

V. DEMETRIUS

PENTRU

PAREREA

LUMII

BUCUREȘTI

Editura Librăriei Socec & Co., Societate Anonimă

1921

Prețul Lei 12.—

V. DEMETRIUS

PENTRU

PAREREA

LUMII

RC 111/11

B.C.U. Bucuresti

C779907

BUCUREȘTI

Editura Librăriei Socec & Co., Societate Anonimă

1921

BUCUREȘTI

Cota 103 737
Inventar 779 907

333/74

DE ACELAȘ AUTOR

Lucrări originale, publicate:

- „Versuri“, 1901, vol. epuizat.
- „Trepte rupte“, 1906, versuri, vol. epuizat.
- „Puterea farmecelor“, 1913, nuvele, a 2-a edițiune.
- „Tineretea Casandrei“, 1914, roman, vol. epuizat.
- „Sonete“, 1914, vol. epuizat.
- „Cântăreata“, 1916, nuvele, premiat de Academia Română, ediția II-a.
- „Canarul Mizantropului“, 1916, versuri, vol. epuizat, premiat de Academia Română.
- „Școala profesională Episcopul Gherasim“, 1916, nuvele, ediția 2.a.
- „Dragoste neîmpărtășită“, 1919, nuvele.
- „Strigoii“, 1920, povestiri fantastice.
- „Orașul Bucuriei“, 1920, roman în 2 volume.
- „Păcatul Rabinului“, 1920, roman.
- „Domnul Colonel“, 1921, roman, într'un singur volum.
- „Pentru părerea lumii“ 1921, nuvele.

Lucrări originale nepublicate:

- „Domnul deputat“, roman.
- „Povestiri și povești“.
- „Setea“, nuvele.
- „Poezii“.
- „Norocul Coanei Frosa“, nuvele.

Traduceri publicate:

- „In pădurea de portocali“, roman de Blasco Ibanez.
- „Moartea Zeilor“, roman de Dimitrie Merejkovski.
- „Neamul Marana“, roman de H. Balzac.
- „Răzbunare“, nuvele de Guy de Maupassant.
- „Floare de Mai“, roman de Blasco Ibanez.
- „Leonardo da Vinci“, roman de Dimitrie de Merejkovski, 3 volume.

0822

PENTRU PĂREREA LUMII

Cârciuma la „Arnăutul viteaz“, scundă și soldie, se sprijinea, ca un cerșetor în două cârji, în stâlpii parmaclăcului ei, abia ținându-și coperișul țuguiat, de două ori mai mare decât ea și care umbrea toată casa de jur împrejur.

Așezată la răspântie, în colț de stradă, parcă aținea calea trecătorilor, dar își ascundea, vicleană sau rușinoasă, luminile ferestrelor sub cozoroc, ca să nu i se vadă nici rachiurile colorate din geamuri, nici mușterii momiți.

Eftimie Giagoga, cârciumarul, om harnic, sta înapoia tejghelei, gata să piară pe gura beciului, căscată lângă el; sta privind-și mușterii, când pe unul când pe altul, și înghițea cu mulțumire, când vedea un pahar dat peste cap.

Dacă vre-unul din clienți nu se încurea, adică pleca de cum își sorbise băutura, aruncând pe tejghea zece bani, Eftimie își călca pe inimă și mulțumia cu glas tare și plecându-se politicos. Gândul că unui mușteriu nu i-a plă-

cut băutura, că a găsit-o mai prejos de gustul lui, îl coclea pentru un ceas și-i strecura în suflet o grije, ca un șarpe de neastâmpărata.

Lui Eftimie Giagoga, nu-i plăcea nici vinul nici rachiul, dar își închipuia că era firese ca toată lumea să bea, să bea mult, și bine înțeles în prăvălia „Armăutului viteaz“.

Totuș, el nu-și lăsa băuturile precum le primise dela podgoreni și rachieri! Vinul știa să-l limpezească cu clei de pește, să-l sporească, să-l facă vechi, să-l facă tare. Avea în pivnița lui o adevărată fabrică. Din nu știu ce neam de surcele fierte, din pepeni verzi, făcea un fleac de vin eftim, cu care turba mahalaua.

Din vinurile adevărate, drese și întărite de el, amestecate cu vinul de surcele, scotea alte două trei calități. La rachiuri încaltea era mare meșter: făcea țuică, tescovină, drojdioară, și lesne ar fi făcut și lichioruri fine, dacă ar fi avut cui să le vândă. In inaghernița lui puteai să beai și'n ajunul Crăciunului must dulce înăsprit,—îl tăia cu muștar și-i oprea fierberea, după plac.

Poate că dacă băuturile lui Giagoga ar fi fost nefalsificate, n'ar fi ținut atâta la ele, dar erau toate opera lui și avea deci de ce să se mâhnească omul, când vedea mușterii plecându-i, numai după un pahar.

Cârciumarul era ajutat la treburi de două femei: de nevastă-sa, o muere oacheșe, maltă și uscată și de o servitoare, care-i era neam lui

Eftimie pe departe, un fel de roabă pe vecie. Femeia asta, în vârstă ca de patru zeci și cinci de ani, încruntată și resemnată, alerga la treabă ca un câine mops la harță, cu capul înainte, gata par'că să rupă, să sfâșie, tăcând și făcând repede ordine acolo unde i se spunea.

Amândouă femeile păreau ostenite de muncă; nevastia negustorului se vedea limpede că e cotropită, că muncește ca în vis, lucrurile stăteau să-i pice din degete, pe când servitoarea își biruia, parcă cu o voință încăpățanată, toropeala, și punea putere și hotărâre până în cele mai mici fapte ale ei.

Dar pe amândouă le cârmuia glasul stăpânului, ochii, gândul lui, care dacă le-ar fi părăsit o clipă, le-ar fi lăsat să fie năvălite de un somn adânc de douăzeci și patru de ceasuri!

Și s'a trezit deodată lumea care-l cunoștea, că Giagoga a luat cu chirie un maidan întins, că l'a îngrădit și că aduce cu carele lemne, de cer și de fag, lemne din pădurea lui! Și'n acelaș am, micul negustor și-a cumpărat casă mare pentru el și de închiriat, și a lăsat maghernița pocălțită. Și lumea s'a gândit la traiul lui în vreme de opt ani, cu murături și cu măslina, fără slugi ca să-l fure, și i-a făcut socoteala; dar tot nu leșă lămurit, de unde atâta bănet pe capul lui Eftimie Giagoga.

Eftimie avea treizeci și cinci de ani, și pu-

tea deci să se încălzească până la desfătare la căldura averii și a sănătății.

Mutat în casa lui, la stradă, în trei odăi, pe când înainte vreme locuise numai una, se plimba când avea răgaz dealungul camerelor, cercetându-și mobilele noi. Se așeza la fereastră ca să privească puțina mișcare din stradă. Încerca să citească, înfundat într'un fotoliu, o gazetă, ca boerii. Urâtul îi da ocol ca un motan somnoros, omul se plictisea, se simțea prea singur. Chipurile afumate și triste, al nevesti-si și al bătrânei servitoare, îl enervau ca ceva vechiu, neschimbat, când toate se schimbaseră și se înfrumusețaseră.

Pe bătrână o așază la depoul de lemne, ca să supravegheze cinstea lucrătorilor lui de acolo. Nevastă-sa se ferea de luxul din odăi și nu părăsia bucătăria, deprinsă cu mirosurile ei, cu încăperea strâmtă.

Eftimie adusese o servitoare tânără și rumenă, ca să deretice casa urgisită de femeia lui, și să servească la masă.

Depoul de lemne creștea mereu și i se ducea faima. Magazii mari și temeinice, casa biroului de zid, cântare și mașini de tăiat sistematice, precum și eștinătatea, aduceau lume de departe. Cai și căruțe pentru transport, grajduri și șoproane, o sumedenie de slugi la toate treburile, pădurea cu cer și cu fag, casa din care închiria o parte: erau atâtea laturi ale unei averi eșite ca din pământ, ca să-i ro-

dească lui Giagoga și să-i poarte numele din gură în gură.

Dar foștii lui tovarăși de pe vremuri de obi-dă nu păreau mai mulțumiți. Bătrâna Boja își ocolea stăpânul, care-i era și rudă, își vâră ochii într'un maldăr de lemne sau în lada unui cântar, când „domnul“ se ivia. „Domnul“ se părea c'o înțelege și n'are ce să-i facă. O ocolea și numai de departe îi arunca o privire așteptătoare ca o oglindă, în care când se izbeau privirile ascuțite de muștrare și de ură ale Bojei, Eftimie, neputincios, își ducea mâna la frunte, ca să și-o lase perdea peste ochi, și găsea potrivit să se răstească la care-va.

Din pricina Bojei, pe semne, îi era mai drag să sboare în trăsurica cu două roate și un cal sur, ce și-o cumpăraseră pentru alergături, sau să stea acasă, unde noua lui servitoare era datoră să și găsească de lucru prin odăi.

În omul care postise opt ani, cu murături și cu masline, și care se ghiftuia acum cu carne și dormea și cât nu dormise mai înainte, se desțeptaseră nevoi și poște mai neînfrânate, ca la altul. Omul adăpat cu ureciorul de lut al răbdării, al lipsurilor, visase îndelung la plăcerile celor bogați, la desfrânarea și nepăsarea lor.

Sirma, nevasta lui Giagoga, din potrivă: ea nu se putea deprinde nici cu hrana cea nouă. Pe ea prânzurile îmbelșugate, grase, o îmbolnăveau, o îngreșeau. Trăia mai mult cu mirosurile bucatelor, cu cartofi și cu varză. În

Tăcere de amândouă părțile. Eftimie, tot el, rostește:

— Mi-e 'n gând să cresc eu copilul și să-l înfiez. Eu și cu tine. Poate voi avea norocul să fie băiat... De, gândește-te, eu pentru cime agonisesc? pentru cime m'am canonit și?...

— Faptele tale, Eftimie!...

Sirma își ștersese ochii cu șorțul ei de bucătărie, cu pieptul strivit, cu capul plecat. Nici o răsvrătire.

— Te bocești, cobești! Faptele mele! iată-le! casa asta, depoul de lemne, tihmă și belșug în casă. Și lumea ne salută până la pământ... Iți spunea cineva până mai eri: sărut mâna cucooană Sirma? Da! Tu nu ești proastă... Pricepi tu că ar fi bine să avem un copil, din sângele meu. Copilul are să fie și al tău, dacă l'oiu înfia... N'are să mai fie al Frosei!!

— Și-ai să gonești pe mama lui din casă? Eftimie!

— Eu fac cum vrei... Frosa ne trebuie, tu n'ai lapte, tot ar trebui o doică. Să rămâe la noi.

Pruncul Frosei, băiat sănătos și mare, a fost un prilej de voce bună și de înseninare pentru Eftimie, cum nici odată nu mai avusese. Vecinii pricepuseră, și dela ei aflase lumea toată, cime e tatăl copilului. Dar n'a căutat nimeni să-i turbure veselia. Omului bogat îi sunt îngăduite mai multe plăceri, decât celui sărac. In ochii, mahalalei, calicul ar fi caraghios și

când s'ar afla că e îndrăgostit de nevasta lui. Pe el îl prinde când se milogeste către cei mari, când îi înjură și îi bate pe ai lui. Și pentru că jupâneasa Sirma era șubredă și posacă, iar Frosa voinică, grasă și plăcută, bărbații îl diesmerdau cu ochii pe fericitul tată, îndreptându-l, iar femeile aruncau priviri galeșe în calea lui.

Nu i-a fost greu lui Giagoga să-și târască nevasta la tribunal, ca să iscălească și ea, după cerința legii, actul de adoptare al copilului Frosei, botezat Mihai.

Pruncul adoptat nu a fost luat dela sânul mumei, care a rămas în casa lui Eftimie, alături de nevastă-sa, fără sfială, fără ceartă, ca și cum așa era firesc să fie.

Sub privegherea a două mume, copilul creștea neînfrânat și se vădea un desmetic. Până la șapte ani, când a fost dat la școală, lucrul trecea nebăgat în seamă. Dar de prin clasa a treia primară, cartea, care nici până atunci nu se lipia de capul lui, îi ajunsese o pacoste, de care el scăpa, ocrotit pe rând de fiecare dintre părinții lui. Și el avea trei. Umbla fugar, pierdea sau își vindea cărțile, își bătea tovarășii de joacă și făcea datorii la plăcintar și la brăgăgin. Frosa, într'ascuns, îl ghiftuia cu dulciuri și-i da bani de buzunar. Când ea voia să-l bată, băiatul găsea sălaș și ascuțitoare la bucatărie, la măică sa adoptivă. Amândouă

mamele nu se simțeau destul de îndreptățite să-l bată și să-l mustre, după cum merita. Dar amândouă îi cocoloseau isprăviile, și la nevoie îl făceau nevăzut de tată-său.

Eftimie, mulțumit că are un moștenitor din sângele lui și pus sub ocrotirea legii, că afacerile i se măresc neconținut, privea departe în viitor și nu vedea decât cu ochii fermecați de seminul depărtării, copilul de lângă pulpana lui. Visa să facă din băiat un om iscusit și un boer învățat și vânturat prin țările faimoase.

În clasa treia, Mihai rămăsese repetent, cu toată mia de kilograme de lemne și cele două perechi de curcani îngrășați cu nucă, trimise plococ, la timp, profesorului. Eftimie l-a căutat pe fecioru-său trei zile, ca să-i rupă urechile și să-l dojenască. Dar femeile îl ascundeau ca pe un ac. Tatăl, mulțumit oarecum că fiul său era atât de iubit în casă, de amândouă femeile, și socotindu-l din pricina asta cu vre-un merit oarecare, necunoscut lui, se duse la profesor acasă. Acesta, foarte încurcat, îl primi frângându-și mânele și se desvinovăți. Avea și de ce, mâncase curcanii de pomană. Neîndoios că îi fusese foarte greu să lase repetent pe copilul d-lui Giagoga, dar îi fusese, spunea el, peste putință să-l treacă. Și hotărîse să facă așa și spre binele copilului, căci nu i-ar fi folosit, să treacă fără nici o învățătură. Domnul Giagoga îi datora cel puțin recunoștință. Și profesorul cerea și stăruia, cu gândul bine înțeles la

o plată bună, și la o învoire de daruri, ca în anul viitor să-i pregătească el odrasla la învățătură.

Trecutul tot și-l uitase, cu prosperitatea afacerilor lui se deprinsese, așa că Eftimie suferea mult din pricina lipsei de deșteptăciune și a îndărătniciei băiatului, în sfârșit dovedite.

Mihai abea la treisprezece ani eșise din școala primară. Tată-său nădăjduia că liceul, școală mare, cu profesori mulți, cu copii de oameni bogați, îi va schimba feciorul.

În anul întâi de liceu, Mihai fu dat afară pe un an întreg, pentru că bătuse pe un licean dintr'a doua și înjurase pe un profesor. După ce făcuse trei ani în clasa întâia, fu dat afară, spre bucuria lui, din toate liceele statului. Tată-său dăduse plocoane în dreapta și'n stânga, dar, printre cei doisprezece profesori ai liceului, se găsiseră trei, care să i le refuze.

Băiatul trecuse de șeisprezece ani, când într'o zi, prefăcând scrisul și iscălitura lui tată-său, ridică dela biroul depoului de lemne șese sute de lei. Și de atunci se făcu nevăzut.

În toată vremea asta de aproape 20 de ani, în afară de vâlmășagul și de fierberea adusă de faptele băiatului câte odată, nu i se mai întâmplase nimic de seamă, nimic turburător, familie Giagoga. Îmbătrâneau toți, după firea și tăria fiecăruia. Eftimie făcuse pânțece și gușe, mișcările i se mai îngreuiaseră, fața i se

tăiase. Sirma fusese de trei ori bolnavă și scăpase. Albise de timpuriu, ochi i se cufundaseră, privirea i se spălăcise, chipul i se tăbăcise. Frosei, care era mai tânără, îi mersese bine până la fuga băiatului. De-atunci îrsă, ca și cum sângele i-ar fi fost lapte și fuga băiatului ar fi fost lămâie stoarsă în vinele ei, femeia se serbezi și se încreți de slăbiciune. Boja, care nu se cruțase, nu se odihmise, lovită la tulpină de toporul bătrâneții, zăcea de doi ani, pe spate, într'un chiler al casei. Numai Sirma intra la ea, o ridica de pe perne, îi da de mâncare, o întreba de sănătate, îi schimba albiturile și-i deretica sălașul întunecat.

Veșnic dornic să-i cunoască lumea vrednicia și sporul, Giagoga își mai clădi o casă, un palat aproape, cu trei caturi, pe bulevardul Pake. Dacă și-ar fi ținut banii ascunși, în bonuri, cine i-ar fi dat respectul cuvenit averii lui? Omul era setos de părerea lumii. Prânzurile îmbelșugate nu-i mai ospătau și sufletul. Adevărata lui mulțumire, o culegea din ochii mulțimii fără nume, care se căscau lacomi la trecerea lui. Lumea îl privea cu îndârjire, ca doar se va molipsi de norocul lui.

Dela fuga și furtul lui Mihai, maică-sa adevărată, Frosa, căzuse în disprețul lui Eftimie. El n'o mai putea suferi prin casă, o privea cu niște scăpărări aspre 'n ochi, de-i cădeau farfuriile din mâni.

Dar Frosa, care nu mai era o biată slugă, stăpână prin munca și dragostea ei statornică, vreme de douăzeci de ani în casa aceea, se răsti într'o zi, supărată:

— Să-ți aduci slugă cu simbrie, să nu te mai oțărești la mine-așa!

— Diseară chiar, n'ai grije.

Frosa a trecut și ea la bucatărie, la treburile curții, la atâtea munci mărunte și neținute minte nici de cel ce le săvârșește.

Eftimie s'a ținut de vorbă. A adus în casă o nouă servitoare, fată de optsprezece ani, curată și zâmbitoare. Ea îl servea la masă, ea îi pregătea așternutul, și numai de ea se împiedica prin casă, după cum ceruse. Putea s'o tot urască cele două femei, făgăduințele trandafirii ale lui Eftimie, îi dădeau fetei puterea să frângă toate înfruntările. După trei luni, Vița rămăsese însărcinată.

De data asta lui Eftimie nu-i păru bine. În toată viața lui muncise pentru părerea lumii și numai acesteia îi dusesese grije. Cine, auzind că are trei neveste, nu l'ar fi bârfit și ocărit? Trebuia negreșit să scornească ceva, care să orbească ochii lumii. Se gândi mult, neliniștit.

Avea niște case scunde și vechi în curte, care rămaseseră goale de-o vreme. Mută pe servitoare în ele și, după multă chibzuință și dese înțelegeri cu fata, aduse un oltean, care se dădu drept ibovnicul ei de mai înainte și în ajun de a se căsători cu Vița. O întreagă po-

veste, alcătuită așa ca să semene cu adevărul, fu spusă și răspună vecinilor, ca să se înlăture orice bănuială. Intr'o privință așa și era, olteanul se înduplecase să ia pe Vița de nevastă, înzestrată de Giagoga cu patru mii de lei.

În zilele acelea, baba Boja, fosta tovarășe de muncă la „Arnăutul viteaz“ simțind că i se apropie sfârșitul, chemă un duhovnic. Poate că Sirma ar fi lăsat-o să moară, fără să-și mărturisească păcatele, dacă întâmplarea nu făcea ca glasul bătrânei să fie auzit, poate numai pentru a cincea oară, de către Frosa.

Frona nu știa ce tănuise până atunci bătrâna care-și putrezea așternutul în chiler, și se grăbi să aducă preotul. L'ar fi adus și dacă ar fi știut sau bănuțit.

Când omul bisericii a trecut prin curte, Sirma l'a zărit și, urmărindu-l cu ochii, a văzut la cine intră. Șovăind, s'a apropiat de ușa închisă după preot, și a stat acolo, s'audă detăinuirile muribundeii. A auzit tot; ce n'a auzit a priceput, pentru că cunoștea și ea șirul povesteii, și a căzut leșinată la pământ, ca o rufă de pe funie.

Când a eșit preotul din odăiță, era galben și aiurit de ce auzise. S'a împiedicat de femeia leșinată, dar a lăsat-o acolo și a plecat, făcându-și cruce.

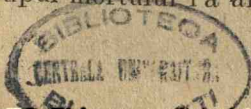
Chiar în seara zilei aceleia, bietul popă, și așa slab din fire pe semne, a căzut la pat, bol-

nav. Întrebărilor îngrijate și grabnice ale preotesei a trebuit să le răspundă ceva. N'a putut să tăinuiască tot ce auzise părintele. Și din ceea ce a spus Sfinția Sa preotesei, și din ceea ce a aiurat două nopți și două zile, față de lume străină și de doctor, a aflat toată lumea: povestea crâncenă a îmbogățirii, într'o noapte de toamnă, a cârciumarului Eftimie Giagoga.

Din spovedania bătrânei Boja, în tinda morții, cumplita poveste se desprindea așa:

1-706
677
-
Venise într'o noapte la „Arnăutul viteaz“ un albanez, cu teșchereana plină de aur și hârții. Ii fusese frică de hanuri, albanezului, de lumea multă, necunoscută, din hoteluri, și venise să doarmă la un consătean. Omul făcuse stare în România, venise prin București pentru vre-o ispravă, și sta gata să plece, ca să-și ducă avutul la ai lui. Dar vinul arnăutului i-a deslegat limba și l'a pornit spre mărturisiri. Fălos și-a arătat pe semne banii strânși, și-a istorisit isprăvile și străduința. Eftimie, în opt ani de mesomn, el, nevastă-sa și ruda lui, abia agonisiseră șaisprezece mii de lei! Și cu ce chin, cu câtă obidă! și cu câte murături iuți.

Un macedonean adevărat, care admiră arnăuții și iubește vitejia, a mai văzut în viața lui sânge de om. Eftimie n'a pregetat,—norocul intră în casă în fel și fel de chipuri. L'a ucis pe bietul albanez, i-a tăiat beregata ca la o pasăre. A găsit la el patruzeci și șapte de mii de lei. Trupul mortului l'a aruncat într'un

puț părăsit, ce se afla în fundul curții, și pe care n'a băgat nimeni de seamă când l'a astupat cârciumarul.

Când a aflat Eftimie că Boja a murit, s'a simțit ușurat de o povară.

Dar chiar a doua zi dimineată, zi în care trebuia să aibă loc înmormântarea, veni vestea că preotul zace, că s'a îmbolnăvit de cum a plecat de lângă răposata, și că nu va putea face el slujba îngropăciunii.

— Dar ce are? se apropie să întrebe Eftimie pe servitoarea preotului, care vorbea cu nevastă-sa.

Când servitoarea l'a văzut pe fostul hangiu, a rămas cu gura căscată vreme de un minut. Apoi și-a plecat cu putere fruntea spre pământ. Servitoarea popii răspunse mai apoi, dar ea și cum ar fi vorbit cu Sirma:

— Aiureză de un omor... părintele... Nu știu ce o fi spus bătrâna.

Sirma se clătină pe picioare gata să cadă, Eftimie se învineți. El avu totuș puterea să intre în casă și să se ascundă.

Perdelele erau lăsate, în casă era întuneric. Dar fostul cârciumar vedea limpede toată scena omorului, petrecută în cârciuma zăvornită și oblonită bine, sub lumina mare și galbenă a unei lămpi atârnată. În casă era tăcere, dar îi era plin auzul de vâjiit, ca o peșteră de larva unei cascade.

Vedea bine Eftimie că albanezul îngropat

de el în fundul puțului, cu atâta pământ, se ridică plin de sânge sub văzul lumii. El Eftimie, care'și mărise și-și întretinuse faima în lume cu hărnicie și cinste, vreme de douăzeci de ani, nu mai putea să fie pentru nimeni decât un ucigaș!

„Dar cine, își zicea el, ar fi fost atât de nerod, să-l scape din mână pe albanez? Un om de care nimeni n'are să te întrebe nici mâine, nici poimâine? Gata să plece într'o țară depărtată. Ți-a fost adus de noroc în casă, cu patruzeci și șapte de mii de lei în pungă. Nimeni nu știe că a intrat în casa ta, nimeni nu poate să știe ce-ai făcut cu el. Cine ți l'a trimis: dracu or D-zeu? Cum poți să bănuiești ce are să se întâmple peste douăzeci de ani? Când ai norocul în mână, îi vezi numai strălucirea. de unde să-ți treacă prin minte, că are să aiureze un popă și-are să te dea de gol?

„N'ar fi bine, se întreba el, căutând să-și limpezească larma din gânduri, să intru în vorbă cu servitoarea popii, s'o descos, să aflu dela ea tot ce a hodorogit tâlharul de popă, în aiureala lui, iar tăcerea ei s'o cumpăr?

Cu servitoarea aceea, în ochii căreia citise toată spaima ce-o insufla lumii crima făptuită de el, simțea că i-ar fi fost greu să stea de tăinuit între patru ochi. Și-apoi, cel puțin tot atât cât știa servitoarea, știa și preoteasa.

Adică ce alta era de știut, decât că a ucis un om și i-a luat avutul? A, ce-i drept, toată

bogația lui de-acolo isvora, din sângele albanezului, care țâșnise din gâtlej până în tavanul afumat al cârciumii! Ce lire turcești frumoase! și cum le-a sorbit cu ochii și ce lumină de răsărit de soare născuse din chimirul albanezului, când el, Eftimie, a răsturnat chimirul pe pat! Numai atât păcat a făcut el, Giagoga! Și de atunci câtă dibăcie și muncă! Astăzi banii albanezului sunt moft, pe lângă averea lui! I-ar da bucuros mortului banii înapoi! I-ar da bucuros și îndoit, lui sau flecarului de popă!

„Dar cine mai putea să știe de... crima lui? se întreba Giagoga. Neamurile popii și ale preutesei, doctorul care l'a căutat pe nemernicul de popă, vecinii din spusele servitoarei!.. Mulți! Când patru-dinci oameni știu despre o faptă așa de cumplită pentru mîntea lor, pentru curagiul lor, și când fapta asta e legată de numele unui om cu vază, i se duce vestea dincolo de țara românească!

„Și dincolo de țara românească? se întreba Giagoga, isgonit în închipuirea lui din orașul pe care visa să-l cucerească. Nu! își răspunse el. Dacă trec granița, — am scăpat!

Se adânci mult în viziunea plecării lui din București. Era cuminte să nu piardă vremea. Oasele mortului stăteau martore neclintite în fundul puțului. Se întreba dacă avea puterea să tăgăduiască în fața lor, și nu știa dacă ar fi putut să tăgăduiască mult, neclintit. Și-apoi

și dacă el ar fi putut, Sirma, nevastă-sa, l'ar fi dat de gol, poate.

Lămurit lucru: fiecare minut pierdut îl putea duce la ocnă. Omul stase destul în cumpene, se întrebasese ceasuri întregi, trebuia să se hotărască până mai era vreme.

Eși în stradă, strecurându-se din casa lui, ca un hoț, opri o trăsură și o lăsă să meargă tot înainte. Voia să-și scoată un pașaport, ca să treacă în Bulgaria. Dar pe drum își aduse aminte că pașapoartele se scot dela poliție, și nu pe dată. Dădu drumul trăsurii și se întoarse acasă încet, covârșit.

Servitoarea cea nouă, Vița, intrase în durerile facerii. Eftimie, înduioșat și de ea și de celelalte două femei, și de copilul lui, fugit prin streini, n'avea totuș vreme de pierdut. Deschise casa de bani din odaia lui de culcare, strânse tot ce era monedă în ea și lăsă cheia în broască. Trecu apoi la marele lui depou de lemne, ale cărui mașini se auzeau de departe văjiind și țiuind și, fără să-și ia ziua bună dela cineva, plecă spre gară, după ce-și luase și de-acolo toți banii ce-i aflase în casă..

Mergea pe jos, buimăcit de gânduri. Intr'un timp se opri din mers, ca luminat.

— Sunt om bogat, își zise el, și plec pentru totdeauna cu o mână de bani în buzunar. Să se aștepte groază, pedeapsă, stânjenire laزم, și pentru un om cu starea mea? În țara asta oricare om se vinde și orice se poate cumpăra!

Dacă m'aș duce eu la tribunal și i-ași da procurorului o poliță la mână de o sută de mii lei, nu m'ar spăla el de sângele a o sută de albanezi păcătoși? Eu am ucis numai un om, un om strein, un venetic, pentru patruzeci și șapte de mii de lei! N'ar putea el, procurorul, să scape un om, om de-aici, cu situație, care-a hrănit o lume, pentru o sută de mii de lei?

„Dar la care procuror să mă duc? Cîmeste? In asemenea cazuri sunt înștiințați, cred, mai întâi oamenii poliției. Treizeci de ai poliției și zece de ai tribunalului! Pentru patruzeci de inși, ar fi trebuit să omor șapte albanezi!“

O mare amărăciune îl cuprinse pe Eftimie. Iși aduse aminte de Vița. — iar era să fie tată. Dar n'avea vreme de pierdut. Gara era aproape.

ULMUL BUNICULUI

Eram slabă-slabă, sprintenă și nebunatică. Bunicul mă poreclise Suveica, iar ziua în care mă botezase așa, o însemna în toți anii în calendar. Când venea ziua aceia, bunicu ne lua cu trăsura pe toate trei, pe mine, pe Aglaia și pe Lolo și ne trata cu prăjituri la cofetărie. Surorile mele trebuiau să îmi mulțumescă mie, pentru tratație și trăsură,—așa poruncise bunicu. Eram cea mai mare dintre surori. Între fiecare dintre noi nu era distanță de vârstă mai mare ca un an și jumătate.

Ce curioase ne uitam noi la băeți, printre gratiile de fier ale grilajului, cu ochii noștri de păpușe, albaștri, în fustele noastre scrobite, pe care le boțeam negreșit până seara. „De ce li se tae părul, bunicule? De ce poartă pantalonii?“ întrebam noi despre băeți.

Bunicul râdea cu hohot, și trimitea pe servitoare să cheme din vecini pe Ionel la noi. Ce pățea bietul băiat! Il făceam mireasă, îl făceam rege, profesor, popă, doică la păpușile

noastre, jucându-ne până seara sub umbra ulmului din curte.

Bunicul sta rezemat de ulm; când citea gazeta, când se uita la noi, dar nu intra în casă. Tabea văzduhul larg, norii vecinic călători, păsările legănate pe aripi și mai presus de toate, ni se părea nouă, că-și iubește ulmul lui. Bunicul avea șaiszeci și cinci de ani și tot atâtea avea și ulmul. Copacul fusese plantat în ziua nașterii bunicului.

Doamne! ce copilăroase mai eram și noi cu întrebările și cu pretențiile noastre! Dar bietul bunicu nu se plictisea. „De ce nu face ulmul mătale cireși, bunicule?“ Și nebuna de Aglaja a stăruiat odată de bunicu, să facă ulmul cireși numai de cât. A doua zi, ramurile copacului erau pline de cireși. S'a suit servitcarea cu scara și ni le-a luat. Era un răs pe bunicu și pe mama!..

Camera noastră, a copiilor, ferestrele sufrageriei, priveau spre ulm. Umbra lui venea spre ele ca dinadins. Noi credeam foarte serios că ulmul ne privea tot timpul cât stam la masă, și de la el la bunic și de la bunic la arbore ne plecau privirile ca spre două persoane legate între ele și pe care noi le respectam de o potrivă. Cred că nu făceam prea multe nebunii în camera noastră, mai cu seamă pentru că o ramură groasă se întindea spre fereastră, aproape s'o atingă.

Implinisem opt ani și mama nu voia să mă

dea la școală. Mă învățase să citesc românește și francezește mamzel Clara.

Vai! ce-mi aduc aminte! Intr'o seară, pe întunecate, fratele mamei cel mijlociu a sărutat pe mamzel Clara! Erau numai singuri în umbra ulmului, — eu stam cu fruntea lipită de geamul odăei noastre. Nu mă vedeau. Eram numai de opt ani și începusem să aflu câte puțin, adică atâta că nu e frumos să se sărute un băiat cu ofată! „Ce are să zică bunicu?“ mă întrebam, fiind sigură că ulmul n'are să tacă.

Noi am crescut în liniște, ne-au rămas multe lucruri neștiute, până târziu. Am crescut veseli, ignoranți, iubindu-ne părinții.

Cu vremea, o parte din curtea noastră a fost transformată în grădină. Peri, cireși, pruni, se înșirau mărunți din fundul curții până la poartă. Flori multe se deschideau pe brazde, entuziasmându-ne fiecare. Ne împodobeam, făceam buchete, ghirlande, dar nici frumusețea lor, nici folosul ce-l trăgeam de pe urma poamelor, nu ne făceau să-l uităm, sau barem să-l comparăm pe ulmul bunicului cu pomii cei noi.

Intr'o noapte, bunicu a intrat în odaia noastră cu degetul pe buze. „Dormiți, copii?“ ne-a întrebat el încet. Și noi am sărit toate din paturi, ne-am prins de mâni și ne-am lipit frunțile noastre mititele de geam și am ascultat. În ulmul bunicului cânta o privighetoare. În multe seri a venit pasărea streină să cânte. Uneori o auziam noi întâi. Dam fuga toate

cu piciorușele goale, băteam la ușa bunicului și intram. „Cântă?” ne întreba unchiașul!

„Haide s'o auzi bunicule!” și bătrânul se urnea din pat sau din fotoliu și, încet, încovoiat, venea să-și razime fruntea lui pleșuvă și brăzdată de geamul rece. Privighetoarea cânta și noi stam și picotam, și ostenea stând în picioare bietul bunice, ascultând glasul de argint.

Trecusem de doisprezece ani când s'a întâmplat nenorocirea cea mare. Îl doborâse vreun vânt peste noapte, se slăbise pământul sub el? n'am putut afla din ce pricină am găsit într'o dimineată ulmul răsturnat, cu rădăcinile scoase afară, unele frânte. Toată casa a fost în picioare, meliniștită, jalnică, în jurul copacului doborât. În căderea lui, rupsese ramurile și ale altor pomi, dar nimeni nu se gândea la aceia. Noi, copiii, am stat toată ziua pe lângă el, privind-l fără să pricepem că va pieri, plângându-l, mângâindu-i ramurile lui netede ca niște brațe, albe.

Bunicul, de cum l'a văzut, a intrat în casă și a stat singur în odaia lui, abătut. Mama, tata, păreau coprinși de o presimțire dureroasă. Ce să vă mai spun? Bunicul era tare bătrân, e drept, poate că-i sosise vremea apusului, dar prea a murit de grabă după peirea ulmului. Și cu moartea lui toate s'au schimbat, alta ne-a fost casa și s'a încheiat partea cea mai fru-

moasă a vieții noastre. Ne-am trezit deodată mărișori în neînțelegerile părinților, ne-am vânturat posaci prin școale și prin lume.

Și am impresia că dacă ulmul bunicului, el barem, nu se stingea, am fi rămas tot cu sufletele de copii neștiutori și veseli, din umbra lui.

TOVARĂȘII

Eșiseră toți patru din restaurantul și cafe-neaua lui Leon și înaintau în ceată pe Calea Dudeșii, către bordeiul lor din strada Turturelelor. Era ger. Leibul Vlăjganu voise s'o prindă pe Marița în paltonul lui mesfârșit, dar cântăreața, care'i era dragă și trăia cu el ca nevasta cu bărbatul, făcea nazuri în noaptea asta. Intre felinarele rare, întunericul sta baltă neagră; numai puțina zăpadă căzută lumina calea.

— Spirule, întrebă Vlăjgan în taină, tu știi ce i-a abătut Mariței?

— N'are nimic! făcu Spiru Praștie, țopăind ca să se încălzească, și lăsându-și prietenul în nedumerire.

Marița, în capul cetei, clănțănind din dinți, pătrunsă de frig, ca și cum auzise vorbele lui Leibul și voia să'i facă în ciudă, — începu să cânte.

— Nu fii păcătoasă! strigă din urmă Leibul, astăzi era să dau de dracu cu mărgelele alea dela gâtul tău. Ți-am spus să nu le pui decât după două-trei săptămâni.

Pentru că Marița și Praștie o luaseră înainte, Vlăjgan întoarse capul și-l așteptă locului pe moș Sugiuc, ca să-i povestească lui ce era să pată.

— Venise unu dela Siguranță în cafenea, armă Leibu. Noroc că ăsta nu știa nimic de mărgele. Dar să fi văzut, moșule, cum le-am sterpelit dela gâtul cucoanei!.. M'am făcut că'i așez blana pe grumaz, îi căzuse pe spate, și i le-am tras frumos, ca pe o foiță de țigară. „Intrau pe strada Turturelelor. Vlăjgan, cu Marița lui, cântăreață la cafeneaua lui Leon, locuiau într'o odaie despărțită numai printr'o ușe de o chilioară cât un pat de mare, în care dormea Spiru Praștie. Moș Sugiuc dormea în podul de de-asupra odăiei lui Leibu, într'un maldăr de haine vechi.

Intrau în ograda casei lor, când Moșu îl apucă pe Leibu de braț și-i șopti, printre gemetele lui de reumatic.

— N'ai priceput adică ce sânt fașoanele astea la muere? Spuneai că împlinești douăzeci și șase de ani! Cântărețelor, sânt pătit, să le tot dai, nu se satură! Ai nărăvit-o cu darurile: nu mai ești în stare să'i seci pofta! Și dragoste nu mai găsești la ea, să te ștergi pe bot! Găsește altul: Spiru!..

Spiru și Marița intraseră în casă.

— Te fac cocoloș, șontorogule, dacă m-ai mințit! șueră namila, plecată peste bătrânul

Sugiuc, cu tot pieptul și înfigându-i pumnii sub fălci.

— Să-mi plesnească ochii! se jură Sugiuc.

O liniște de pământ acoperit de omăt apăsa peste case. Leibul simți că-i ține o ureche. Deschise ușa odăiei lui.

Marița aprindea lampa, mica lor lampă de atârnat în perete ca un calendar. Spiru trecuse în chilia lui.

Vlăjgan era înalt până în tavanul scund, cu brațe de luptător, cu gâtul gros, numai în piept avea ca o groapă. El își aruncă paltonul, încins de o căldură nesuferită, ce i se urcase dintr'o dată din spate, îl sugrumase de gât și îi ardea acum ochii și fruntea. Dar n'avea vreme să se gândească la cele ce simțea. Își privi amanta: i se păru batjocoritoare și veselă. Își trosni gâtul încordat, se întoarse către ușe, eși în curte. Pasul lui puternic se auzi pe afară depărtându-se.

Par gelosul se prefăcea că se depărtează.

Ștergându-și fruntea de sudoare, furisându-se, călcând încet, moale, pe omăt, Vlăjgan se apropie de fereastră odăii lui. Dar prin sticla geamului nu se lămurea nimic, din pricina zugrăvelilor gerului. Cu pași de lână, mari, omul uriaș se întinse mai mult decât pași până la gaura din broasca ușii: Spiru și Marița se jucau, mâinile lor se amestecau, se acățau de piept, de subțiori.

Leibu privi adânc, și, tot privind, își vârî o

mână în buzunar. O mână o ținea pavăză deasupra ochilor, ca să vadă mereu ce se petrece, iar pe cea vârită în buzunar o ducea la gură. Cu dinții, trase și scoase limba briceagului. Dar cei din casă îl simțiseră la ușe.

Vlăjgan intră în odaie, strângând nebanește briceagul în pumn. Spiru sta cu spatele către ușe, ca și cum nu auzea și nu avea de ce să se întoarcă.

Văzându-l cu părul vâlvoi, cu ochii aprinși, cântăreața trecu pe lângă perete, pe după spatele lui, și țâșni afară, pe când Leib, fără să scoată o vorbă, își înjunghie tovarășul întors cu spatele, în ieșitura cărnoasă de deasupra picioarelor, în carne macră.

Când însă Spiru, care fusese lovit pe la spate, întoarse capul către el, Leib pricepu dintr-o dată nebunia ce-o făptuise.

Tovarășul înjunghiat, simțind de-odată împunsătura, pricepând că e rănit, poate mai mult de frica morții, stătu să cadă, se lăsă pe spate. Leib trânti briceagul de podele și și prinse prietenul în brațe. Il sărută și l'udă cu o perdea de lacrimi pe obraz. Il așază pe pat, îl descheie, ca să-i scoată pantalonii, clocotind de plâns. Disperat o clipă, buimăcit de năvala de gânduri și de simțirile din inima lui, pungașul ridică ochii în tavanul scund și urlă!

— Mamă, mamă! Dumnezeuule Mamă de ce m'ai mai născut!

Văzu rana și nădăjdui. Era în carne moale,

dar sângele izvora roșu, turburător, mult. Spiru sta pe piept, se lăsa îngrijirilor și duioșiei prietenului cu toată încrederea. Leibul îl bandajează cu cămășile lui, plângând și vorbind neconștient.

— Spirule, puiule, tovarășul meu, fratele meu! Să mă erți! Are să-ți treacă frate! Sunt gelos ca un ture, dar n'o mai primesc pe aici. S'a îsprăvit! Nu mai dăm pe la Leon! Tu ești fratele meu! Era să teucid, tovarășe. Când am fost amândoi în pușcărie! Când împărțeam o țigară de cinci în două!

Peste o săptămână, după ce trecuse prin friguri și aiureli, Praștie, amețit oleacă, slab, eșea, din vizuina lor, ținut de un braț de Leibul și de alt braț de către Moș Sugiuc, să se plimbe. Era o zi de iarnă luminoasă, neaua scânteia în bătaia soarelui ca diamantele.

— Ai mai văzut-o pe Marița? întrebă Spiru, abia potrivindu-și pașii pe drum, șovăitor.

— Eu? nu; ți-am spus c'o las!

— O las și eu, dacă'i așa! șopti Praștie, încet, de neauzit, cu multă părere de rău.

SINISTRA FARSĂ

Nici șuerul prelung și puternic al locomotivei, oftat pe care satele în noapte, ca sub nori de păcură, îl auzeau sfâșietor și desnădăjduit, nici el și nici sdruncinul și legământarea neîntreruptă a vagonului de clasa treia: nu-l trezeau din somn pe Stan Vovidenie. Băuse mult, lacom, țăranul acesta tânăr, fără barbă, fără tulle de mustăți, cu fața rotundă și rumenă de flacărele băuturii, și cu capul rotund ca un pepene verde. Mai dormia lumea în vagon, în fel și chipuri pe bănci, însă nu ca Stan Vovidenie, pe jos, lespede, cu capul încredințat scânduri tari, murdare, gloduroase, cu desnădejde.

Când se opria trenul prin stății, pasagerii vagonului de clasa treia se mișcau pe locuri, unii se deșteptau, încercau să privească în noaptea neagră. Un student strâmba din nas, de câte ori da cu ochii de nenorocitul întins pe podele. Duhoarea de rachiu eșită în horcâit și în șuerări de pe gura lui Stan, îl scutura de scârbă până și pe un jandarm, care

moțăia sprijinit în pușca lui scurtă. Un ovreias, funcționar comercial, retras într'un colț, crăpă în dinți neconținut semințe de dovleac

Parcă la mesfârșit avea să mergă trenul, veșnic trecând prin stații necunoscute, de care nimeni n'avea nevoie, și parcă moaptea n'avea să se sfârșiască! Sgomotul încheeturilor trenului, ciocnite, trăncănituri, parcă rosteau: „tot-dea-una! tot-dea-una!“

— Popeștii-Mari! se irosi în noapte glasul conductorului.

Patru glasuri deosebite, puternice, înțepate, învăluite și limpezi, de bași, soprano și de primadonă, sburară către ferestrele vagonului. O ceată de patru inși, două cucoame și doi domni, rași, actori, năvăliră într'un vuet de râsete și de vorbe printre ceilalți pasageri. Dela un fund la altul, călătorii din vagonul de clasa treia se mișcară, se treziră. Numai Vovidenie își clăcoțea neîntrerupt între fălcile deschise horcăitul ca pe un ceain, la flăcările alcoolului.

Fără sfială, noii veniți vorbeau, râdeau, ca în casa lor, veseli ca la un ospăț. Trupa de patru avusese succese, avea bani, și se duceau acum cume știe unde, ca de-acolo s'o pornească iară, poate fără bani, fără bocceana cu costume, singura pentru care arătase grije, și-i cântase un loc ferit de înghesuială.

Vârstnicul trupei, cel mult om de treizeci de ani, privi pe rând și scurt pe toți pasagerii și, după ce parcă'i citise pe toți, ca pe toate

rândurile unei pagini, se așază între ai lui. Pe omul care horcăia pe scânduri, încă nu-l văzuse. Când îl zări, se ridică dela locu'i, se apropie, se plecă peste el.

Văzând că tovarășul are de lucru, una din coconițe întrebă:

— Dar ce ai descoperit așa de interesant? De ce vrei să-l deștepti?

— N'ași vrea să-l deștept, prea bine doarme! răspunse tot plecat deasupra lui Stan, actorul. Mă gândesc că, așa de beat, cum e flăcăul ăsta, o fi trecut de stația lui. Ii caut biletul. A! i l'am găsit! Eră pus la pălărie. E bine! n'a trecut de stația lui. Trebuie să se dea jos la Luncavăț.

Jandarmul se apropiase și el de Vovidenie, și urmărise bănuitor toate mișcărilor actorului. Înțelegându-i grija, îl aprobă dând din cap, ca un om al stăpânirii.

— Credeai poate că vreau să-l buzunăresc?

Strâmtorat jandarmul se apără:

— Doamne ferește! Văd eu cu cine am a face! Sunt orășan! E teatru în orașul nostru.

— Stăi să vezi și mai bine cine sunt eu! se strâmbă actorul și scoase din buzunarul lui o pereche de mustăți și un barbișon ca al lui Alexandru Vodă Cuza.

Restul trupei, funcționarul comerțului, un târgoveț, se apropiară. În două minute, actorul făcu din țăranul spânatec, care dormea

beat: un boer travestit țărănește, boer cu cioc și cu mustăți.

Stan Vovidenie dormia în nestire, nepăsător de podoabele lui. Un hohot de răs uriaș umplu vagonul de clasa treia. Rând pe rând, pasagerii treziți veniră să-l vadă pe boerul beat, — pe Stan, și să crească cu hohotul lor de răs, veselia. Stan, dormia, parcă și pentru boerul pe care îl înfațișa.

Mai toți credeau că, la deșteptare, țăranul își va da seama de ciocul și de mustățile lui. Nu mai dormia nimeni. Actorii, actrițele, se întrecean în vorbe de duh. Așteptau cu toții stația la care trebuia să coboare țăranul beat.

— Ne apropiem. Trenul și-a micșorat viteza. Sus cu boerul cu cioc!

Cu sgâlțâeli puternice, cu răcnete, actorul și jandarmul reușiră să-l pue în picioare pe bețiv. Trenul se oprise.

— Luncavăț! răsună de-afară.

— Dă-te jos, mă creștine! Aci e satul tău! Ai ajuns!

Omul se întinse de istov, își duse amândouă mâinile la brâu, se plecă strâmb, ca să-și ia pălăria de pe bancă, aruncă biletul și plecă.

— Cum te cheamă, mări? îl întrebă actorul.

— Stan! vorbi el, încleiat, și coborî din vagon, în hohotul de răs, slab tăiat de grije.

Un felinar umblător, o lumină roșie, se perdu departe; șeful stației pieri și el în gara

mică și pustie, peste care noaptea, tot nesfârșită, apăsă neagră.

„Stane!“ strigă după călătorul năuc, actorul șugubeț, plecându-se din vagon, pe când vagonul se urnia să plece.

„Stane“, strigase actorul, dar urechia lui Stan, deși prinsese sunetul numelui lui, nu i-l dusesese îndată la creier. Minteă țăranului era împăenjinită, abia putuse da picioarelor poruncă să meargă, poruncă veche, mereu împlinită, fără greș.

Stan nu avea ochii să aleagă. Impinse prima ușe ce o văzu înaintea-i, a sălii de așteptare de clasa întâia, luminată slab de o lampă. Numai după ce pătrunse acolo și după ce făcuse câțiva pași, mari, de om beat, auzi chemarea, îngrijorată oare cum: „Stane!“. Cu greu, omul se întoarse. Zâmbi întâi, crezând că vede nedeslușit pe cineva, pe cel care 'l chemase poate. Ochiul însă, rob mai credincios decât urechia, îi desluși că privia într'o oglindă. Omul întoarse capul, se întoarse cu totul, ca să vadă pe cel din oglindă. Dar nu eră nimeni la spațiile lui; nu eră nimeni în toată încăperea strâmtă a sălii de așteptare.

Turburat oleacă, voi să se apropie de scaune, ca să vadă dacă cel zărit în oglindă nu s'ascunde după ele. Oglinda însă, pe care o privea cu coada ochiului, înfățișa mereu pe omul cu cioc și cu mustățile lungi. Și omul din oglindă avea chiar hainele țărănești de pe el, avea

chiar pălăria lui, avea brâul lui; avea aidoma aplecările lui de trup! Și nu era nimeni altul, în încăperea aceea, decât el singur, Stan Vovidenie!

Omul ridică mâinile în sus, spăimântat, și vedenia de-asemenea! Stan făcu un pas, ca să se repeadă către ușe, arătarea din oglindă se porni și ea, gata să dea piept cu el. Stan închise ochii și sbucni pe ușe, în întuneric.

Abia afară, și după ce fugise mult, cu spaimă în suflet, gata să cadă sleit de puteri, abia târziu, ducându-și mâna în neștăre la falcă, își simți ciocul de Vodă Cuza și îl smulse ca pe ceva 'drăcesc, îngrozit.

Târziu de tot se dumeri, se liniști.

BLANA

Ion Manolescu Ghiont era proprietarul unor case mărunte de pe strada Toamnei. Dumnealui avea familie numeroasă: nevastă, doi băieți și două fete, dar, om chibzuit, deși nu avea carte, se învățea bine, făcea politică și casa lui nu suferea nici o lipsă. Bine înțeles că în opoziție o ducea mai greu cu leafa puțină pe care i-o servea clubul partidului și cu chiriile, trei la număr, toate trei cam o mie două sute de lei pe an.

Ce om era Ghiont! N'am fi dat pe el, dumneata sau eu, o ceapă degerată; părea molău, nătâng, avea un obraz desgustător, avea ceva de câine miluit. Totdeauna, înainte de a vorbi, — pe semne ca să și înveselească aproapele, să se facă ascultat, — râdea tam nisam. Când râdea, închidea ploapele unsuroase și deschidea gura, de i se vedeau până în gingii dinții galbeni și stricați.

Ne-am fi mirat, dumneata sau eu, cum de avea omul ăsta trecere pe lângă oamenii cu

vază, deputați, prefecti, ba și miniștrii; cum de nu le era scârbă, să se slujească de așa dihanie.

Și ce om era! Bietul Ghiont mai avea și un miros nesuferit, care te îmbolnăvea; iar mirosul ăsta greu și ciudat plutea în jurul lui, ca peste o mlaștină verde.

În zilele de alegeri, și mai înainte cu două-trei săptămâni, Manolescu-Ghiont parcă mânca laur porcesc! El, blegul și nătăfletul de el, era într'un ceas aci la cârciumarul din colț, cinstind cu proprietarii, alegători, era la candidat acasă, și acasă la cel puțin alți șapte alegători de frunte.

Și încă ceva: era tare în pumni și 'n picioare, și răcnea!..

Așa oameni le trebuiesc deputaților, prefectilor și chiar miniștrilor!

Intr'o iarnă de opoziție, hop că se ivește un loc vacant de deputat de Ilfov. Opoziția tocmai trăgea nădejde; guvernul se clătină. A-fară de asta guvernul nu avea un candidat de soi, pe când opoziția, ai cărei membri de seamă rămăseseră în mare număr fără scaun în parlament, pusese candidatura unui fost ministru, cunoscutului și prețuitului orator Costică Xifando, un venerabil bătrân.

Opoziția mai avea încă o socoteală, iat-o: nu credea ea, ca anume personalități din guvern, rubedeniilor cu candidatul ei Xifando, să-i îngăduie căderea, când tocmai el se afla în mare

durere: îi murise un fiu, tânăr, speranța și bucuria familiei lui. Opoziția, vicleană, nădăjduia în omenia și compătimirea guvernanților înrudiți cu nefericitul părinte Xifando.

Dar ea nu se mulțumea numai cu atât, ci ținea întruniri pe culori și făcea prin agenți electorali o propagandă dârje. Iar printre agenți se afla și Ion Manolescu-Ghiont.

Din apriga luptă încinsă între candidații scaunului de deputat, Ghiont se alese, în ziua alegerii, cu capul spart și fără palton. Tras dintr'o parte de unii, din alta de alții, s'a trezit desbrăcat, cu o negură pe ochi și ud în cap... de sânge.

Ai lui l'au băgat într'o farmacie, acolo a fost bandajat și, bravul rănit, s'a strecurat apoi singur acasă.

Candidatul lui reușise. A doua zi dimineața, fără palton, bandajat, Ghiont, s'a dus acasă la domnul Xifando, să-i istorisească ce pățise. Boerul era vesel de izbândă și, când l'a văzut așa: a râs, a făcut haz nespus.

— Capul... nu-i nimic, se vindecă, spunea el. Ești tare de cap, dar ai rămas fără palton...

— Ai să-mi dai dumneata altul, cucoane! s'a înfipt repede și dibaci electorul. Bine c'am reușit la alegeri! N'ai vre-unul vechiu, al băiatului dumitale care, Dumnezeu să-l erte...

— Bine, mă, bine! a răspuns boerul supărat de amintirea fiului lui, și pentru că un om de teapa lui Ghiont îi sgândărea o durere som-

pă. Dar mai gândindu-se, adăogă: da! a rămas o blană de la fiu-meu; n'o poartă nimeni. El umblă cu ea, numai când se ducea la țară. Așteaptă.

Și Manolescu s'a întors acasă, îmblănit, de de-abia se mișcă.

Tare bine i-a prins omului blana aceea gnea, cuprinzătoare și caldă. După trei zile dela alegeri,—pentru că răcise—și-a simțit tot trupul ca bătut cu parul; și o lene, o nevoe de zăcere, l'a așternut la pat. Bine înțeles că se învelea cu blana. I se făcea câte odată atât de frig, deși era foc în sobă, că se chircea, se ghemuia cu cap cu tot în blana de urs, și sufla acolo, până când înădușea. Numai atunci scotea capul.

A lui nu venisără la putere, cu toată intrarea în Cameră a domnului Xifando. Mai bine! pentru că bietul Manolescu nu s'ar fi putut bucura. Fusesse picnit adânc, răzbit la plămâni. Trecu primăvara, trecu vara, toamna începuse să prevestească venirea iernii. Vânturi reci smulgeau hotărâte ultimele frunze veștede de pe ramurile negre. Sgrebulit, tușind, Manolescu nu mai lăsă din spate blana mântuitoare. Cu cât intră în iarnă, sta mai mult în pat. In cele din urmă căzu lat, toropit: zăcu trei săptămâni și muri.

Orfanii și văduva l'au plâns mult, maiialaua i-a căinat; dar partidul, căruia nu-i adusesese nici un serviciu, vreme de un an, îl uitase.

Numai domnul Xifando a făgăduit orfanului Manolescu, băiat de șaisprezece ani, să-și aducă aminte de răposatul, când va veni la putere.

Ne mai având nimeni nevoie de atâta căldură, câtă era ea în stare să dea, blana fusese pusă într'un ungher al casei, pe lângă ușe. Doar băiatul cel mare, Niculache, o lua dimineața în spate, pentru câteva minute, până să se îmbrace cu hainele lui de liceu.

Familia Manolescu o ducea greu numai cu venitul caselor ce le închiria. Fusese deprinsă cu un trai mai îmbelșugat. Drept de pensie n'avea. Răposatul, de câte ori era la putere, era numit la primărie controlor comunal al pieței sau pe lângă o percepție. Ce afaceri bune făcea! Dacă nu i-ar fi plăcut chefurile cu lăutari, afară la iarbă verde sau la mânăstire: avere ar fi făcut! Să fii controlor în piață, să ai primăvara mieii pe mâna ta! câștigi bani, nu jucărie! Pe lângă percepții, alt neam de afaceri! minunate! Cine știe ce faci tu în culoare? Cine știe pentru câte odăi ar fi dator Bercovici sau Popescu să plătească? Sunt multe și grase picușurile, — leafa e un fleac pe lângă ele! Până și intendent la un cimitir, când faci socoteala, e o slujbă tot atât de bănoasă ca o deputăție.

Nicolae Manolescu, primul născut, își sfârși în Iunie clasa a șasea de liceu. Ar fi rămas corigent la două materii, dacă nu s'ar fi folosit

de două cărți de vizită, ale unor oameni sus puși, rămase prin cutia mesii de când trăia Ghiont, și pe care le-a scris chiar el, băiatul, ca din partea acelora.

Elena Manolescu, muma, era tare îngrijorată de soarta liceianului: să-l lase la învățătură, până la luarea bacaloreatului, — cărți de vizită avea destule! — domnul Xifando, de pildă, l'ar fi uitat cu totul, iar băiatul n'ar fi căpătat ușor slujbă. Dacă îl lua de la școală, se gândea femeia, poate că nici odată n'ar mai fi fost băiatul în stare să-și încăputeze studiile începute.

Intre acestea se apropia toamna și zvonul se lătea că ai răposatului vin la putere.

Lui Niculae i se acrise de școală și casa avea nevoie de sprijinul lui. Soră-sa, Lina, fată de cincisprezece ani, ajuta mă-si; frate-său și soră-sa cea mică de tot, n'aveau de cât să învețe mai departe.

În toamna aceea, schimbându-se guvernul și d. Xifando devenind ministru al lucrărilor publice, Niculache se alese cu o slujbă de copist la gară. Primea în mână vre-o optzeci și cinci de lei.

Intre strada Toamnei și gara de Nord nu se afla pe atunci nici o linie de tramvai. Băiatul bătea drumul de patru ori pe zi, iar la slujbă i se da lucru cu porția, lucru pe care musai trebuia să-l dea gata.

La început, mă-sa îl încuraja, dar, când pri-

cepu că acolo, la gară, slujbașul nu se rezema de cât pe leafa lui, că nici un altfel de câștig nu se pomeneste, femeia se turbură, se înfurie și nu mai pricepu nimic.

— Auzi slujbă păcătoasă ce ți-a dat! Pentru atâta ai învățat tu? Să fie afurisit Xifando! Slujbe de-astea înțeleg să dea la dușmani, la opozanți, iar nu ție, feciorul lui Manolescu, care a murit de pe urma alegerii lui!

Or cum, femeia avea dreptate! Răposatul ei soț, bleg și fără altă știință de carte de cât două clase primare, când era la putere, las'că era temut de toată mahalaua, avea belșug în casa lui și risipea bani! în zaifeturi cu neamurile și cu prietenii. Băiatul era desghețat, avea șease clase de liceu și... poftim! i se dase o slujbă bună pentru dușmani, pentru opozanți.

— Biletele de tren nu's date pe mâna ta? îl întrebă muma într'o seară.

— Nu, mamă, sunt la casier.. răspunse băiatul, obosit.

— Atunci ce ai tu pe mână? Cum ești tu la putere?

— Mie-mi dă hârtie, penițe și cerneală, căscă flăcăul.

— Hârtie! să se... mormăi femeia; penițe! sa se înțepe... cerneală, s'o bea el! ministrul!

— Am să mă duc mâine la ministru! hotări muma.

Niculae slăbise, se culca de pe la zece seara,

Ardea noaptea și se trezea dimineța cu spațele îndurerat. O săptămână întreagă rămase într'un rând acasă, cu blana în spinare.

Prim Februarie, iarna, aspră până atunci, se curmă de odată, și zile cu lumină de primăvară deschiseră bolțile cerului. Toată luna lui Februarie trecu așa, într'o încântare a sufletului, obosit de posomorala iernii, într'o promisiune dulce. Pomii, amăgiți și ei, își pregătiseră mugurii.

Dar, într'una din primele zile ale lui Martie, nori negri începură să se îmbulzească spre răsărit; seara se lăsă de odată, timpurie, și Crivățul iernii, ghețos, se revărsă peste oraș.

În asemenea zile, un doliu des și greu își desfășoară trâmba peste subredul suflet al omului, și o descurajare fără putință de mângâere îți curmă ziua, te îmboldește să te culci, te sfătuește să dormi adânc, doar va veni o altă zi, mai bună. Ce ciudat lucru! Și așteptăm noi venirea primăverii, ca pe o mântuitoare? Și primăvara ca și iarna murim sau ne îmbolnăvim, ducem lipsuri, avem griji și scârbe!

Nicu Manolescu căzu bolnav fără scăpare. Venise primăvara și el clănțănea de frig, strâns în blana călduroasă. Pe vremea arșiței lui Cuptor, cu blana alături de el, își dădu într'o zi sufletul.

Fratele și cele două surori ale lui, care-l

inbeau și-i ziceau cu respect „nene“, pentru că învățase canțe multă și era sprijinul casei, tremurau și țipau slab și plânsi, pe lângă siriul lui. Muma însă parcă se făcuse de fier. Imbărbătată de durere, se tocmise cu hoții de dricari, care veniseră rânduri-rânduri și dădeau ocoale casei ca spionii; tot ea dereticase casa, măturase curtea, ca să nu fie de ocară în lume.

În toamna aceluiaș an, în care flăcăul Nicu-lae murise, Lina, de șaispreze ani împliniți, începu să se vestejească pripit, să se simtă ostentită de dimineța și să stea pe prispă la soare, ceasuri întregi. De la o vreme începu să tușească. De cum veni iarna, nelipsita și binecuvântata blană boerească își găsi întrebuințarea. Fata n'o mai lăsa din cărcă, și în ea se așternu la pat, într'o zi de Crăciun.

Înainte vreme, la alde Manolescu își făceau jocurile toți copiii de prin vecini, împreună cu copiii casei. Acum însă curtea era pustie. Sandu și Mița se posomoriseră ca miște oameni în vârstă.

Nemorocirea prăvise adânc în sufletele bietilor copii, le furase râsul și pofta de joc și de bătae. Sandu împlinise și el treisprezece ani, era în clasa treia de liceu; Mița împlinea unsprezece, sfârșea școala primară.

De la Crăciun, de când se îmbolnăvise vădit, opt luni de zile neîntrerupt a zăcut Lina. Maică-sa, văzându-i boala lungă, nădăjduia

că va scăpa. Dar doctorul secției i-a spus între patru ochi, că nu e nici o speranță de scăpare.

Intr'adevăr, după opt luni de sfârșeală și de ghemuială în blană, fata mare a închis și ea ochii.

Mahalaua se înfricoșase și ea: de trei ori intrase moartea în casa Manoleștilor. Și moartea era alegătoare, lua pe cel mai destăinic din casă. Luase pe tată, luase feciorul cel mare, luase fata mare și, pe când aceasta își dădea sufletul, biruită, băiatul de liceu, Sandu, cădea și el la pat, cu ochii lâncezi, cu pielea arzând, cenușie, încrețită pe oase.

Muma, cu umerii obrazului ieșiți, cu ochii scufundați și ca doi licurici în două scorbure negre, cu privirea țintuită pe icoana morții mereu petrecută pe dinainte-i, muma se făcuse de fier. Pe fața ei, ca arsă, citeai o sălbăticie și o resemnare puternică, uriașe. Ai fi crezut, văzând-o, că s'a pregătit să ratde până ce va rămâne singură pe lume și, atunci când moartea va trebui, *va trebui!* să vie și la ea, să dea cu ea ochii, atunci se va întâmpla ceva neînchipuit de strajnic, de grozav!

În blana largă de urs și cu gulerul de vulpe, în blana cuprinzătoare, zăcea de șase luni, mai des ațipit decât treaz, copilul Sandu. Sub icoana Maicii Domnului, candela nu se mai stingea. Era o zi de primăvară timpurie. Manoleasca era dusă după târgueli, plecase târ-

ziu, ceasul bătău unsprezece. Băiatul deschise ochii mari, cercetători, — visase pe tată-său. Se munci să vadă cine se află în odaie, și văzu mai întâi că e singur. Apoi văzu pe soră-sa, zăcând. Fata, care'l privia și ea, zise:

— Tare mi-e frig! Nu știu cu ce să m'acoper...

— În blana asta bună încapi și tu! răspunse Sandu. Vino aici!..

Blana largă, lăcomă, darul omului politic, îi coprinse bine pe amândoi.

ÎNDOLIATUL

Cine știe de ce n'a venit astăzi Comovici la birou? întrebă răstit șeful, om gras, înalt, și care punea parcă toată greutatea corpului în fiecare vorbă, când era supărat.

Funcționarii dădură din umeri, și-și întoarseră capetele către Vasile Stoleru, cel care lucra la o masă cu Comovici.

— Știu că e frate-său bolnav, se auzi în tăcerea posomorită a camerei spațioase, glasul pițigăiat al celui ce se simțea întrebat de toate prăvirile colegilor.

— Și-l îngrijește el? se răsti îndată șeful. E doctor? Hai?

— Ba tocmăi că frate-său, adică bolnavul, e doctor, lămuri Stoleru.

— Ei, poftim! făcu șeful și trânti cu pumnul în masă.

Și toată lumea râse.

— Frate-său e doctor și-l caută el! repetară funcționarii veseli și gata să-și mute gândul la hârtiile din fața lor.

Nici a doua zi, Comovici nu veni la slujbă. A treia zi, șeful, privind scaunul gol al celui ce încă lipsea, spuse tare, ca să audă toată lumea de sub ocârmuirea lui.

— Lui Comovici, săracul, i-a murit ieri fratele!.. Măine 'l îngroapă. Avea tuberculoză la mațe; poftin!

— Și noi râdeam! roști plin de regret, omul de spirit al biroului, Vasiliu.

Dar tot el mai apoi, mult mai târziu, adaoase:

— Dacă l'aș fi cunoscut, i-aș ține o cuvântare la groapă. N'aș spune decât atâta: bietul Comovici, bietul Omovici, bietul Atomovici!

Și omul de spirit zâmbia cu inima strânsă și surâdeau triști, plecați pe mesele lor, tovarășii lui de birou, așteptând să treacă norul de cugetare, ce plutia în fumul de țigară din odaia largă.

A treia zi, pe la ceasurile nouă, când nu mai credea nimeni să-l vadă, omul, căruia îi murise fratele, răsări în pragul ușii biroului. Era tras la față, era mai drept ca de obicei și mai grav. Stând țepăn cu cap cu tot în ușe, ochii îi se mișcară spre dreapta, și-apoi lung spre stânga.

— Ne-a părut foarte rău, la toți! se roști șeful.

„E zdrobit bietul băiat! L'a costat mult moartea fratelui lui!..“ cugetau colegii, privind-l.

Comovici închise încet ușa în urma lui, și

veni să strângă mâna șefului. Emoționat, șeful se sculase în picioare. În palma lui mare ținu mult mâna subalternului, căutând un cuvânt de mângâiere, pe care nu-l găsea. Un sgomot de scaune date în lături, despărți pe cei doi oameni. Comovici privi acum la stânga, spre alt coleg, și acesta înțelese că omul jalnic avea nevoie și de compătimirea lui. Ideia acestei compătiri trecuse, din cap în cap, în tot biroul.

Cu acelaș pas, larg și solemn, mergând drept și cu bărbia în piept, Comovici se apropie rând pe rând de toate mesele.

În cele trei zile de când îi murise fratele, atâtea mâni i se întinseseră, grăbite și calde, că omul învățase să strângă prelung cu palma lui dreaptă, să-și lase pleoapelle a jale și să culeagă în sufletul lui îndurerat: bucuria părerilor de rău ale altora, pentru pierderea îndurată de el.

Nimeni nu-i spusese nici un cuvânt, toți se gândiseră că vorbele nu-i pot aduce nici o mângâiere. Nenorocitul se așeză la masa lui, alături de omul de spirit. Un vraf de hârtii îi așteptă luarea aminte. Era tăcere adâncă în birou. Comovici, după ce privise în gol un răstimp, se aplecă pe hârtii, luă condeiul, ca pe ceva strein pipăitului lui, în degete, îi privi îndelung penița îndoliată. Înțelese că trebuie să scrie. Muie pana în călimară, scrisese câteva rânduri, ca silit de o datorie tirană.

Aruncă apoi condeiul pe masă, ca răpus de năvala unor gânduri mai tari decât voința lui. Își vedea fratele murind? Il vedea în siriu? Vedea coșciugul coborît în groapă și auzea bulgării de țărână căzând ca pe o ladă? Cine ar putea spune?

Toți cei de față îi urmăreau mișcările. „N'o să poată lucra astăzi!..“ își zicea șeful, și, tot el, întrebă:

— Era doctor, fratele dumitale?

— Eșise întâiul, domnule, vorbi destul de limpede și de tare Comovici.

Și deși nu-l mai întreba nimeni nimic, urmă tot el:

— La facultatea din Paris nu e ușor! se fac studii serioase, nu ca la noi!..

Un fior de admirație trecu din scaun în scaun. Șeful își învâli subalternul într'o mantie de respect. După o gândire de câteva miunte, pe când Comovici sta rezemat de spătarul scaunului, ca răstignit de doliul inimii lui, șeful făcu semn lui Vasiliu să se apropie.

— Hârtiile alea... șopti el omului de spirit, stau cam de mult. Ia-le dumnata și le lucrează. Comovici, nu-l vezi, săracul?..

Vasiliu aprobă din cap cu tărie. Ii părea rău, de sigur, că nu se gândise singur să-și ia sarcina aceia. Cu amândouă mâinile luă teancul de hârtii din naintea lui Comovici și le mută în fața lui.

Indoliatul parcă nu vedea ce se petrece. Șeful însă era mulțumit.

— Domnule Comovici, zise el, lucrul dumitale de azi are să ți-l facă tovarășii... Oameni suntem! Dacă-o veni directorul pe aici, să n'ai grije, răspund eu! Poți plecă. Plimbă-te, ca să mai uiți. Poți să lipsești și mâine, poi-mâine e sărbătoare, așa că tocmăi Luni vino la birou.

Toată lumea era mulțumită. Comovici se sculă în picioare, dar nu plecă numai decăt.

Plin de mândrie pentru respectul pe care îl însuflă durerea lui, ca de un merit cu greu dobândit, ca să se încredințeze și mai mult parcă, își privi rând pe rând pe toți colegii. Apoi, iarăș, foarte drept, plantat în mijlocul camerei, rosti lung și frumos: „Vă mulțumesc“, și plecă ușor, aproape voios.

Nu făcuse însă două sute de pași, și zări pe un prieten, pe care nu-l văzuse de două luni. Fratele răposatului doctor dela facultatea din Paris păli, puse bărbia în piept, plecă pleoapele și se îndreptă către amicul său, ca să-i spună, în vorbe puține și trist, nenorocirea lui.

30.000 DE LEI

Cu coatele pe masă, cu capul în palme, așa stătea de un sfert de ceas Grigore Diaconu. Afară începuse să plouă, ferestrele odăii erau deschise și ploaia bătea în casă, se înfunda în covor. Dar el nu știa, nu vedea. Cu un ceas mai înainte, îl oprise factorul poștal pe stradă și-i dase două scrisori, dintre care una era de la moșie. Toader Banciu, logofătul lui, îi scria fără înconjur că, atât conacul, precum și hambarele cu bucate și cotlonul în care se afla batoha, au ars. Cine pusese foc, sau din a cui nechibzuință se nimiciseră toate, nu se putuse afla. Subprefectul venise să vadă pârjolul și ridicase cu jandarmi pe toți argații și pe el, pe logofăt. În arestul jandarmeriei era chiu și vai, argații erau bătuti pe rând, dar nimic nu se putuse afla. Logofătul îi scria din cancelaria jandarmeriei, căci și el era bănuit, ținut de scurt și fusese chinuit.

Ploaia cădea fără sgomot afară și'n casă și Diaconu încremenise cu capul strâns între palme

ca într'o menghinea. De-odată ridică tresărind capul și privi spre ceasornic. Cu toată preocuparea lui, auzise ceasornicul stând. Strânse cu putere din pleoape, repede, privi în juru-i și zise tare, ca răspuns preocupării lui încordate de până atunci:

— Ca mâine ajung într'un bordei! Sunt ruinat; ce mai vrei?

Veni la fereastră să privească în stradă, și covorul îmbibat de apă fleoșcăi sub tălpile lui. Omul nu auzia și privia fără să vadă în firele ploaii vinete, peste case, în norii cenușii.

După ce stete câțva ca un visător, mintea, care tot nu-i rumegase gândurile, îi aduse pe buze ca un ecou vorbele durerii lui, pe care însă nu le pătrundea, de înțelesul cărora nu suferea. Ca un surd, care nu s'aude când vorbește singur și încet, Diacu vorbea tare, fără să fie atent la ceea ce spunea:

— Dacă nu 'mi pun secestru creditorii, vând eu ce spuza mi-a mai rămas și-i plătesc. Cu ce am să mă aleg, nu știu... Las agricultura! O las!...

De cum isprăvise de citit scrisoarea logofă-tului Toader, alergase năuc pe străzile Bucureștilor, fără țintă, un ceas. Iși trecuse pe dinaintea pe toți argații și nu-l găsisese pe nici unul nevinnovat. Ii socotea buni de tras în țeapă. Gândindu-se la suprefect, cercetându-l cu ochii amintirii, îl găsi nedestoinic să descopere pe cel care i-a pus foc la conac și hambare. Ce i-ar

fi chinuit el și cât de dibaci ar fi fost, ca să afle pe făptuitorul unei atât de groaznice mișelii!

Dar, după un ceas, ajungând ca din întâmplare în fața casei lui, și intrând în casă, mânia i se șterse. Clocotul din el scăzuse, mintea îi obosise.

În locul mâniei deslușite, luă stăpânire pe sufletul lui o încordare neîndrumată, o durere fără pricină știută.

I se părea casa pustie, n'avea pe nimeni la îndemână să-i vorbească. Scoase ceasornicul din buzunar și, privind-l: două gânduri i se limpeziră. Trebuia să plece la moșie cu primul tren, ca să vadă cu ochii lui ce se întâmplase, și să vestească pe nevastă-sa.

Nevastă-sa era prin târg, copiii toți la școală, el își luă pălăria și plecă din casă. Nu mai ploua. Nori afânați, ca de vată murdărită cu cenușe, călătoreau, se destrăbeau încet.

O pisică trecea strada cu luare minte, scuturându-și laba după fiecare pas. Uruitari de trăsură se perdeau în tăcerea de după ploae. Clăbuci de nori se topeau în albastrimea depărtărilor. Cerul se însenina pe margini larg, iar în creștetul lui un nor, ca o lespede necioplită, se pusese drept paravan soarelui.

Grigore Diacon hoinări vreme de un ceas pe pavelele orașului strălucitoare de curate, în ziua de toamnă văratecă a nămiezii aceleia.

Peste un singur om cunoscut dădu și, în

câteva minute, îi spuse tot ce-l năpăstuiise. Dumitru Tăvălescu îl ascultase ca un înțelept și-i spuse la urmă, dându-i mâna:

— Fui pe pace, n'au să-ți rămână copiii pe drumuri... Ai să te alegi cu zece, douăzeci de mii de lei, ca să învârtești o afacere mult mai bună și sub ochii dumitale, aci în București. Ne mai întâlnim noi!..

Prietenul îl lăsase în mijlocul drumului, nehotărît și gânditor. Lui Diacu i-ar fi priit să se acate de cineva... I se părea inutil să-și scormonească singur reaua lui stare. Ar fi voit să se plângă altuia, să fie de altul îndemnat pe ce cale să apuce, să înțeleagă din încurajerile altuia starea lui. Se întoarse acasă cu un capăt de nădejde în cuget. Poate că nu sărăcise de tot, deși nu-și asigurase avutul în potriva incendiului.

Acasă, nevastă-sa venise. El îi aruncă pe consolă scrisoarea logofătului și intră în altă cameră. Acolo dădu peste Alexandru, băiatul lui cel mare, care învăța la școala comercială. Allecă citea o carte, fumând.

— Cum! fumezi, netrebnicule? Asta-ți mai lipsește! Poate că și beai, poate că...

Părintele era furios. Cu pumnii strâși se apropiase de băetan, cu ochii scânteind.

— Nu fumez în fața ta, în ascuns. Dacă știam că vii tu, aruncam țigara, îngăimă băiatul.

— De ce fumezi? O aruncăi! O aruncăi sub

pat, sub masă și cine știe dacă n'aprindeai casa! Așa iau foc casele, avutul oamenilor. Știi că ne-au ars conacul și hambarele; tot? Nu știi? tot un neghiob ca tine și o fi asvârlit țigara pe scânduri...

Mișu urmărea pe tată-său prin casă și pricepu că în adevăr i se întâmplase nenorocirea de care vorbea.

— Tată, cine ți-a spus?

În minutul acela intră pe ușe maică-sa, cu serisoarea lui Toader în mână, cu ochii mari, holbați și plânși. Femeia vorbi de la ușe:

— Să mergem numai decât să vedem! La câte pleacă trenul?

Cele trei ființe, izbite de acciaș nenorocire, se priviră adânc și desnădăjduit. Tatăl și muma pricepând prin ei înșiși paguba suferită, fiul oglinzindu-le în inimă durerea și imitând fără să vrea și să știe până și gesturile lor de restriște.

În câteva luni, Diacu își vându moșia, nu de multă vreme cumpărată, plăti toate datoriile. Ii rămase bani peșin, 30.0000 de lei. Era la a treia pagubă mare și la a treia schimbare de profesiune. Tată-său, murind, îl lăsase singur stăpân pe casa lui de schimb din strada Lipscani. Dar cum el, Grigore, nu pricepea jocul de bursă și-l jucă totuș, pentru că toți bancherii îl joacă, și pentru că trebuia să-și dea lui și nevastă-si dovezi de iscusință, perduse mult, se descurajase și lăsase bancheria.

Atunci îi venise în minte să facă o încercare îndrăzneată în industrie. Crezuse că pricepe că a venit momentul pentru țara noastră ca să-și înmulțească mijloacele de producție, iar capitalurile să intre în speculațiuni ca cele din apus: mai sigure ca în agricultură, unde aștepti totul dela ploae; mai sigure, ca în negot, unde totul e acaparat.

Pentru creiarea unei noi industrii, precum visa el, îi trebuiau tovarăși mulți și bogăți, gata să verse sume mari. Nu'i găsi. Dar, printre multele proiecte cari circulau pe piață și din cari puține se înfăptuiau, unul îi câștigă cu deosebire încrederea și închipuirea. Era vorba să se înființeze în țară o fabrică de conserve de carne, colosală, cu abatorul ei. Conservele acelea să fie trimise în coloniile engleze.

Ideia era mare, și, pentru îndeplinirea ei, se formă un comitet care s'o studieze, să facă legături cu societăți streine de răspândire și export.

O mare sumă de bani se cheltui în călătoriile prin Anglia, necesitate de studii.

După ce totul fu aranjat în streinătate, de bușeul asigurat prin contract, când tovarășia curajoasă ajunse la faptă, se constată că deși țara noastră are pășuni întinse, nu e în stare să procure sutele de mii de kilograme de carne sănătoasă și fragedă, de care ar fi fost nevoie. Se constată că mai toate vitele scoase la obor,

erau biete dobitoace muncite, bătrâne sau holnave, al căror proprietar, țaranul, le vindea de mare nevoie. Omul își vindea vita, pentru că nu mai putea s'o hrănească. În sfârșit, Grigore Diacu perdu peste douăzeci de mii de lei în noua încercare de întreprindere. Atunci se convinse că țara noastră nu-i de cât agricolă, numai și numai agricolă. Cumpără o moșie, făcu datorii pentru întreținerea ei, câștigă mult într'un an și perdu în doi.

În ajunul lung al fiecărei noi afaceri, Grigore Diacu, grav, cu un bloc de hârtie dinaintea-i pe masă, cu creionul sugrumat în degete, făcea socoteli cu glas tare. Vizavi de el, pe scaun, Sofia, nevastă-sa, își trudea mintea să-l înțeleagă ce socotește, privind țintă când vârful creionului fugar pe hârtie, când ochii lui Grigore, cari piroteau un gând.

În zilele acelea, hotărâtoare pentru familie, Sofia se culca cea din urmă și se deștepta în zorii zilei. Își urmărea bărbatul pas cu pas, înfrigurată tresărind la fiecare șgomot, cu cearcăne negre în jurul ochilor aprinși, gata să dea drumul limbii. Grigore, în prețuia unei hotărâri, avea de obicei să vorbească singur, să bolborosească; Sofia era acolo, lângă el, ca să-l întrebe ce spunea și să-i răspundă pe larg; deși toată strădania și fierberea ei erau zadarnice, pentru că Grigore Diacu tocmai pe ea n'o ascultă niciodată. Ori cine altul îl putea

duce de nas, numai nevastă-sa nu. Numai în potriava ei, omul își oțelise voința.

Rămas cu 30.000 de lei, dintr'o avere de două sute de mii pe vremuri, Grigore Diacu, bucuros că-i rămăsese și atâta, nu putea să stea cu brațele încrucișate. Dacă și-ar fi pus ba nii la casa de economie, n'ar fi putut trăi din venitul lor. Trebuia neapărat să se apuce de o negustorie. De care negustorie, dacă nu de una strașnică, de care mulți s'ar fi sfiit sau nici nu le-ar fi trecut prin cap?

El se gândise, rânjind ca un om trecut prin ciur și prin dârmon, la una de care omenirea nu se putea lipsi, n'avea cum s'o ocolească și care, față cu creșterea populației Capitalei, era menită să aibă viitor strălucit.

Omul nu stătu mult la cumpănă. Nevastă-sa, izbită și ea de ciudățenia ideii, se împotrivise la început, ca din principiu, cu obișnuitele ei neîncredere în toată lumea și în bărbatu-său mai ales, dar cedase repede.

Diacu închirie pe dată o curte spațioasă, care numai la stradă avea o casă fără etaje, pentru locuință și prăvălie, și ridică în ograda largă un garaj imens pentru cinci dricuri, 4 dricuri obișnuite și unul scump de 12.000 lei, pentru ceremoniile mari. În fundul curții se ridică grajdul în care aveau să intre opt cai negri și patru albi ca zăpada, pentru flăcăi și fete mari. Pe stânga, într'o magazie, avea atelierul de coșciuge, menit să i se ducă faima,

pentru că putea scoate la nevoie până la treizeci de sicrie pe zi. Alcătuiise totul curat și frumos, avea o cameră anume pentru uniformele ciocnilor lui.

După socoteli, scoase din studiul statisticei morților a oficerului stării civile, în zece ani își scotea capitalul, se plătea de unele datorii bine înțeles, bașca două poli câștig pe zi. Iar peste zece ani, populația Bucureștilor, considerabil sporită, îi-ar fi adus un câștig egal cu venitul averii lui moștenite de la părinți.

Tinea în slujbă tot oameni dibaci, roși în treaba dricăriei, veniți la el cu plăcere pentru un cinci lei pe lună mai mult.

Când unul din dricurile lui, cu lustrul nou, negru ca abanosul, uriaș, apărea din curte pe stradă, o umplea cu maestratea lui tristă, frumoasă și gravă.

Privindu-l cum umple lumea cu mâhnirea lui demnă, lui Grigore Diaconu îi veneau lacrimi în ochi. Ideia morții se revărsa luxoasă, din dricurile lui, până și în razele împrumutate de la soare și pe care le răsfrângea în juru'i.

— După așa duc, nu ți-e rușine să plângi! reflecta dând din cap patronul cu ochii umezi de duioșie. Ușurează durerile! zâmbea el, privind-l cum se depărtează, ca pe o corabie plecată să cucerească lumea.

Dricăria mergea bine, fabrica de sicrie însă șchiopăta. La dricărie n'avea prea mulți concurenți, dar îi avea înverșunați. La cosejuge

însă îl concurau toți tâmplarii și-ar fi fost bucuros să se desfacă de fabrică, dacă nu se întâmpla ca uneori, vânzând un sicriu, să prindă un client pentru înmormântare. Avea destule cheltueli: fabrica de cosciuge, nutrețul cailor, ciocli, rândașii și serviciul de spionaj, pe care, în lupta cu ceilalți dricari trebuia să-l aibă. Spionii nu erau plătiți lunar, ci cu bucata. Spionul colinda toată ziua Bucureștii, din paradisier în popă și din popă în doctor, ca să afle pe cei cari trăgeau să moară.

Armat cu vestea cea bună, iscoada, dădea ocol casei muribundului, până reușia să strecoare câți-va gologani în palma uneia din slugile casei. Când omul în agonie, se ușura de viață, spionul, înviorat, într'o goană de cal, dădea fuga la patron. Pânda aceasta, plină de răbdare, și uneori de iscusință, se nemeria să fie făcută, cu noroc, și de două ori pe zi.

Dar toți dricarii își aveau spionii lor. Și se întâmpla să se întâlnească, față în față, câte doi trei dricari și să se concureze, între mort și rudele plânse, cu înverșunare, gata să se sfâșie ca niște mopși.

Pelticu, omul de încredere al lui Diacu, cel care lua comenzile, veni într'o zi stâlciț. Dricarii, în toiul concurenței, fuseseră dați afară în brânci de fii răposatului, care nu voiau să creadă în moartea tatălui lor. Izgoniții se încăeraseră în stradă, ca țigani.

Pelticu avea cinci la sută din fiecare coman-

dă dobândită de el și-și da osteneala să izbuțească.

Din pricina concurenței ce și-o făceau uneri, dricarii nu mai câștigau. Dar nici unul nu putea să dea înapoi și lupta se urma dârje, primejdioasă.

Intr'o zi, Diacu întâlnește pe stradă, gata de astă dată să stea la taifas, pe vechiul lui cumoscut, Tăvălescu. Grigore avea patima deștăinuirilor. Și îi istorise cu deamănuntul tot ce făcuse până atunci, și i se plânse de concurența ce i-o făceau ceilalți dricari, mai ales lui.

— Știi ce zice eu, domnule Diacu? Să vă uniți cu toții într'o societate cooperativă. Ești om deștept, mă pricepi! Intr'o societate a dricarilor, eu unul, dacă m'ați primi, aș pune cu plăcere zece mii de lei. Și cu trecerea pe care o am eu, știi că frate-meu e mare și tare la poliție sub toate partidele și joacă un rol!.. Cu trecerea mea am stabilit o patentă!.. un moft de patentă! Când am înființat serviciul barometric, aveam numai cinci mii de lei...

— Al dumitale e? întrebă plin de veselie și de admirație Diacu, pentru un om de afaceri atât de înscușit și care-l întrecuse. Felicitările mele!

Domnul Tăvălescu se învioră, își șterse nădușeala de pe gât cu batista și spuse:

— Nu mă bag de cât unde mirosoasă e câștig berechet! Dacă propunerea mea îți place, lasă-

mă pe mine să vorbesc în numele dumitale cu ceilalți dricari. De ce să vă concurați nebu-nește și să câștige de pe urma desbinării dum-neavoastră moștenitorii. Ați ajuns să îngro-pați lumea de pomană! Când veți fi uniți, o să puteți urca prețurile, cât v'o plăcea. Și-are să plătească lumea or cât. Și știi pentru ce? Pentru că dricul nu poate omul să-l amâne, că se împute mortul în casă. Altceva. Ai de-aface numai cu oameni zăpăciți de durerea morții, cari nici nu se gândesc la tocmeală! sau cu moștenitori veseli, gata să dea or cât, numai să le duci mai de grabă la groapă ruda bogată.

Ascultându-l pe Tăvălescu vorbind, numă-rând șansele, scornind mijloace noi de pândă, Diacu se mira de deșăptăciunea omului ăștuia și se încredință lui cu pungă și cu su-flet. Simțea că-l iubește, dobândise o nemăr-ginită încredere în iscusința lui.

— Va să zică facem societate? Vii printre noi? întrebă el, temându-se că Tăvălescu are să se mai gândească.

— Uniți-vă! rosti solemn celălalt.

— Nu. Vorbește dumneata cu toți ceilalți, vorbește și-n numele meu. Dar vreau să intre pe mâna dumitale afacerea!

— Dacă'mi dați mie conducerea tovărășiei, nimeni să nu se amestece! Te uiți la mine? Pricepi cine sunt? întrebă Tăvălescu.

Aproape toți dricarii Bucureștilor, sleiți

de concurență, lipsiți de bani, au primit să facă parte din „Societatea funebră”, ce s'a înființat. Dumitru Tăvălescu, bine cunoscut tuturor, a fost investit cu toată puterea necesară unui conducător-șef, în voile căruia nimeni nu se amestecă. Dar, ca să existe totuș un control al greșelii, i s'au numit două ajutoare, doi inși cari veneau odată pe săptămână să cerceteze registrele. Cei doi erau: un dricar, cel mai bogat din asociație, om de o sută de mii de lei, și o rudă a lui, un avocat ghebos, care nu pledase nici odată și trăia din mici afaceri necunoscute. Cicoșatul venise și el cu două mii de lei în întreprindere. Dricarii socotiseră că ei înșiși n'ar lucra cu nepărtinire și puseseră la cârma afacerii pe omul cu trecere și cu pricepere faimoasă, pe Dumitru Tăvălescu. Fiecare dintre ei se învoise să primească lunar numai două sute de lei, ca să nu stânjenească mersul societății. La sfârșitul anului era sorocit să-și împartă câștigul, potrivit capitalului depus de fiecare, în bani, dricuri, cai, etc.

Iniințându-se societatea, domnul Tăvălescu aduse o mare inovație, merită să desființeze serviciul de spionaj. Odiincoară dricarii plăteau pe spioni cu doi lei pentru o înmormântare de clasa treia, cu trei lei și cincizeci pentru una de a doua, și cu cinci lei pentru clasa întâia. Tăvălescu găsisse altceva. Pe socoteala societății, a vizitat însuși pe toți popii Capita-

lei, cu care a convenit ca să-l vestească, de cum o s'povedi vr'un maribund. Preotului care se ținea de vorbă și se grăbea, i se da zeca la sută din suma primită pentru înmormântare, bine înțeles dacă înmormântarea era făcută de societate, căci nu toți dricarii se uniseră.

Cu numai două sute de lei pe lună, Grigore Diacu, om trăit bine, odinioară bogat, nu putea trăi.

Avusese copilăria să dea toți banii ce îi avusese în întreprinderea asociației. Și nici ceilalți dricari nu se ajungeau cu o sumă atât de mică, și ei trăiseră mai larg.

Nevoia împrumuturilor sosi repede. Grigore Diacu se prezentă într'o bună zi la o bancă, pentru un împrumut de o mie de lei. Ce era o biată mie de lei, față de câștigul pe care socotia el, că are să i-l aducă societatea la sfârșitul anului? Dar casierul băncii, înștiințat că dricarii se uniseră, îi spuse politico:

— Domnule Diacu, treceți, vă rog, mâine, pentru rezultat.

Diacu salută și plecă, precum mai plecaseră din fața ghișeurilor de bancă și alții dintre tovarășii lui. În vorbele casierului: „treceți mâine pentru rezultat“, el înțelegea să vină a doua zi, ca să ia bani cu siguranță și compătimea banca lipsită în ziua aceea de capital și nevoită să fie politicoasă ca un diplomat.

Dar a doua zi, Diacu fu refuzat pe șleau,

pentru că el personal n'avea nici o avere, iar ca să fie împrumutat, i-ar fi trebuit girul societății.

Ce se întâmplase? Casierul băncii întrebuse pe împrumutătorul societății, dacă poate sau nu să împrumute, iar Tăvălescu îl sfătuisese să nu dea nici un ban, pentru că cooperativa mergea prost.

Grigore, firește, neavând încotro să cârmească, veni la Tăvălescu, la omul care mânuija și cei 30.000 de lei ai lui.

— Dragul meu, i se răspunse, societatea noastră nu poate nici să împrumute, nici să gireze. A cheltuit enorm cu popii, ca să-i atragă de partea ei, ceea ce cred că n'are să fie nimeni atât de prost să desaprobe. Ideea asta făcea singură o sută de mii de lei, și-ar fi trebuit să vă cer bani pentru ea! Ai nevoie de bani? îl măsură Tăvălescu.

— Am mare nevoie de o mie de lei! scânci Grigore.

Tăvălescu își luă aerul unui om amăgit în speranțele lui și care totuș nu se lasă învins, e tot prietenos:

— Și n'ai un prieten bun, nu mă ai pe mine, gata să te împrumut cu trei mii, dacă îți trebuie?

Ei se priviră lung, Diacu scânci:

— Nu m'am priceput...

Apoi, căutând o pricină serioasă, care l'ar fi putut împiedica, adăogă:

— Credeam că un om de afaceri ca dumneata, nu poate să-și îngroape banii; îi rostogolește, îi fructifică...

— Așa este! Nu poți dumneata să-mi plătești dobânda egală cu venitul, pe care sunt eu în stare să'l storc dintr'o mie de lei! Eu câștig mie la mie.

— Poftim! declară Grigore, puteam să-ți cer?

— Dar când n'ai de unde să împrumuți, nu-i mai cuminte și mai firească să vii la mine?

„Imi dai în mână, ca garanție, acțiuni de ale societății noastre, pe care nimeni nu ți le-ar primi. Dacă peste șase luni nu mă plătești, acțiunile rămân ale mele. Cred că-i dreptul meu, de!

Grigore aproba vesel.

— Trebuie să-ți dau o dobândă mai cum se cade, prea ai perde mult!

— Paisprezece la sută! închee Tăvălescu.

Când societatea funebră a încheat trei ani delă existența ei, Tăvălescu, intrat în afacere cu zece mii de lei, posedea acțiuni de-ale-cooperativei de 30.000 lei, iar acțiunile lui Diacu scăzuseră la 9.000 lei.

Cum prăpădise Diacu acțiuni de douăzeci și unu de mii de lei, n'ar fi putut să spună! Le vânduse rând pe rând, pe mai toate lui Tăvălescu, dându-i bine înțeles dobânda înaintea, o dobândă care nu mai avea nimic prietenos în ea, barem ca la început.

Pe Tăvălescu nu-l putea nimeni învinovăți că face șarlatanii. Cumpăraseră cu bani peșin toate acțiunile pe cari devenise stăpân. Și el, ca și toți membrii societății, se plângea că afacerile merg prost. Ba el mai spunea convins, cu o importanță amară, că e prima victimă a ei, întru cât are slăbiciunea să și ajute tovarășii. Când îi împrumuta, îi ruga să nu spună nimănui, pentru că vestea prostului mers al cooperativei s'ar duce repede și nici societatea, pentru nevoile ei stricte, de existență, n'ar putea să lucreze și să figureze cu cinste printre firmele Capitalei. Pentru asta își împrumuta el tovarășii, ca să nu afle lumea starea societății!

Pe Tăvălescu nu-l controlau decât doi: dricarul, om de o sută de mii de lei, ca fiind cel mai interesat, și avocatul cocoșat, socotit că n'avea pe cine să părtinească.

După primul an, care adusese pagubă, Diacu nu se socoti îndreptățit să bănuiască cinstea prietenului său Tăvălescu. Omul acela se purta cu el politicos, deschis, îl sfătuia, îl împrumuta la nevoie.

Dar Sofia, nevastă-sa, de cum văzu că bărbatu-său iar perde banii, nu se mai liniști.

În zadar fură toate deslușirile date de Grigore. Ea își vedea avutul, căci era și al ei, ca și al copiilor lor, jefuit de niște hoți dibaci. Pentru bărbatu-său, care se lăsase să cadă în

cursă, femeia nu mai avea nici o vorbă bună, nici o privire de soție.

La încheerea celui de al doilea an de existență, se constată pagube și mai mari. Societatea funebră era concurată cu înverșunare și cu isbândă de trei dricari iscusiți, cari nu primiseră să facă parte din ea și lucrau fiecare deosebit.

Și ei, ca și societatea, plăteau popilor zece la sută din costul înmormântării. „Funebra“ fusese silită să reînființeze serviciul de spionaj și să dea preoților câte unsprezece la sută.

Dar după doi ani de pagube se deschiseră ochii lui Diacu; simțise și el că e înșelat. Când ros de bănueli; când desgustat, atâta de-i venea să-și ia lumea în cap, când revoltat și părându-i-se că cu ochii și cu vocea lui l'ar îngrozi pe Tăvălescu și ar face să se deschidă registrele în fața-i, ca să vadă unde stă ascunsă siretenia pagubei,—Grigore Diacu, între desgust și revoltă, sta pe loc, ca un om tras din două părți de o potrivă de tare. Nevastă-sa îl ciocănea mereu, iar el mai des tăcea, de cât îi răspundea.

Mizeria venită cu vremea, sparge dragostea dintre soți, stârnește neînțelegeri și dispreț. Sau era liniște posomorită în casă, sau nu era de loc. Certurile se țineau lanț împrejurul lipsurilor și al desnădejzii. Speranța de câștig, după al doilea an încheiat cu pierdere,

nu mai licărea nici în mintea încrezătoare a lui Grigore.

Totuș, când se întâlnea cu Tăvălescu, îl saluta până la pământ; îi zâmbea tocmăi pentru că-l bănuia. Tăvălescu nu mai era tovarășul lui de întreprindere, era omul periculos și puternic, în mâna căruia îi stătea tot avutul, un om care ar fi fost bine să i se facă prieten. Totuș, acasă la el și în conștiința lui, Diacu clo-cotea mai ales în potrive „borșosului“, care-l sărăcise. Adesea, pisat de nevastă-sa ceasuri întregi, pleca năuc pe străzi, făcându-și impresia că e un câine al nimănui, turbat, care dacă ar da în cale-i de „borșos“ l'ar hărtăni cu colții, l'ar rupe fâșii, fâșii. Dar de cum îl saluta cineva, își schimba mersul dezordonat, își înălța bustul și călca cu luare aminte.

Odată, făcându-și curaj, convingându-se că nu va fi ridicol, se duse la sediul societății, să-l roage pe domnul șef al Funebrei, să-i arate și lui registrele cooperativei, pe care nu le văzuse destul de bine împreună cu toți ceilalți membri. Dar Tăvălescu, de cum îl văzu, deschise o condică lungă și rămase atent pe rândurile ei. Când Grigore îndrăzni să-i înfrunte cugetarea, să-i spună de ce venise, imputernicitul îl rugă să poftescă pe a doua zi, la orele zece dimineața, ca să-l satisfacă pe deplin.

Diacu plecă, aproape glorios, sigur că a doua zi va fi o zi fericită și nu se putu stă-

pâni să istorisească nevesti-ci, nu numai ceea-ce i se păruse lui c'a făcut și ce avea de gând să lămurească a doua zi, ci și rezultatul pre-simțirilor lui trandafirii.

A doua zi, la sediul Funebrei, găsi pe Tăvă-lescu și pe ceilalți doi, pe sfetnicii lui, marele acționar și ghebosul. Acești doi îl luară între ei și căpetenia tovărășiei le deschise în față registrele de cheltueli și venituri.

Socotelile spuneau deslușit, că societatea abia își trage sufletul. Acționarii, aceia a că-ror meserie fusese totdeauna dricăria, erau toți slujbașii ei, ca să poată bieții oameni trăi. Cu el, cu Diacu, societatea se găsea foarte stingherită, cu el n'avea ce face, pentru că nu se pricepea la nimic.

El fusese bancher, industriaș, moșier; ce slujbă putea cere la societatea de înmormân-tare? Primul acționar, cocoșatul, până și Tă-vălescu, îi aduceau deosebite imputări grave. Arătase o purtare vitrigă societății, îi cășu-nase pagube materiale și morale. Incercase la toate băncile să împrumute, deși pricepuse că nu va isbuti. Vorbise multor particulari cu neîncredere de conducerea societății, pe când datoria lui ar fi fost să amăgească opinia pu-blică și să atragă noi capitaluri în întreprin-dere. Dacă gurile rele, așa ca a lui, n'ar fi cle-vetit, societatea ar fi atras și pe ceilalți dri-cari, din cauza cărora afacerea se ducea de răpă.

Bietul Grigore Diacu s'a apărat și s'a scu-
zat în toate chipurile, de învinuirile aduse de
tovarăși. Ascultându-i, începură să-i ține ure-
chile. Se apăra, necăjit și de-o muscă mare cât
un trântor și care nu-i da pace. Se apăra de
ea și când nu era nevoie, pentru că nu-și mai
vedea rostul acolo și regreta că venise.

I se păruse la un moment, când discuția se
aprinsese mai tare, că pieptul cocoșatului și
burta lui Tăvălescu au să-l prindă ca niște
tamponane de tren și să-l strivească. Capul
ghebosului, luciu, grăsos, din pricina nădușelii
care îi curgea de pe frunte, îl obseda cumplit,
tocmai când Tăvălescu citea cifre; capul ro-
tund, mare, sprijinindu-se în bărbie de masă,
îi făcea impresia că stă deadreptul pe masă
și-l silea să se întrebe: „Ce-ar fi să-i șterg o
sfântă de palmă ghiulelii aceleia, care tot asu-
dă? S'ar rostogoli?”

Prin ușa deschisă din spre stradă vedea
stând, în umbra casei, patru ciocli, mâncând
frățește pe trotuar dintr'o pâine, pe când sgo-
motul căderii ciocanelor pe eue răsuna grab-
nic.

— E de lucru, gândea Diacu. Afacerea tot
merge.

Cu gura plină, un cioclu cu mustața mare,
galbenă, întreba pe cineva esit din ogradă:

— Ai pus caii? Avem doi morți azi; unul
acum la unsprezece.

Presimțirile fericite îl înșelaseră pe Grigore.

Își închipuise că se duce să ceară socoteală de averea lui și a familiei lui, ca un judecător așteptat cu grije de vinovați.

Nădăjduse că Tăvălescu, încolțit de vizita lui, are să-i șoptească ceva la ureche, are să-l facă părtaș la câștigurile lui viclene, temându-se de privirea lui cercetătoare și aspră pe registre. Din liniile și cifrele de pe registre, el nu pricepuse nimic, e drept, dar Tăvălescu nu putea să știe că omul care i le cere, nu le pricepe noima.

— Ce scrie el în condici? l'a întrebat seara nevasta.

— Scrie ce vrea; e unit cu controlorii!

După al treilea an de pierderi, societatea refuză ursuză și nepăsătoare să-i mai servească două sute de lei pe lună. Vestea asta el nu avu tăria s'o poarte nevستی-si.

Cele nouă mii de lei, ce-i mai rămăseseră în afacere, nu i le schimba nimeni în bani, așa că își perduse tot avutul. Abia acum rămăsese cu desăvârșire ruinat.

Niei nu mai îndrăznea să se gândească la ce-ar fi avut de făcut. Coborîse meren de la moartea tatălui lui, care-l lăsase bancher, dar gândul că se va urca iarăș, ajutat de afaceri, îi ținuse tare cerbicia, îl făcea rău ca cei care îl ocărau sau numai îl desaprobau. În vremurile din urmă, abia putea ține băcții, doi, și o fată la școală. Băiatul cel mare era la sfârșitul studiilor, pe curând ar fi putut și el câștiga.

De rudele neveste-si se ferea cu grije și căuta s'o depărteze de ele și pe Sofia.

Într'un rând, Sofia, după ce afluase dezastrul celui de al treilea an de dricărie, îi spuse între patru ochi, potolit, că are de gând să-și ia copiii de mână și să se ducă la neamurile ei. Ea nu mai avea ghete, pălărie, albituri, nu mai avea somn și liniște. Copiii îndurau și ei tot felul de lipsuri, până și pâinea începuse să lipsească.

Atunci, sub enumerarea atâtor lipsuri, el nu mai avu puterea să se certe, să înfrunte, să scoată o vorbă. A stat cu capul în piept, ca un copil certat, a simțit că se învârtește casa cu el și a oftat cu trei caturi. Femeia a trântit ușa și l-a lăsat să cugete singur. Poate că n'a putut suferi priveliștea bărbatului ei înfrânt cu desăvârșire. Altădată, omul cel puțin îi răspundea arțăgos, învinovățea la rându-i, ca să-și mai ușureze sarcina propriei lui netrebnicii, isvorită din nepriceperea lui și șarlatania altora.

Când a văzut, ca dintr'un vârful de munte, tot povârnișul care-i aștepta rostogolirea, la început omul a amețit, dar mai apoi o furie smintită i-a trimes gândul, ca pe un glonț, la Tăvălescu.

Cum îl momise excrocul borțos! Oare Sofia avea într'adevăr de gând să se despartă de el? Or cum, trăiseră bine amândoi, apucaseră vremuri bune. Muma voia să-și ia copiii cu ea, ca

să-i crească după priceperea ei. Se ducea după belșug, știind că în strâmtoare căile vieții o iau razna, la întâmplare. Nu pleca de lângă el, ca să petreacă! Copiilor aceora le trebuiau hrană, încălțăminte și școală! O! el rămăsese sărac, era nedibaci, nu știa nici o meserie barem.

Nevastă-sa era o sfântă, căuta să mântuiască ceea ce se putea mântui: copiii lor! Și iarăș imagina borțosului trecu pântecoasă pe dinaintea ei. Ii veni să-i trântescă un pumn în stomac, simți mușchii mâinei drepte contractându-se. I se păru că vede stomacul turtit ca o pernă de puf.

Sofia intră iarăș în odaia îmbâcsită de supărarea lui Grigore. Și mobila casei păru mai veche, zidurile își vădeau serbezia lor, de demult nevăruite.

— Dar o sută de lei, începui ea, ca și cum vorbea de adineaurea, cred că poți cere și căpăta de la societate!.. Avem de dat percepției, ce crezi? Peste câteva zile vine și ne vinde din casă. Percepția te amână până la o vreme și apoi, basta; te vinde la mezat!

— Da! da! afirmă Grigore. Are să-mi dea! Trebuie să-mi dea! Tăvălescu! Ce canalie! Am să mă duc la el și, fără vorbă, am să-l apuc de brâu și am să-l trântesc la pământ, să crape ca-un butoi cu borhot!

Furios, omul își luă într'o repezeală pălăria

și o șterse pe ușe. Nevasta rămase dând din cap pe urma lui.

Grigore Diacu era mic de stat, slab și fără putere, pe când Tăvălescu era un urs de om, înalt și gros, ca un atlet german.

Seara, Diacu veni acasă sfărâmat de alergătură și de frământare. Temându-se că va face vr'o nebunie, mâniat cum era, nici nu dase pe la sediul asociației, ci umblase creanga pe străzi mărginașe. Iși adusese aminte de un prieten, de la care s'ar fi putut împrumuta și se dusese la acela. Vorbise cu el despre verzi și uscate, dar îi fusese peste putință să-i ceară un împrumut.

Plata birului se apropia, fusese somat să-l plătească. Sofia nu i da pace, îl îmboldea fără răgaz, să se ducă la cooperativă.

Pentru el, societatea se rezuma în Tăvălescu, pe care acum, în sfârșit, îl cunoștea. Ceașuri întregi, până se deștepta din somn, omul păcălit, furat, rostogolea planuri nebune de răzbunare. Pe unele din ele le ținea minte, și le împrăști și în noaptea următoare plâsmuirea,—le gusta, le adăogea.

Dar la soarele zilei, toate planurile lui erau ca uitate, și omul rămânea numai în fața nevoiniciei lui și atotputerniciei lui Tăvălescu.

În dimineața zilei hotărâtă de percepție pentru vânzarea mobilelor, Grigore sări de pe scaun, ca înțepat cu acul, sub ocara și pri-

vîrea nevesti-si. Se duse întins la sediul Funebrei.

— Rabd, rabd, se gîndea el, dar pînă la un timp; am să-l trîntesc, să crape.

Cînd sediul se zărea de departe, el trecu mîna pe fruntea-i asudată de fuga lui și de svîrcolirile inimii.

— Să nu intru ca un disperat! De ce să mă priceapă șarlatanul în ce hal sunt?

El o luă la stînga, cu pas domolit, ca să-și potolească turburarea. După un sfert de ceas se afla departe de Funebra, dar tot se gîndi să vie la ea. I-ar fi fost rușine s'o mai mintă pe nevastă-sa, ca de obicei, că a fost, dar nu l'a găsit pe „bortos“. Iși întări picioarele, își mai grăbi mensul. Cînd intră în cancelaria to-vărășiei, după ce trecuse prin coridorul ei, pentru că ușa din față i se păru închisă, îi fu peste putință să nu moțae din cap cu politete, în fața domnului grav de la birou, în fața lui Tăvălescu. Chipu-i chinuit de frămîntările-i de mai înainte, de otrăvurile brăzdătoare ale urii și disperării trecute peste el, făcură din surâsul lui Grigore o strîmbătură.

Tăvălescu îl citi ca pe niște slove de afiș și voinicul perdu tot curajul, înaintea privirii care-l silabisise. Cu o plecare de cap, de grumaz, și mai politicoasă, întrebă sugrumat:

— Domnule Tăvălescu, n'ați putea d-voastră, în baza vechii noastre amicitii, n'ați putea... pentru că ne cunoaștem de mult... dacă

nu vă face trebuință... să-mi împrumutați o sută de lei? Dacă nu vă face trebuință!..

— Nu pot, nene! Ce sunt lucrurile astea?.. Mă lăsați singur să țin pe umeri societatea asta care se dărâmă... N'am! ți-ași da cu plăcere. Mergem rău! Ar trebui să vă gândiți să sporiiți capitalul tovărășiei. Am să ajung să fiu singur acționar, cumpărându-vă mereu acțiunile!

Ridicând din sprincene, ca un om care caută să înțeleagă bine lucrul greu și important ce i se spune, nici scârbit, nici revoltat, nici barem batjocoritor, Diacu, grăbit, mai salută odată și plecă.

Pe drum, către casă, furia îl cuprinsese din nou, scrâșni din dinți, își încheștă mânele în pulpele picioarelor și la urmă se întristă adânc. Il mâhni neputința lui de a-i spune ticălosului acela, ce crede despre el. Fiindu-i rușine de scandal, dorise să mai fie cineva de față, ca să-l potolească. La ce nevoie? salutase umil ca un miluit. Și doar crescuse în avere, fusese totdeauna stăpân, nu slugă!

O tainică admirație încolțea în inima lui Diacu, pentru omul pe care nu îndrăznea să-l atingă nici cu vorba. Un fel de părere de rău, că nu-i fusese pe plac omului acesta, care cu priceperea lui ar fi făcut ceva din el, își arunca umbra de mărăcine stufos pe mintea de gănganie mărunță a lui Grigore. Fusese de atâtea ori înșelat în afaceri, în cât el, slab de

înger de felul lui, nu mai putea să refuze șarlataniei darul minumat al inteligenței și să n'o admire.

De la început, de când aflase că Tăvălescu este înființătorul și patronul unui mare serviciu barometric, el, omul care se fripsese în negoțuri ilustre, simți generoasa undă a admirației îmbogățindu-i sufletul. De atunci îl admira pe bortoș, cu toate valurile clocotite ale urii ce-i băteau în piept, știindu-se victima lui.

Percepția se ținu de cuvânt; îi vându din casă puținele lucruri scumpe ce mai avea. Mizeria își rupsese masca: rânjea ca la ea acasă. Sofia vorbise cu rudele ei, se pregătise de plecare din casa bărbatului nedestoinic. Hotărîtă, cum era, să plece, căutând să ascundă clipa în care va pleca, femeia își împietri inima și nu mai spuse un cuvânt de muștrare bărbatului, în camerele pustiite.

Pe de altă parte, el își cocoloșea în suflet necazul limbut, uimit și mulțumit oare-cum că Sofia tace. Se așteptase s'o audă bocind ca la mort, după lucrurile vândute de percepție, se pregătise să'i primească ocările, or cât de aspre, or cât de rușinoase. Tăcerea ei, îl făcea să simtă, ceea ce uitase: câte i-a răbdat ea și cât însemna că-l iubește ființa asta așa de îndurătoare.

Abia târziu, după ce plecaseră nevastă-sa din casa lui, își desluși de ce tăcuse femeia în ziua posomorâtă și jalnică a jafului casei lor.

A doua zi după vânzarea lucrurilor, Grigore Diacu veni la prânz acasă din oraș, din plimbarea năucă pe care de-un an o făcea regulat dimineața și: nu găsi pe nimeni în odăi. Intâi nu băgă de seamă și șezu visător cu capul în palme, cu ochii către fereastră. Tăcerea neclintită din odăi îl surprinse și se duse în bucătărie.

Rămăsese pustiu. Nevastă-sa nu luase din casă de cât garderoba ei și-a copiilor, atâta câtă fusese. Pat, masă, două scaune, lucruri de bucătărie, nu luase. Ii lăsase o cratiță plină cu lapte și o pâine. In coșul cu pâine găsi și 3 lei.

Până să intre în odaia lor din bucătărie, stăvilarul stăpânirii de sine se rupse și un plâns cu hohote, bogat în lacrimi, izbueni din făptura fărâmată, răsună ca un lătrat în încăperea săracă.

Plânse mult părăsițul, lacrămile nu mai conțineau pe obrajii lui, tot privind în prejuru-i, doar va afla pe care-va din ai lui. Ii plecaseră copiii, poate fără să regrete. Sofia, pe care vedea și de astădată cât o legase de viața lui, cât i se simțea de rob, se îndurase să plece și să-i ia și copiii! Negreșit că-i păruse rău că se desparte de el, dar așa i se păruse ei că face mai cuminte.

O îndemnaseră și rudele, îl ponegriseră. Ticalosul de el nu mai era în stare să-și hrănească copiii, să-i țină la școală! Așa era! Tâlharul acela de Tăvălescu! Iata unul care

n'avea nici un fel de îndurare! Nu iubea femei, nu iubea copii, n'avea de cât un frate, pe care îl folosea la nevoe. Ce inimă de înger avea Sofia! Ii lăsase trei lei, o pâine și o cratiță de lapte! Se gândise cu milă la el, plânsese și ea plecând din casă! Și cum n'ar fi plâns? Când și unde s'a mai auzit să fie o femeie nevoită să-și lase bărbatul, ca să nu piară copiii, cu el și cu ea cu tot! Și-a zdrobit inima și a plecat!

O cucernică adorare pentru nevastă-sa își clădi altarul în inima lui Grigore. Gândindu-se la Tăvălescu, nu mai simți pentru el de cât ură înversunată.

Toată nenorocirea lui i se trăgea de pe urma acestuia. Cu treizeci de mii de lei, câte n'ar fi fost în stare să facă, dacă nu încăpeau în ghiara burtosului. Dricăria nu-i mersese rău. Visase și mai mari câștiguri, râvnise la sute de mii de lei. În ajunul înființării societății, își plăsmuise o imagină fermecătoare. El, într'un cap de masă, nevastă-sa în celălalt, copiii de jur împrejurul mesei; toți privindu-l pe el. Cu o foarfecă mare, lucioasă, Diacu, el, sfâc, sfâc, tăia cupoane! Imaginea asta, acum supăra peste măsură. Iși aducea cu nechez aminte că o zugrăvise și nevesti-si. O izgonea, dar ea îl urmărea, îl obseda, se vedea răsturnat în jet, foarfecele tăcăneau. Tot trebuia să-i ceară socoteala într'o bună zi sceleratului care'l înșelase! Tăvălescu!

În curând, proprietarul, căruia nu-i plătise chiria, îl dădu afară din casă și îi opri biata mobilă, atâta câtă rămăsese.

Diacu s'ar fi putut împotrivi, dar n'avea putere.

Scrâșni neputincios, ca totdeauna, plânse în taină, căci i se slăbiseră stăvilarele lacrimilor, alergă fără nici o țintă, frământându-și în van mintea, cum ar putea să scape mobila aceea, pe care Sofia trebuia s'o găsească în fericita zi a reîntoarcerii ei.

Deși n'avea planuri de urmărit, slujbă în care să avanseze, mătăjduia în vremuri mai bune, când copiii și nevasta îl vor înconjura ca pe un părinte dorit și bogat. „Cine știe?“ își zicea el, nevăzând nimic deslușit înainte, „cine știe?“

Când rămase în stradă cu doi-trei gologani în buzunar, nu crezu că'i adevărat. Servitoarea proprietarului i-a repetat de mai multe ori:

— Domnule Diacu, să nu crezi că'i glumă! diseară să nu mai vii aici! Să știi că'ai veni de geaba! Casa asta nu mai e a dumitale!

Lui parcă i-ar fi spus că numai în seara aceea n'are voie să doarmă acolo. Că mobila, că încăperea odăilor aceloră nu sunt ale lui, asta n'a priceput-o.

Chiar din prima noapte, Diacu n'at avut unde să doarmă. A hoinărit ca un băiețoi, el om de peste 40 de ani, care dormise sub mătase, pe puf, în paturi de bronz. Și-a trecut

noaptea prin cafenele, dându-și aere că se interesează de o partidă de biliard, de un joc de table. Către ziuă n'a găsit adăpost de cât în cafeneaua precupeților, din hală, care e toată noaptea deschisă. I s'au împăenjenit ochii, dimineata, pe o bancă în Cismegiu și, de câte ori, frângându-și gâtul, a dat să ațipească. I-a deșteptat gardistul, pus acolo anume ca să nu lase vagabonzii să doarmă pe bănci. Galben, aiurit, cu fața trudită, nespălat, s'a trezit înfiorat sub ochii disprețuitori ai trecătorilor grăbiți. Rușinea l'a cutremurat ca spaima și a plecat și de acolo.

În ziua aceea a căutat și l'a găsit pe prietenul la care nu îndrăznise să se împrumute odinioară.

Nu și-a dăstăimuit mizeria, bine înțeleș, și a avut morocul să dobândească douăzeci de lei, fără rugăminți.

Dimineata nu mâncase, era pe la prânz. Și-a luat mai întâi o cameră la hotel, s'a spălat acolo, s'a dus să prânzească. A mâncat cu neșafiu și pe alese, ca în vremurile bune, și a venit întins de la birt la hotel, ca să doarmă.

A doua zi însă nu mai avea în buzunar de cât zece lei. Cu mîntea limpezită de somn, se gândi adânc, privind-și banii pe sponci. Pricepu că n'are adăpost! Cu tot ce avea el în palmă, n'ar fi putut găsi în București o cameră mobilată. Și apoi nu putea să-și dea tot avutul, mai trebuia să și mănânce din el.

Ce era de făcut? Să se mai împrumute, n'avea de la cine. Zece lei, banii ăștia, era tot ce putea nădăjdui el în viitor. De unde alții? Lucrul strălucea amețitor de limpede.

Până atunci încăputase nevastă-sa nevoile casei. Omul știa lămurit cum. Diacu se însălmîntă, gîndindu-se cît e de sărac, cum nu'l mai așteaptă nimic, nimic, în viitorul plin de speranțe pentru toată lumea. Cu zece lei trebuia să trăiască toată viața lui! Cine știe cît mai avea de trăit! Și par'că eri, alaltăeri, trăise bine! Era beat? Nu! Vedea limpede tot pustiul vieții, om părăsit pînă și de nevastă și copiii, cu zece lei pe viață! Se putea trăi cu zece lei? Mai lesne se putea muri ușor, muri frumos și răzbunat pe borfașul de Tăvălescu! Asta era de făcut!

Ca să nu-și schimbe cumva gîndul, cumpără un revolver. Îl costă opt lei, îi rămaseră doi. Cu revolverul în buzunar, se sui într-o trăsură, pe care o opri în fața unei berării. Plăti un leu birjarului și ceru o bere la o măsută de pe trotuar, ca să privească lumea fericită de pe calea Victoriei, lume care și mîine va trăi. După ce-și bău berea și dădu bacșiș patruzeci de bani chelnerului, deși băuse numai o halbă, plecă la o cofetărie. Privind lumea, care și ea îl privea ca făcând parte din lume, se gîndea că habar n'are ea de fapta care peste două ceasuri are să facă vîlvă. Chelnerului care-l servise, căruia îi dase bac-

și cu galantonomia omului care n'are nevoie de mărunțiș, nu-i trecuse nici lui prin cap, de și îi auzise glasul, îi privise ochii, gândul grozav și vitejesc al sinuciderii.

Măncând din prăjitură, se gândea că-și ia adio de la toate bunătățile pământului. Iși aduse aminte de nevastă și copii. Hotărît că de la ei, tocmai de la ei nu putea să-și ia adio. Jalea îl sfâșia, îl îneca, cu ochii umezi lăsă pe masa cofetarului ultimii gologani ce-i mai avea în pungă.

Trebuia neapărat să-l ucidă pe Tăvălescu. Poe, poc! i se părea că aude pocnetul revolverului; vedea pe borșos cercînd să fugă și nemai putînd fugi, șovăind pe picioare, lovit în cap și în inimă. Trupul gros cădea pe scînduri, ca un tranchi. Atunci cu mîna hotărîtă, își trăgea sieși un glonț în tîmplă. Nu va simți nimic? Poate numai o arsură prin creier, atît.

Pusese revolverul în buzunarul hainei, ca să-i fie la îndemînă.

Mereu cobora mîna dreaptă, cu care și tot strîngea bărbia, în buzunar, ca să-l simtă. Sufferințele din ultimul timp ale nevesti-si trebuiau răsbunate. Copiii tot mai aveau vreme să guste viața, bucuriile ei; viața mumei însă fusese distrusă pe tot-deauna.

Cînd ajunse la punctul din care se zărea casa societății, simți de data asta o mare mulțumire. Fusese laș într'un rînd, cînd venind să se împrumute cu o sută de lei, ca să plă-

tească percepția, cotise la stînga, speriat de turburarea lui, rușinat de ceea ce s'ar fi putut întîmpla. Dar acum își luase adio de la toate întîmplările viitoare. Venea pentru ultima oară, și avea să sfîrșească și cu Tăvălescu și cu el!

Intră prin coridor ca să dea peste care-va și să întrebe cine se află în birou. Doi spioni ai Funebrei ședeau de vorbă pe o bancă.

Trecu peste ei cu privirea lui rătăcită, era să răzbiască drept spre ușa sediului, cînd și-aduse aminte că Tăvălescu se putea să nu fie singur. Cei care ar fi fost cu el, se putea să n'aibă grabă, așa ca să-i lasă singuri.

— Domnul Tăvălescu e singur înăuntru? întrebă el clipind și plecîndu-și privirile ca să și-le ascundă.

— Puteți intra, zise unul din spioni.

Dar celălalt spion își trase tovarășul de mîncă. Fără să știe, Grigore vărise iar mîna în buzunarul hainei, iar spionul care tăcuse, urmărindu-i mîna cu ochii, din întîmplare, zărise mînerul revolverului.

— E multă lume la dînsul, zise el. Așteptați să văd.

Spionul se ridică de pe bancă și intră în birou. El știa că Diacu e un gros păgubaș. Veni cu îndrăzneală la urechea șefului și-i șopti:

— A venit domnul Diacu. Văd că are un revolver în buzunar. Nu pare în toate mințile.

Vrea să vorbească cu dumneata... între patru ochi.

Tăvălescu nu se îndoie deloc, pricepu. El ştia pe drojdii, „pe dric“. Ii mulţumi spionului cu privirea, şi spuse tot încet:

— Să nu-l laşi să intre înăuntru. Spune-i că e lume multă.

„Am să vorbesc cu frate-meu să-l ridice...”

El intră numai de cât în cabina telefonului, chemă poliţia, chemă pe Tăvălescu, frate-său, şi-i spuse :

— Dragă, trimite pe cine-va de acolo, doi agenţi mai bine, ca să nu se facă vîlvă. E un nebun pe sală, un acţionar... nu ştiu ce vrea de la mine. Aud că e armat! Fără sgomot însă...

După ce vorbi la telefon, se gîndi că e nevoie să înştiinţeze pe cine-va de venirea agenţilor. Ar fi trebuit să crape uşa, să scoată capul pe coridor şi să cheme pe omul de-adi-neaura. Dar ar fi dat cu ochii cu Diacu! Cine ştie dacă smintitul nu s'ar fi repezit, sau n'ar fi tras un foc de revolver... Era mai cu minte să bată în uşe. Cei din sală, oamenii lui, au să priceapă că-i chiamă. Tăvălescu bătu în uşe şi se dădu isteţ după unul dintre cei care se aflau în birou şi care nu ştiau ce se petrece.

Acelaş spion intră.

— M'aţi chemat? întrebă el.

— Bravo! te-ai priceput! clipi din ochi şeful şi-l bătu pe umăr cu dragoste.

Se apropie apoi de urechea iscoadei:

— Poliția e la doi pași! Ai să vezi de grabă doi inși, cred că doi; apropie-te de ei, uită-te bine; n'ai să gresești tu! și arată-le pe neghiobul acela cu revolverul. Pricepi? Du-te... Fii om! Ajută-i la nevoie...

Strângând bărbia în palmă, Diacu privea în stradă, cu picioarele răschirate, înfipte în pragul sălei, cu spatele încovoiat. Din când în când se smulgea de pe prag, trezită de năluca faptei ce și-o făgăduise, se plimba cu pași mari, asvârliti, prin coridorul scurt. Atunci măsura vremea și i se părea că stă de ceasuri acolo. Se întreba dacă va fi în stare să tragă, dacă nu se va da de gol. Fapta i se părea de-o clipă și asta îl liniștea. Ii părea rău însă că nu mai simțea în el, ca în momentul sosirii lui acolo, ura caldă și rea care bea lacomă răsbunarea. Gloanțele trase în clipa aceea, ar fi fost mult mai satisfăcătoare, ca și cum ar fi rupt mai cumplit, ar fi scos mai mult sânge din carnea unui mai mare mizerabil.

Și acum Diacu era sigur că are să tragă în „bortos“, dar numai pentru că se hotărîse mai înainte, pentru că avea revolverul în buzunar, pentru că i ajungea faptei numai o clipă.

Doi inși se subțiară pe lângă el, pe când sta în pragul sălii, și, peste un minut, simți o mână pe umăr și altă mână în buzunar, trăgându-i revolverul. Pe dată fu luat de subțiori de doi inși, de doi civili, ușurel, care i spuseră încet:

— Vino eu noi la poliție.

— De ce? întrebă el!

— Nu știu. Te chiamă domnul prefect; spusera rece cei doi.

— Nu-l cunosc pe domnul prefect! se răsti Diacu, în vreme ce se lăsa dus. De ce mă chiamă?

— Nu știu, răspunse calm unul din cei doi.

— Poate că te cunoaște dumnealui! spuse zâmbind celădalt.

— Își bat joc de mine! se gândi Grigore, înțelegând zâmbetul agentului. Poftim, ce prost sunt! Mi-au scos revolverul din buzunar, și întreb ce vrea prefectul cu mine! Am vrut să omor, nu se poate tăgădui! O să mă întrebe ce căuta revolverul la mine!.. Ce-o să spun? Cum vor fi răsărit oamenii ăștia la spatele meu? Ah! Tăvălescule e tare, e de nedărâmat, e indestructibil ca de cremene.

Diacu a trecut prin lume, a mers pe calea Victoriei, dela care își luase adio, între cei doi agenți ai siguranței.

Se grăbea mai mult de cât ei, ca să sfârșească odată grija și nedeslușitul în care înnota, și să înfrunte primejdia ce îl aștepta în cancelaria prefectului.

La urma urmei, se gândi el, cum eram eu hotărât să mă sinucid, de ce nu mi-ași spune că am murit și că Grigore Diacu de acum e altul?

În loc să fii înmormântat voi fi în pușcărie, în ocnă. Fie ce o fi!

Când intrase pe poarta poliției, era pregătit pentru ori ce acuzație, pentru or ce soartă.

Dar agenții siguranței nu l'au dus în cabinetul domnului prefect, ci în al domnului Tăvălescu, înalt funcționar al poliției. Unul din agenți a pus pe birou revolverul, spumând solemn:

— Inculpatul nu poate tăgădui crima, căci i s'a găsit revolverul în buzunar.

Bietul Diacu privea speriat, știa pe cine are în față. Să-l instruiască însuși fratele omului pe care voise să-l ucidă, era un noroc putregăit, stupid, cum numai el putea să'l aibă!

Ce tare era Tăvălescu! „Nu seamănă unul cu altul la chip“ se gândea Diacu privind-și destinul îngropat într'un scaun, cu coatele pe biroul lui. „Sunt frați, totuș“.

Androne Tăvălescu făcuse un semn subalternilor, să-l lase singur. Câteva minute l'a privit lung pe vinovat. Apoi a început să vorbească tare, cu sine'și.

— Cel puțin zece ani de ocnă!.. La ocnă un fost industriș! Un fost negustor! La ocnă un om bine crescut! Și n'are barem circumstanțe ușurătoare! La ocnă! Păcat! De!.. trebuie!

Grigore îl asculta, ca lovit cu un par în frunte. Nu putea să-l întrerupă, n'avea moimă să răspundă.

Androne își continua monologul, aranjân-

du-și hârtiile pe birou, la răstimpuri privind pe vinovat lung, lănced, aproape cu milă. Grigore nu mai putu:

— Dommule Tăvălescu, am vrut să-l sperii! Numai să-l sperii am vrut! Am fost om de două sute de mii de lei și n'am astăzi nici prețul unui corn cu sare! Sunt disperat, sunt nenorocit, poate și nebun, dar nu sunt în stare să fac o crimă! Crimă? Doamne ferește! Vream să obțin de la dânsul o slujbă, ca toți ceilalți dricari... Fratele dumitale, îndrăznese să spun, a fost nedrept față cu mine. Celorlalți le-a dat câte o îndeletnicire, le-a dat o leafă, mie nimic! L'am rugat; n'a vrut să mă asculte!

„Am vrut să-l ameninț... sperând să obțin ceva... Mă rog... Gândiți-vă: sunt un om de ocnă? Intr'un an mor; nu vedeți ce slab sunt?

Androne Tăvălescu tăcea, se gândea, cobora în trecut. De mic, frate-său se arătase destoinic în afaceri. Fără bani, îndrăzneț și priceput, de pe când era un băețandru, știa să și facă pavază din altul, și să se strecoare spre noroc.

„E un păiajen afurisitul! se gândea Androne. Iși întinde pânza nevăzută, și musca proastă cade în cursă. Pe câți i-a supt, licheaua! Țsta, se gândi el, ridicându-și ochii spre Diacon și plecându-i repede, ăsta era să-l dea de gât. I s'ar fi aflat toate matrapazlăcurile, bietului Mitică. Noroc că mi-a căzut în

palma, *asasinul!* N'are mutra de asasin. De asin! tare-i găgăuț! Ce-am să rād cu ticălosul de frate-meu! Dar am să-l rog să fie prevăzător. Victimele astea idioate, când le mai lași puțină viață, sunt în stare să te sugrume! Ar fi cuminte să-i dea o slujbă...

Androne Tăvălescu se ridică și ispuise hotărît:

— Te las liber, dar vei fi urmărit deaproape! Pricepi? Mi-e milă de dumneata și am să încerc să capăt dela frate-meu ertarea dunitale. Poți să pleci. Nu încă... Unde stai?

— N'am locuință, răspunse după o șovăire între bucurie, pentrucă se vedea scăpat, și rușine, pentrucă n'avea domiciliu.

Atunci n'ai să pleci, am să te închid într'o cameră coala și să fii sigur că nimeni n'are să știe că te afli aici.

Ca la două ceasuri a stat singur Diacu, într'una din odăile poliției. Apoi a fost luat și dus iarăș la Androne. Acesta părea vesel și i spuse:

— Ca să mă ții minte și să înțelegi cât de mărinimoasă e familia Tăvălescu, pe care ai voit s'o distrugi, îți fac cadou și-ți poruncesc ca unui prizonier al meu, să primești douăzeci de lei. Să-ți închiriezi o cameră mobilată la mahala, și de mâine ai să fii funcționar al societății Funebra, plătit cu nouăzeci de lei pe lună. Pricepi? Gândește-te că, în nebumia dumi-

tale, trecuseși pragul oanei și noi te salvăm. Ești liber. Te rog nu'mi spune nici o vorbă.

Diacu, firește, ar fi vrut să spună ceva, să mulțumească din toată uimirea și duiosia lui. Tăvălescu însă îl împingea ușurel de spate pe ușa căscată larg.

A doua zi îi fu strașnic de greu să se îndrumeze către sediul societății, al cărei funcționar devenise. Gândul că va da ochi cu Dumitru Tăvălescu nu'l lăsase să doarmă toată noaptea.

Iși găsisese locuința, o arvunise cu bani dați de Androne, și se și mutase în ea. De pe înserate se culcase, ca să rumege în liniște tot ce avea în cap. Ar fi fost mai bucuros să doarmă adânc și să se trezească a doua zi tocmai, la ceasul slujbei, fără să se gândească la el. În toată viața lui nu simțise o mai mare stânjenală ca aceea a revederii omului, pe care voise să-l ucidă.

A doua zi totuș, fu printre cei dintâi veniți la birou. Acolo însă se mai liniști, căci nu i se păru nimic schimbat și nu-l iscodi nimeni cu vorbe cât de pe departe.

De-acum începu pentru el o viață de slugărnice, o altă viață, a altui om decât acela care fusese. Ca să alerge cu limba scoasă, om vârstnic! pentru aducerea unei vesti; ca să stea, ca o șopârlă la soare, ceasuri întregi neclintit, în arșiță, pentru ca să-i spună un servitor: „Domnul a murit, dă fuga!“ el, Diacu, era cel mai răbdător.

Ce folos! nu putea să fie prețuit! N'avea un pic de șiretenie, nu se pricepea să spună o minciună, dacă o spunea era prins, când era prins nu știa s'o dreagă. Așa fiind simțea și el cu umilință, că cei nouă-zeci de lei pe lună abia îi merita.

De cum își sfârșea slujba, venea acasă, scotea masa și un scaunel în curte și sta în coate, visând ceasuri întregi.

Câte odată cânta, pe semne de dorul nevestei și-al copiilor. Cu ochii uzi își scutura capul, ca și cum ar fi vrut să-l scuture de amintiri. Insemnătatea și fericirea lui de odinioară și le închipuia mult mai mari de cât fuseseră.

Nu mai învinovăța pe nimeni. Păstra în fundul sufletului ideea că Tăvălescu l'a ruinat, fără să'l mai poată urî, admirându-l tot în taină. Se deprinsese să judece lucrurile mărunte, care'l priveau sau nu, și lăsa în drojdia inimii grijea, dorul de ai lui; în afară de speranță.

După slujbă, ca unul care s'ar plimba pe neturburata limpezime a unui lac singuratec, sub bătaia lunii, el se lăsa să plutească pe speranța lui cea nouă: că va câștiga lozul cel mare al loteriei Statului.

Putea să câștige cu o jumătate de loz: patru sute cincizeci de mii de lei! Asta nu-i ieșea din cap! Biet, trepăduș, plătit cu numai nouă-

zeci de lei pe lună, plătea pentru lozuri în șase luni, optzeci de lei!

La asta visa el cu coatele pe masă, cu privirea perdută, de cum își isprăvea slujba. Iar ceasurile acestea de visare le dorea toată ziua, în toiul și în nedeslușitul muncii lui.

Până și noaptea se visa scoțând din odăiță scaunul și masa pe care 'și sprijinea coatele.

Loteria se trăgea mereu, clasele se succedau lunar, fără să'i aducă un câștig cât de mic. Svonuri despre îmbogățiri neașteptate, prin jocul la loterie, soseau până la el. Diacu și le săpa în minte, ofta și aștepta încrezător.

Vecinii lui îl întrebară unul doi, la ce se tot gândește până noaptea târziu. Fostul bogătaş avusese slăbiciunea să le spună.

— S'a tras iar, domnule Diacu! striga tipograful sosit dela lucru. Ai câștigat ceva?

— S'a tras clasa doua, zâmbea el. Or mult, or nimic; la a șasea să vorbim!

În ajunul tragerei clasei a șasea, vecinii, cari îl aflaseră ce tot învârtește în cap, îl întrebară:

— Ei, mâine, ce zici domnule Diacu?

Drept răspuns, el ciocăni cu vârful creionului în masă, tacticos, ca un om care, în curând, se va deosebi mult de ei:

— Zilele astea!

Loteria trecu, fără să'i aducă un ban, dar jocul nu se curmă. Diacu era tot nepăsător și urma să joace, dar acum mai răsucea și alte pla-

nuri. Se gândea mult la cei 30.000 de lei, pe care-i vârase în dricărie. Se întreba ce-ar fi putut face cu ei, un om dibaci ca Tăvălescu. Se întreba ce-ar fi făcut acum el însuși cu ei, și și răspundea plin de experiență. Scotea câte-va foi de hârtie pe masă și socotea:

10 cai buni	5.000	lei
grajdul cailor	1.500	"
întreținerea lor anuală	3.500	"
5 butoae mari, ultimul model	10.000	"
diferite și cheltueli neprevăzute	10.000	lei
Total	30.000	lei

Da, cu banii ce-i perduse, cu 30.000 de lei, i-ar fi făcut o cumplită concurență lui Tăvălescu. L-ar fi silit să cadă în faliment, sau să vină frățeste ca să încheie cu el o pace onorabilă. 30.000 de lei, sumă mică pe lângă 450.000 de lei, care îi așteptase dela loteria Statului! I se părea lui Diacu, că or când ar putea să-i câștige la loterie, și îi aștepta liniștit.

Fiu-său cel mare isprăvisise studiile comerciale și reușise să intre ca ajutor de contabil într'o bancă. Când și când, obișnuia să vină să-și vadă părintele. Intr'o zi de toamnă i-aduse două cămași mai groase și două flanele de bumbac. Grigore încercă să le refuze, dar nu fu chip; bucuria darului și nevoia ce-o avea de el, îi slăbeau vocea, îl înduioșaseră.

Intre acestea omul limbătrănea. Dusesese o viață mai bună, mai plină. Junghi, tuse, aiu-

reli de cap cu vâjituri, lihneli, fiori prin oase: rând pe rând îl vesteau că va încăpea și el într'unul din sicriile pe cari le tot lucra tâmplăria societății „Funebra”.

— Du-te la spital, omule, nu vezi că nu ești sănătos, îi spunea Tăvălescu, pe semne ca un fost prieten. Du-te la doctor, întreabă-l!..

Nu, nu voia să se ducă la spital. Știa că doctorul, ca toți doctorii, are să-l povățuiască să lase munca pentru câtva timp. Știa bine că dacă va lăsa-o, Tăvălescu, cel care-l sfătua să se ducă la doctor, are să-l înlocuiască pentru totdeauna.

Intr'o zi când feciorul său veni să-l vadă, îl găsi pe pat, întins, paralizat de toată partea stângă a trupului.

În odăiță intrase frigul ca într'o magazie de scânduri, pereții erau ca nișii.

Băiatul a făcut mai întâi focul în sobă, apoi a dat fuga să cumpere ceai și zahăr.

Zidurile îmbibate de ger au început să plângă, de cum a început să se încălzească văzduhul odăii. Băiatul a pus mereu lemne pe foc, până se făcu cald. Când i-a dat lui tată-său ceai, cu lingurița, ca la copii, bătrânul, înduiosat l'a mângâiat pe cap cu dragoste și, cu șiroaie de lacrimi pe obraji, i-a spus:

— Am ceva pentru tine... Am pătimit multe și știu...

A vârât mâna sub perne, clipind din ochi cu

buunătată și iubire, și-a întins o hârtie băiatului.

— Când vei avea 30.000 de lei, ține minte Alexandre, ia-te după biletul ăsta! Are să fie bine de tine; auzi?

Alexandru își aruncă ochii uzi pe fițuica de hârtie și citi în gând:

10 cai buni	5000 lei
-------------	----------

Grajdul cailor	1500 lei
----------------	----------

Întreținerea lor, etc., etc.

Grigore Diaconu a murit în spital, curând după ce se paralizase, și-a avut norocul să stârnească în inima nevesti-si și a copiilor lui, păreri de rău mult mai mari de cât îi merita moartea. A fost dus la groapă cu un dric al adversarilor societății Funebra.

WERTHER AL LUI GOETHE

Cele două pistoale ale lui Albert, aduse de cu zina, împrumutate fără să dea de bănuț, așteptau încărcate pe masă. Werther se simțea mereu hotărât, înțeles pe deplin cu sine, dornic de moarte.

Însăși iubita, frumoasa Lotte, le dăduse servitorului, privindu-le, cu gândul la el, la Werther. Cele două viduri negre ale țevilor i se păreau nefericitului îndrăgostit că privesc prietenos, pentru că și ea le privise.

Și nici nu mai voia să se gândească acum la altceva decât la moarte. Încercase cu gândul de atâtea ori să trăiască viața altui om, printre alte împrejurări, printre alți oameni și într'o țară depărtată, dar nici cu gândul nu putuse călători mai mult de un minut fără Lotte. O dusese și pe ea pe alt tărâm, pe lagunele Venetiei, prin munții Norvegiei, în America închipuirii. O despărțise pe Lotte de bărbatul ei, ca un seducător de rând, uitase că ea își iubeste soțul, ca o femeie cinstită și că el însuși, Werther, nu se credea nici mai frumos, nici

mai curat la suflet decât Albert. Când putea să cugete drept, Werther se rușina de neînfrânarea dragostii lui, ca de un incest. Și pentru că iubirea aceasta vinovată să piară, trebuia nimicuit cuibul ei, inima în care intrase ca un cariu, ca să se umfle ca un arici.

Nefericitul osândit mângăie cu drag mânele pistoalelor. Lampa împrăștia în odaie o lumină slabă. Hotărât lucru, peste un ceas, peste un sfert de ceas, poate peste un minut, avea să se gândească pentru ultima dată la Lotte.

Werther tresări. Un șgomot de pași asurziți înconjurau casa, pe când liniștea începuse să semene cu a binecuvântatei morți. Tânărul ascultă emoționat. Auzi lămurit un zăngănit de arme, un șopotit ca de hoți, în dreptul ferestrelor lui. Era o pregătire afară de oameni armați, se auzeau răsuflări oprite și scăpate o clipă, ca iar să se oprească.

Werther își aduse aminte de venirea lui în sat, și revăzu satul cu ochii primei zile: ca pe ceva nou, și înțelese acum abia, că era învecinat de lume necunoscută, străină, abia bănuită. Intr'adevăr, viața lui putea să pară sătenilor, celor săraci mai ales, de om bogat și leneș. Pe când țărani muneau din zori pînă noapte, ca să locuiască un bordei și să mănânce o pâine neagră și vârtoasă, el, fără nici o trudă, hoinărind și visând, era „domnul Werther“.

Cei de afară se pregăteau de atac. Werther nu era fricos și putea, din fericire, cu cele două pistoale, trage în câte doi deodată. Auzea, auzea deslușit voci groase, bărbătești, hotărâte, și simțea îndesându-i se în piept bătaile inimii. Se gândi o leacă să deschidă ușa, să iasă în curte și, împrôșcând gloanțe în dreapta și în stînga, să fugă!

Dar cuibul, casa lui, i se părea mai sigur. Putea, dosit după un perete, să-i lovească de la distanță, rînd pe rînd, fără primejduirea vieții lui, la adăpost de gloanțe și de ciomegă, pe toți cei cari-i voiau moartea.

Deodată geamul ferestrei sări în tîndări. Werther, în neștire, îndreptă pistoalele către fereastră, și trase! După zgomotul asurzitor urmă o tăcere adîncă. Werther se înfricoșe. Era pîndit de tîlhari dibaci. Cu pistoalele în mâni, se ascunse în unghiul casei, de lângă fereastră. Se auzeau zeci de glasuri afară, depărtate, mulți pași în fugă pe aproape. Hoșii fugeau, vecinii îi veneau în ajutor.

...Și Werther nu s'a sinucis.

SISINICA

Taică-seu, dacă-ar fi trăit în vremea aceea, n'ar fi lăsat-o să se mărite cu un tânăr de douăzeci de ani! Nici maică-sa n'o îndemmase, și nici una din rude, să se căsătorească cu un mucos. Dar flăcăul primăvăratec se arătase așa de aprins, că se înduplecă să-l ia de bărbat. Nici el n'avea tată, îi murise de curând, iar maică-sa îl lăsa, amărîță și plictisită, să facă ce i-o trăzni prin cap, să se însoare și pace!

Flăcăul, mevrâsnic, odată însurat, căpăta dreptul majorilor de a'și stăpâni singur moștenirea rămasă de la părintele lui: patru case, la mahala, cu venit bunșor.

Și într'o zi de Duminică, cu popi, cu chef, cu lăutari, domnișoara Sisinica Ionescu, se făcu doamna Eufrosina Topolescu.

Văduva Ionescu, boafele ei, Miți și Coto, (pisica și cotoiul), precum și Bijulică, se strămutară cu toții în casa cu geamuri la stradă a răposatului Topolescu, de-odată cu Sisinica: fiica, stăpâna și mângăierea lor. Mobilele vechi ale miresei se strecurară sfioase prin

ungherele celor patru odăi ale noii gospodării; pe când mobilele ginerelui, atunci cumpărate, se lăfăiau lustruite, la larg.

Vestea cununiei lor răsturnase pe foc multe tingiri și dăduse cumetrelor de melițat o săp-tămână. Se știa că mireasa nu avea nici un fel de zestre; că nu era vrednică să dreagă un borș, să croiască un capot, să înseileze un sort, să calce o fustă; și că nu se spăla pe gât, cumsecade, decât Sâmbăta. Că avea noroc cu mă sa, pe care o purta de nas, cum vrea, și că o îngenunchea la toate treburile și la toate obidele.

Mumele cu fete de măritat aveau și de ce să se supere pe „destin“; dar aveau și un strop de nădejde. „Dacă s'a măritat și aia, pe care o știu și sergenții de stradă, că o văzuseră ziua și noaptea cu câte unul pe pod, dacă și ea găsisese omul!..“ puteau trage nădejde, mumele și fetele.

În căsnicia lor era liniște. Vecini, neamuri, soacra ei, se țineau departe. Pentru că Sisimica era mai în vârstă decât Petre, bărbatu său: ea vorbea! ea râdea! ea hotăra minutul culcării și felurile de bucate.

— Am cinci ani de judecată mai mult decât tine! ridică degetul arătător soția. Să taci când vorbesc eu! Râzi în fața mea ca un prost!

Petre tăcea. Râsul contenea, într'o strâmbătură.

După câteva luni Sisimica înțelese, desamă-

gită că nu avea ce cârmui. O gură mai mult la masă, un tovarăș la pat, două trei sute de vorbe mai mult pe zi — și atât! Petrecerile, nelămurit întrevăzute când se gândea că va fi cucoană, nu cădeau în șiragul zilelor ei, ca și când nu existau. Ca să iasă cu bărbatu-său la braț pe calea Victoriei, unde atâția ochi afurisiți o săgetaseră, o întrebaseră, o tachinaseră; pe calea Victoriei unde culesese atâtea „ce drăguță domnișoară.“: n’avea nici un farmec acum. Și desamăgirea ei crescuse până la suferință, când înțelese că nu e măcar pizmuită. Incercase să facă vizite, — nașului, soacrei, unui domn funcționar, care fusese la nuntă. Ce mai vizite! să adormi! La alt cineva la cine ar fi putut-o duce Petre? Cunoscătorii lui, prietenii lui, erau băețoi, încă pe băncile școlii. Cu oameni însurați mai de mult, or într’o vreme cu el, cu tineri gospodari întemeiați, Petre nu se cunoștea. Prietenii lui îl strigau de pe trotuar, el își lua pălăria și alerga afară din casă, și pleca cu ei la cafenea, ca să joace biliard, sau în Cișmegiu. Veniseră și în casă prietenii, cu aere nepotrivit de serioase, și se așezaseră la joc de cărți, fumând toți, pe întrecute. A doua zi toată casa mirosea a cafenea, iar covorașele erau cenușii de serm de țigară și arse pe alocuri.

Ce rost putea să aibe cârmuirea, de care era vrednică Sisinica?

Tânăra nevăastă închisese ușa mosafirilor.

Își lăsa bărbatul slobod să hoinărească, dacă avea chef; iar ea sta acasă, trândăvită de deziluzii, cu florile din ghivece, cu pisicile și fereastră dela drum. Până și grija timerei case o lăsase lui Petre și măsi. Urâtul o trăgea la somn, ca o căldură neschimbată și moleșitoare. Moda, chiar moda nu era în stare să destrame pânza de păiajen întinsă cort peste viața ei.

Muma Sisinichii, pentru că gătea, târguia și deretica toată casa, ea singură, avea cu ce speria somnul și ce să dea de mistuit ceasurilor de lucru ale zilei. Iar când îi abătea putea să stea și de vorbă cu cele două bătrâne chiriase din aceiaș curte, și cu care fiata ei nu se împăca.

În vre-o două rânduri, Petre plecase să se plimbe la țară cu prietenii, și stătuse puțin. Odată o dusesse și pe ea, la mătușa lui de acolo, femeie nepotrivită cu treapta pe care se credea cocoțată. Sisinica. Tânăra nevestă nu mai voia să audă de plimbări de acestea ostentatoare, fără tovărășie aleasă. Tânțarii o prăpădiseră. Îi rămăsese în urechi orăcăitul broaștelor și vedea înaintea-i sărăcia colibelor învelite cu stuf, bune pentru cuiabarul berzelor. Arșița îi părlise fața, iar praful îi tăiasse respirația.

Și nu se certa, totuș. Poate că înțeleșese că suferința nu se simte, decât atunci când în-

cepi să te plângi, să te frământă. Nu scărpină buza, că trezești durerea.

Bunătatea și mila, prea marea ei singurătate, în mijlocul Capitalei, o înduplecară ușor să nu se împotrivescă bărbatului ei, când el îi spusese că ar vrea să găzduiască, în casa lor pe un bun prieten. Prietenul se găsea fără slujbă deocamdată, era de vârstă lor și împrejurările îl lipsiseră până și de locuință. Avea să vină în ziua aceea, către seară; avea să mănânce cu ei, și, pe neobservate, să rămâie și să se culce într'un pat făcut anume, în odaia de lângă iatac.

Tânărul Emanoil Popescu, blond, cu părul creț, cu nasul slav, cu ochii cenușii, deșirat, părea că se împleticește, de politeță și de turburare, intrând în casa lui Topolescu, ca să fie recomandat și să-i sărute mâna doamnei Eufrosina Topolescu. Măguliță, doamna îl pofti să șadă, ștergând în taină mâna jilăvită de sărutare. Emanoil se așeză, departe, într'un unghi al odăii, cu picioarele ascunse pe cât putea, sub scaun, Acolo era pricina stingherelei lui. Avea ghetetele rupte, căscate la vârfuri ca doi crapi însetați. Popescu se mai ferea de asemenea să aibă pe cineva la spate, când se încovoia: turul pantalonilor avuseseră ochelari și se spârseseră și dumnealor.

A doua zi după prânz, după o mică sfătuire între soț și soție, Petre își încălță prietenul cu o pereche de ghete vechi, dar nerupte. Stîn-

ghereala oaspei încetă vădit. Picioarele lui Popescu se lăsau văzute și-și lăsau proprietarul slobod să se miște de ici colo prin casă.

La drumuri lungi, la plimbare, la cafenea, Petre își lua amicul cu el. La început; vreme de-o lună. Mai apoi, fie din pricină că Topolescu trebuia să cheltuiască pretutindeni pentru doi, fie pentru că începuse să-l privească drept om al casei lui, îl lăsa frumos acasă și pleca singur. Amintiri îi purta de grije: îi dăse nu costum întreg de-al lui, două cravate, îngrija să nu-i lipsească tutunul și foaia — pe lângă masă și casă.

Popescu nu pleca la plimbare, pe când Petre începu să lipsească une-ori, ca înainte vreme. Sisinica nu era, de felul ei, supărăcioasă. I-ar fi fost greu să stea la masă pustie, numai cu maică-sa, ea, femeee măritată! dar dacă nu se putea altfel, sta hucuros și cu Popescu.

— Să-i spăl și lui albiturile!..., pareă nu știu cum îmi vine!... se plânse muma către fiică-sa, într'o zi.

— De ce nu le-ai spăla? Pareă nu's tot ea ale lui Petre? Tot de bărbat!

Și soacra lui Petre Topolescu tăcuse, zâmbise, înțelesese ceva.

Parcă și ea prinsese un fel de pică pe ginere-său, care nu'i plimba fata, n-o scotea în lume, n'o distra, și tot așa cum îl apucase era: fără mustăți sub nas, frumos amintiri, dar fără foflenchi. Până și golanaul adus de

el, îmbrăcat în hainele lui, părea mai bărbat, era mai vorbăreț, își putea trece Sisinica vremea, stând la taifas cu el.

— Vezi să nu se întâmple ceva... o nenorocire!.. șoptise muma, într'o zi când știa că Petre pleacă la țară, la mătușe-sa și se întoarce peste două zile.

Vorba mumei fusese spusă într'un ceas rău. Petre plecase de cu seara. A doua zi, dîs de dimineată, chiar el, tot el, plecatul din ajun, intră pe poartă, zori către ușe. Soacra era în curte. Înțelese primejdia și, voioasă cum nu'l primise ea nici odată, strigă să se audă'n iatac:

— Petrică! Ai venit Petrică! A venit Petrică!

Dar Petre n'avea timp să se îmbrățișeze cu soacră-sa. Ușa șaera descuiată. Intră, iute și liniștit, dădu în lături ușa iatacului. Din pat săriră în două părți nevasta și amicul. Amicul se îmbrăca, se îmbrăca fript. Tăcere mare, Peciți pe gură, parcă-ar fi costat un milion cuvântul! Numai fâșiitul fustelor și-al hainelor se auzia.

— Imbrăcați-vă mai iute! reuși să poruncească, galben la față, tânărul bărbat.

Ușor de zis. Cei doi ibovnici tremurau. Măinile lor nu nemereau, jucau nesupuse. Popescu fu cel dintâi gata. Pândeau ușa, să se repeadă afară. Petre îl pricepu, își ținea ochii pe amândoi, lupește, dureros de ațintiți.

— Dumneata, se răsti el, pune mâna aici!

Stăpânul casei apucase o mobilă veche și voia s'o scoată din cameră. Prietenul necăpătuit se supuse.

Duseră mobila în curte și se întoarseră, amândoi, să ia alta.

— Mobilele astea sunt ale dumitale! Și dumneaei, arată Petre către nevastă-sa, tot așa! Să ți le iai de-aici!

Bărbat și amant duseră împreună o masă, un dulap, un garderob, în curte. Dar Topolescu nu mai putu răbda în fața lui — fața prietenului.

— Du-te și adu'ți o căruță! izbucni el, vânat.

Ochii lui Popescu străluciră, o lespede grea îi căzuse de pe piept. Pieri pe ușe, și nu se mai întoarse.

Sisinica se îmbrăcase; aștepta. Două lacrimi se legănau în genele ei. De plâns, de deslășiri, Petre simți și silă și teamă. Se trase din din naintea nevastă-sa în altă odă. Frânturi de gânduri, amintiri mai mult nepotrivite, o jale neagră, țeseau în el ca într'un război. Totuș, înțelese că Emanoil Popescu n'avea să se mai întoarcă. O mânie aproape de furie își răsuci cleștele în inima lui. Eși în curte, — un oltean căuta mușterii pentru zarzavat. Telinele stăteau în coșuri ca niște hârce de pisică.

— Lasă'ți coșurile și caută'mi o căruță. Na un franc bacșiș!

Olteanul nu zăbovi mult. Căruța trăsesese la poartă, pe trotuar.

— Ūrcă sărăciile astea, căruțaș!

Hotărît acum, Petre se duse'n bucătărie. Găsi acolo pe mumă și pe fată, șopocăindu-și.

— Babo! răcni el, ia'ți catrafusele! Haide repede!

Și tot el începu să care vechile lucruri din zestrea neveste-si.

Mumă și fiică eșiră'n stradă; pășiau trist, cu capetele plecate, în urma căruței încărcate cu boarfe.

Vecini, pe-afară, prin uși întredeschise, prin ferestre, priveau cu ochii holbați la spartul casei lui Topolescu.

Peste câte-va minute fu văzut și el, Petre, părăsindu-și casa, cu fruntea sus, cu buzele strânse. Vecinii îl priviră până se perdu după colțul străzii.

Ca vulpile se strecurară numai decât cume-trele în curtea cu scandal, ca să iscodească pe cele două chiriase.

— Ați văzut ce s'a întâmplat? le întâmpină chiriasele, care așteptau pe ghimpi să istorisească.

— Din pricina ăluia pe care'l primiseră'n casă?

— Firește! Trăia cu el de mult! l-a prins în pat!

— Da, ce văzuse la el, om fără căpătâi?... întrebă o tânăra. O fi fost frumos...

— Aș! l'am văzut din ziua'n care le-a călcat pragul! Ce frumos? N'avea ghete'n picioare!

MOTANUL UCIGAȘ.

În Bucureștii meistoviți de petreceri, în Capitala străbătută la tot ceasul de tot felul de vehicule, în orașul acesta care, de departe, are ca un ghioc uriaș, sunt totuș ulițe tăcute ca zăvoaiele codrilor, sunt case cu porți negre de lemn deschise rar, cu ferestre zăbrețite, cu înfățișeri posace. Iarba crește pe străzile acestea, printre pietrele drumului de care și pătlăgina își lățește foile, nesupărată. Tinerii spulberatici și nestatornici ocolesc, fără să-și dea seama, ulițele acestea; iar bătrânii, dornici de patriarhalul lor trecut, oftează, calcă rar și târzielnic pe lespezile trandafirii ale caldarâmului.

Viața nu e pretutindeni aceiaș, decât pentru ochiul celui care nu o cercetează cu de-amănuntul. Discursurile marilor noștri oratori, căderea guvernelor, ultima opinie publică, nu încălzesc deopotrivă pe toată lumea și nu pătrund, nici ca zvon măcar, în multe lăcașuri.

Pe de altă parte, sentimente neobișnuite, în-

tâmplări ciudate, tragedii necunoscute autorilor de teatru, pâlpâe, pârjolese și nimicesc, fără șgomot, între zidurile de sihăstrie morhorită.

Într'o asemenea casă, pe o stradă potrivită ei, trăiau pe vremuri nu depărtate foarte, cucoana Masinca, servitoarea ei Rada, și un motan.

Femeile, arândouă bătrâne, par'că nu aveau nici rude nici cunoscuți, în București, așa nu se vedea nimeni intrând, repezind poarta în urmă-i, în după amiezile lungi de nelucru. Nici ele nu ostentau tâtânile porții, care părea veșnic zăvorită. Puținii vecini curioși să-i vadă pe cei dinăuntru, ca pe unii care s'ar fi putut să nu mai fie printre cei vii de pe o zi pe alta, nu pătrunseseră cu nici un prilej în cămările cu mobilă veche; nu fuseseră poștiți în cerdacul, întreg cu fața către curte, și nu știau decât dela factorul poștal, iscoditor și guraliv, că cucoana avea un nepot la Galați. Atâta tot.

Pe bătrâna Masinca o văzuseră vecinii: o bătrână mică, ușoară ca o pană, albă toată, cu părul ca un caer. Vecinilor li se păruse că plutește toată, dusă de capul ei alb, cu păr mult, ca un fulg luat de vânt. Pe Rada, pe servitoarea, o văzuseră de mai multe ori: bătrână ca și stăpână-sa, veche în toată arătarea ei, ca și casa, și mută și ursuză.

Cucoana Masinca nu citea gazete și cărți, nu croșeta și nu făcea la ciorap, nu deretica și nu

da mână de ajutor Radei la bucatărie, nici la dulciuri și dulceturi nu se amesteca, și nici patima neroadă a pasenței n'o avea. Numai cafeluța și-o fierbea singură la spirt de câte trei-patru ori pe zi. Iși petrecea vremea șovăind între bluzele, ciorapii și fundele ei: pe care s'o pună? și cu motanul.

Animalul era adevăratul stăpân al casei. Pentru el, pentru că'l enervau cu strălucirea lor, sau când îl mângăia cucoana bătrână, zăceau în bisaceta inelele de preț și până și verigheta. Din pricina lui stătea goală și chiseaua de tutun, și se lăsase de fumat stăpâna maniacă. Și numai sburdălnicia lui sălbatică isca nevoia deretecatului în fiecare zi. Cotoiul, când își lua vânt în petrecerea lui de fiară bine hrănită și răsfățată, țâșnea năpristan, ca ezii, pe masă, de acolo pe crivatul înfățat cu mătase, din pat îi abătea să sară pe rama poleită a unei cadre, sus, în țipetul de frică și de admirație al cucoanei Masinea.

Motanul era vârgat la blană cu negru, cu galben, cu alb. Ca un tigru mic, așa se frământa de cu putere și sbucnea într'un salt, de pe covorul moale al podelelor pe spătarul fotoliilor vechi.

În joaca lui nebună avea opriri bruște; părea uneori că ținteste ceva, că o intenție precisă și neașteptată îi fixează gândul. Ochii lui de piatră rară, de soare galben, mari, se

rotunjeau, și ca două securi iradiau în miezul lor jucăuș o pulbere fosforescentă.

Stăpâna împreună mâinile în adorația frumuseții lui, iar el, par'că știa și căuta să profite sau să-și bată joc: sfâșia o broderie, spărgea un vas de porțelan, destrăma ca o furie un ciucure de aur sau de mătase. Cucoana întindea spre el mâini desmierdătoare, ca să-l liniștească, și-l certa frumos, și-l strângea la piept, înfiorată de bătaia zorită a inimii lui.

Și Rada împărtășea dragostea stăpânei, pentru năstrujnica lighioană. Dar iubirea ei nu se putea desbăra de neîncredere și teamă. „E năsdraivan! e dracul gol!“ își făcea cruce țărâna, în al cărui suflet dormitau superstiții și spaime strămoșești. Pentru nimic în lume, Rada n'ar fi mâncat în acelaș timp, la masă, cu pisica. I s'ar fi părut că săvârșește un păcat față de sfințenia pâinii și a trupului ei creștinat prin botez. Atâta cinste omenească nu i se hărăzește unei mâțe, unei jivine cu coadă, ca diavolul, și cu nouă suflete nebotezate.

Cucoana Masinea nu se lăsa înrăurită de purtarea și de părerile slugii. Ea mânca la o masă cu motanul, veșnic în sufragerie, ca alături de un mosafir ales, de un copil al ei. Priveliștea ce o înfățișa, merita să fie văzută: într'un cap al mesei întinsă ca pentru șase persoane, o bătrână albă la chip, cu o față cât podul palmei de mică, cu ochi albaștrii și ca

de porțelan, cu părul colilie și foarte bogat, cu gâtul împresurat în dantele albe; în celălalt capăt, față în față cu bătrâna cochetă cu ea însăși, pe un scaun făcut anume ca să vină până în dreptul mesei, o pisică uriașe, vărgată pe spate, cu pieptul alb, ca o veste curată, de gală, linchind cu delicateță din farfuriile puse dinainte-i ca la oameni, de pe taler, mâncări aidoma ca ale stăpâne-si.

Rada, singurul martor al tovărășiei acesteia și al respectului neobișnuit față de un dobitoc, se deprinsese și ea, și uitase dela o vreme să bombăne, iar mai apoi să se crucească de gum linge de frumos din strachini, afurisitul de cotoi. Animalul îi impusese.

Ai fi zis, văzându-l, că pricepuse onoarea ce i se dăruise, și că, pentru că fusese în stare să pară om, era plin de semeție și pătruns de însemnătatea dreptului eucerit.

Era vrednic de văzut. Aștepta, nemișcat de pe locu'i, schimbarea vaselor și aducerea altui rând de bucate, fără să se plimbe pe masă, fără să sară jos și iar să se urce, nici măcar întorcând botul, cu nas așa de lacom de mirosuri așteptate, către ușa pe care veneau bunătățile. Plin de cugetare, își făcea toaleta, între feluri, sau visa. Mustățile lui, mânjite de sosuri, îngreuiate de creme, și le ștergea cu iscusință și repeziciune.

Poamele nu le gusta, firește, dar rămânea pe scaun, până când stăpâna se ridica, scoțân-

du-și șervețelul dela piept, semn că ospățul s'a terminat.

O siestă îndelungată urma fie-cărei mese, pentru cotoi. Mânca pe semne prea mult, și de-aceia poate cheltuia atâta vigoare, când îi abătea, în jocurile lui sălbatice. Pe de altă parte, belșugul de hrană nu numai că-l împu-ternicise, dar îl și crescuse, îl făcuse urias printre semenii lui.

Se întâmpla să nu aibă chef mici de joacă, mici de prețuitele mângăeri ale stăpânei. Prietenia îl supăra, și căuta să pună spațiu între el și turburători. Se ghemuia tot, cu capul sus înșă, și treaz, închidea ochii, strângea cu încăpățănare ploapele deprinse să stea epurește de veghe, și arunca o scântee de aur oricărui sgomot, drept replică vie. Astfel, împresurat de o voită singurătate, își torcea cu spor firul caerului cenușiu de vise. Cucoana Masinca îi respecta reveria, semn de maturitate la el, zilnică dela o vreme și tot mai îndelungată.

Intr'o zi, în sfârșit de roate și 'n tropot de cai, două birji, una după alta, ea legate între ele, intrară pe strada liniștită și se opriră lanț în fața vechiului sălaș boeresc al cucoanei Ma- sinca.

In prima trăsură era o pereche, un tânăr ofițer și nevastă-sa, iar în a doua numai ba- gaje.

Neprimitoria poartă șteagră de lemn nu era închisă cu zăvorul.

Ofițerul coborâ, spuse câteva cuvinte nevisti-si, privi numărător birja plină cu geamantane și, după o șovăială nșoară, deschise poarta și intră.

Stătu ca la cinci minute înăuntru, dar se întoarse vesel, fără chipiu și fără sabie, cu fața limpezită de grija care li-o umbrea la coborârea din trăsură. Era acum urmat de bătrâna servitoare, de Rada.

Adormita ulliță se trezise. Evenimentul a două trăsuri de-odată, sosite, după cum se vedea bine, dela gară, oprite la una din locuințele cele mai singuratice și mai caracteristice, pusese multe capete la ferestre, pe după stururi și perdele. Pinteni, sabie, tresă, culori vii, bagaje, o pereche tânără: erau atâtea lucruri neobișnuite.

Locotenentul Căpițeanu, nepotul cucoanei Masinca, fusese mutat din garnizoana Galaților, la București, și-avea nădejdea să stea cu soața lui cu tot, la mătușe-sa, până la găsirea unei case potrivite pentru gospodăria lor și în apropierea cazărmii de roșiori. Deocamdată își lăsase ordonanța la Galați, cu grosul lucrurilor, cu mobila.

Casa mătușii era destul de încăpătoare. Paturi, perne și plăpumi erau berechet. Bătrâna cucoană se bucurase de venirea tinerilor oapeți, singurele ei rubedenii. In camera în care avea să fie iatacul mosafizilor se înjgheba îndată un lovoar. Obosită, perechea de oameni

avea mai ales nevoie să se spele. Era pe la zece dimineața, fuseseră în tren toată noaptea și nu putuseră dormi. Să se culce în ziua aceea, să se odihnească, nu sperau. Ofițerul avea să dea ochii cu un camarad, chiar la ceasurile trei, în după amiază zilei aceleia; ofițereasa, trebuia mai întâi să dea o mână de ajutor la bucătărie, unde, pentru că nu se vestiseră, nu se gătise mâncare pentru patru, iar după prânz trebuia să scoată lucrurile ghemuite, suferinde prin geamantane, și să orânduiască iatacul după pofta ei.

Când își văzuse nepotul, singurul neam pe care 'l avea, în strălucitoarele haine de ofițer de roșiori, cucoana Masinca seăpase cotoiul din brațe, se rezemase cu o mână de fotoliu și, într'un hohot de plâns, cu neputință de înfrânt, căzuse în brațele lui, larg deschise.

Mirat, nemulțumit, cotoiul sărise de pe jos pe masă, ridicase din sprâncenele-i japoneze, privise adânc și arzător la cele ce se petreceau.

După multe sărutări, după ștergerea ochilor împerdelati de lacrimi și de amintiri, când stăpâna casei înțelese că nevasta nepotului așteaptă afară, în stradă, ea să fie primită, încă moale de bucurie, cucoana bătrână se repezi, uitându-și anii și puterile, după nepot.

Ofițerul cu pașii lui mari, se depărtase bine, i se auzeau pintenii scoborând treptele către curte.

Când să iasă pe ușe, în pridvor, cucoana

Masınca se izbi cu putere, era să dea în genunchi: de motan! Animalul părea că voește să fie dumerit asupra celor ce se întâmplă, și se încurca printre picioarele șubrede ale proiectoarei lui.

Se petreceau lucruri de mirare, ce'i drept: toate ușile erau deschise în lături, deși era răcoare de toamnă; doi necunoscuți călcau ca stăpâni prin încăperi; lucruri necunoscute, lăzi și geamantane veneau pe sus din uliță, și nimeni nu da nici o atenție pisicii răsfățate, adevăratului stăpân al întregii case bătrâne.

Dar oricât de mult își iubea cucoana Masınca motanul, nu găsea prilej, nici vreme acum să-l mângâe, să-l deslușească oare-cum, să-l deprindă cu noua situație, de altfel trecătoare. Vederea nepotului trezise sufletul și mintea stăpânei la viața trecutului și înodase iarăși legăturile cu oamenii.

Avea să doarmă, firește, cotoiul în odaia ei, ca totdeauna, pe perina lui așezată pe fotoliul de către fereastră; dar la masă nu se putea să ia parte, între nepot și nepoată, față 'n față cu stăpâna casei. De astă dată, și câtă vreme avea să fie mosafiri, mâța avea să mănânce undeva, pe jos la urma-urmei, singură.

Fără să 'și mai întrebe stăpâna, Rada nici nu pusese la masă înaltul scaun, care venea până 'n dreptul mesei și de pe care mânca așa de frumos motanul alintat.

Cucoana Masınca și motanul se așezau la

masă de obicei după ce pendula din sufragerie bătea donăsprezece bătăi sonore. Aşa de răspicat şi de răsunător glăsuia ornicul, că era auzit şi din bucătărie. Rada începea să aducă pe rând bucatele, ca la comandă.

De astă dată însă prânzul întârzie cu nu mai puţin de două ceasuri. Nerăbdător, motanul deschidea ochi mari şi plini de întrebare şi îi plimba în juru-i, bănuitor. Intra în sufragerie se plictisea acolo în aşteptare nerodnică, trecea în altă cameră să iscodească, măsura cu mers încet coridorul de legătură al odăilor, ca iar să se întoarcă în sala de mâncare goală...

Când, în sfârşit, masa fu pusă şi, în svonul de pintoni ai ofiţerului, în sbucnirea de glăsuri tinere, neobişnuită, a oaspeţilor, scaunele fură trase în dreptul multelor tacâmuri: cotiul înălţă capul, foarte intrigat.

Scaunul lui fusese pur şi simplu dat afară din sufragerie. Il urmărise chiar el, cu ochii, tot mai rotunzi şi mai sclipitori. Prin capul lui încolţurat trecu întrebarea: „unde mi-e scaunul?“ Şi, fiindcă'l văzuse duspe uşa dinspre coridor se îndreptă într'acolo.

Cucoana Masinca încă nu se așezase la masă. Se dusesese şi ea, ca mealtădată, să vadă ce şi cum se pregăteşte la bucătărie. Când bătrâna gazdă veni în sala de mâncare, voind să închidă uşa după ea, simţi că strânge, că striveşte ceva; un fior îi trecu prin inimă, se uită şi văzu pe motan între uşe.

— Rado! strigă ea, ia vezi de pisica asta!

— Frumos motan! făcu de la locul ei, doamna Căpitanu, ofițereasa. Un pui de tigru!

— Extraordinar! zise locotenentul de roșori, care-l văzuse și el. Și are o privire omească.

Cucoana Masinea se învînetise la chip, par'că ea și-ar fi strivit un deget în ușă. Dar față de mirarea, plină de laudă, tocmai pentru pricina durerii ei, pentru motan, bătrâna Masinecă zâmbi. Ii trecuse prin minte să le istorisească nepoților viața ei, închinată toată animalului acela fără de pereche. Dar se răzgândi.

Rada culese pisica de pe jos și-o închise deocamdată într'o odaie. Avea de gând să-i dea mai apoi de mâncare, după ce vor fi isprăvit boerii.

Odaia în care Rada întemnițase cotoiul, închisă cu cheia, — pentrucă mâța știa să deschidă ușile, sărea pe clanță, — avea o fereastră deschisă. Pusă la arest după ce nu fusese pofțită ca de obicei și servită la masă ca stăpâna-sa, răzgâiata pisică sări pe fereastră și, dând ocol casei, se urcă în taină tocmai în pod.

În bezna pătrunsă de privirile ei, în podul singuratic, lighioana șezu până pe seară, nemîșcată. Nu se clinti din întunecime, nici un șgomot venit de departe sau de desubt, din casa îndușmănită acum, nu-i ciuli urechile. Par'că auzul ei, fără seamăn de bun, ar fi fost plin

de svonul gândurilor turburi ce bâzâiau în capu-i triumfiular.

Călcarea unei vechi deprinderi, lasă în sufletul omului ceva așa ca o așteptare, ca o grije. Mosafirii își vedea gazda plecată spre tristețe și se întreceau s-o înveselească, să spună care mai de care lucruri noi și vechi, suveniruri și nostimade.

Copleșită de amintiri, ținută de vorbă, nevoită să țină hangul, când Radei, când ofițereșei în gospodărit, pentru ca să se poată mânca și ședeă cumșecade în casa ei, virtute boerească și națională, intrată'n sânge, cucoana Masinca, deși își aducea aminte din când în când de cotoi, la masă și printre treburi, nu avusese timp să se gândească serios la mulțumirile lui, ea care zilnic numai cu el și pentru el își trecea veacul.

Se însera, și cucoana Masinca nu-și văzuse dela prânz, când o strivise cu ușa, odrasla de mătă. Indatoririle de gazdă o ținuseră cu tânăra ofițereasă, al cărei bărbat plecase și era așteptat din moment în moment.

Intrând în odaia ei de culcare, te miri de ce, gazdei i se păru, așa ca o năzărire, că motanul ei stă cocoțat sus tocmai în capul oglinzii, cea mai mare oglindă din toată casa. Era să se uite aiurea, când se auzi strigată de ofițereasă. Voi să iasă pe ușe, când, din odăiță, oglinda se pormi spre podele și se prăbuși cu sgomot, de odată cu cotoiul, care sări în lături. Fusese

într'adevăr cocotat acolo. Era vădit o áspravă de-a lui, înadins făcută. Ochiu-i sticleau, parcă doi deavoli se dádeau tumba în ei, iar gura cotoiului părea că rânjește cu mustăți sbârlite.

La sgomotul fărămării marei oglinzi, ofite-reasa alergă să vadă ce s'a întâmplat. „Semn rău!“ spuseră într'un glas și gazdă și mosafir, gândindu-se fiecare la sine. Câte visuri nu alimenta în fantesie, tânăra femeie, cu prilejul fericit al mutării bărbatului ei în capitala țării. Ministerul de Răsboi, părintele înaintșarilor în grad, ballurile curții regale, teatrele și modele, nu sunt oare la București.

Rada alergase și ea, spăimântată, așa cum era: cu sticla de lampă în mână și cu bățul cu care se slujea la curățitul cilindrelor de sticlă. Era ceasul când se aprind luminile.

Semn rău și pagubă serioasă. Stăpâna mâniată, luă din mâna slugii varga subțire și fără vorbă, sigură că motanul prăbușise cu vrere din locu'i oglinda scumpă, îl arse de câte-va ori cu sete. Incolțit, față de trei făpturi omenești, dintre care una cu totul streină, cotoiul răbdă loviturile, fugind de ici colo, dar fără să mior-lăe, mârâind înfundat.

După aprinsul lămpilor, adunând cioburile de oglindă, Rada zări ochii de foc galbemi ai motanului, sub pat. „Ce-i fi zicând? bombăni femeia. Prea te omenea și te oinștea! Ce-i fi zicând în capul tău? Ne urgisești diavole! De!“ și bătrâna servitoare plecă îngândurată, pă-

trunsă în suflet de o nelinişte. Privirile motanului o săgetaseră.

Tâmăra pereche se deşteptă foarte de dimineaţă, în iatacul streim. Ideia că sunt în Capitala ţării, vis de multă vreme desmierdat, schimbarea de aşternut, ca şi obiceiul trezirii în zori, ofiţeresc, deschiseră ochii tinerilor, care bucuos ar fi vrut să mai doarmă.

Pela orele opt, roşiorul fusese văzut stând în poarta larg deschisă, cu aerul omului încântat de el, de tot ce vede, de ce va veni pe mâine pe poimâine. Liniştea străzii, iarba dintre pietre, lipsa de trecători, nu-l mirau pe tânărul venit dela Galaţi, port în decădere, oraş adormit lângă Dunăre. Puţinele capete care-l spionau de pe la ferestrele bucătăriilor şi iatacurilor îl mulţumeau.

Nevasta ofiţerului, urându-i se în iatac, venise şi ea la poartă mai apoi, şi fredonau amândoi, soţii, un cântec vesel, la modă pe-atunci în provincie. Rada îl văzuse, zâmbise, şi aştepta să se deştepte şi stăpâna ei, ca să le servească tuturora, la olaltă, cafeaua cu lapte.

Pela ciasurile nouă, flămânzi, ospetii cutezară s'o îndemne pe slugă:

— Ia vezi, Rado, poate că nu-i e bine mătuşichii..

Rada se îndrumă spre camera de dormit a stăpânei. Tinerii aşteptau în curte, plimbându-se.

Dreaptă, țeapănă, cu paşi mari, cu ochii

holbați, servitoarea veni la tânăra pereche:

— Cucoana!... Cucoana e moartă!

Cei doi scăpară brațele'n jos, ridicară capetele, o priviră pe bătrâna slugă și se priviră.

Rada urmă:

— Și nu e de moarte bună!

— Vai de mine! isbucni tânăra femeie.

Ofițerul se repezi pe trepte, intră în coridor, pătrunse în iatacul mătuși. Călcase, își aruncase picioarele ca într'o besnă, până să ajungă în lumina curată ca de borangic streveziu a dimineții de toamnă proaspătă. Se clătina podeaua cu el și par'că ochii aveau să i se strâmbe în cap, să șasiască.

Chilota cu care se acoperea bătrâna de cum se răcorea vremea, era jos pe scânduri; un picior descoperit în întregime, alb, gras, carne femeiască, țipa să fie văzut. Spăimântată, cu ochi sgâiți, cu mâinile ca înțeleștate de cărcei, după ce sfâșiaseră cămașa cu dantele: așa murise gazda. O mare spaimă încremenise pe fața ei galbenă, de mort acum. Stârvul era rece. Beregata era strivită? tăiată? mâncată? nu se putea ști, fără o cercetare de aproape.

Ofițereasa venise și ea și rămăsese în pragul odăii, fără putere să-l păsească. Bătrâna, care o plăcuse, care 'i dase să 'nțeleagă destul de lămurit că ar fi încântată să rămână totdeauna sub acoperământul ei, pentrucă este singură pe lume și se simțea streină, era acum un stârv respingător, un picior îi sta cu neruși-

nare gol, cămașa îi eraruptă pe coaste, o mameală atârna moale, ficăție, ochii ei blajini priveau fără de ploape, spăimântați, răi, dușmănoși. Bătrâna Rada, plângând mereu în liniștea grozavă a muțeniei de moarte, smulgându-și părul, se apropie în neștire de cadavru, cu o vagă speranță că-și va vedea stăpâna dând un semn de viață. Mai apropiată de ea decât neamurile, decât oaspeții, și prin vârstă, ea o înveli cu dragoste, și apoi, toți cei trei privitori ai groaznicei priveliști se traseră spre ușe, părăsiră camera în neștire și temere.

— Trebuie să vestim autoritățile, poliția! Pe unde o fi intrat ucigașul? striga și îngăima pe rând, roșiorul.

Doamna Căpițeanu, coprinsă de friguri, clănțănea din dinți, bărbia-i juca, sărea nestăpânită. Se rezăma de pereți, de plimbul scării, în neștirea pașilor impleticiți.

— Cine chiamă poliția? întrebă Căpițeanu.

Servitoarea, amuțită, în plânsul ei domoi, plin de lacrimi, fără gânduri, dădu din umeri. Stăteau toți trei în curte, sub cerul tot albastru, se frământau în zadar, privind-se unul pe altul, pe când frunzelé a șase plopi deșirați în văzduh cădeau legănându-se, galbene.

Locotenentul se hotărî să se ducă pe stradă, să întrebe pe oricine, unde e comisariatul, și să anunțe acolo toată cumplita năpaste. Chi-piul, sabia ofițerului erau în casă. Căpițeanu progeta să între, părea că întreabă depărtările,

pământul pe care-l călca, fețele schimbate, strâmbate din juru-i. Dar n'avea încotro. Cu un fior între spete, urcă treptele și pătrunse în camera lui de dormit, yecină cu a răposatei. Dar sabia nu era acolo. O întrebă pe Rada, din privdor, și sluga își aduse aminte unde o văzuse.

— E la cucoana!.. Eri seară, dumneata voiai să pleci, când te-a poftit cucoana la o cafea. V'ați luat la vorbă, și n'ai mai plecat. Și cum erai încins și pentru că te-ai răsgândit, te-ai descins în iatacul cucoanei și ai rezemat sabia de perete...

— Haide cu mine, s'o luăm! se rugă ofițerul necutezând să înfrunte singur priveliștea asasinatului.

Intr'adevăr, sabia sta proptită în ungherul de lângă ușe, așa precum își aduse aminte ofițerul că o așezase în ajun. Marele motan al casei, pe fereastră, tresări, deschise marii ochi și-i închise repede, văzând pe cele două cunoștințe ale lui. Dar nimeni nu-i da atenție. Căpițeanu și Rada, grăbiți, după ce fără voe cu-prinseră patul cu ochii, neorânduiala lui și pe veșnica odihnită, se șterseră pe ușe.

Comisarul locului mai întâiu, poliția de siguranță mai apoi, și în sfârșit judecătorul de instrucție, procurorul, veniră buluc în tăcuta casă. Ulița pașnică, de provincie tristă, învia. Oameni mulți, de toate breslele, aflaseră dela secție despre săvârșirea unei crime și dădeau

ocol sălaşului, urzicaţi de curiozitate. Cei mai mulţi se mulţumiră să treacă aşa, să privească adânc, să stea gură cască o vreme, şi să-şi închipue omorul misterios. Unii căutau să pătrundă în încăperi, prin oameni de-ai poliţiei, prin gazetari cari veniseră şi ei să iscodească.

Dela primele cercetări, până să nu vie medicul legist, Căpiţeanu şi nevasta lui fură declaraţi arestaţi şi fură duşi. Rada era şi ea păzită, pe loc. Judecătorul întrebase dacă s'a elintit ceva din iatacul răposatei. Servitoarea spuse că nimic altceva decât sabia, pe care d-nul ofiţer o uitase de cu seară acolo.

Procuror şi judecător se crezuseră în dată pe o urmă sigură. Crima li se păruse dintru început săvârşită de oameni de-ai casei, întru cât fereastra ce se deschidea pe dinăuntru, nu fusese deschisă şi nici o urmă nu se afla în juru-i. Pe de altă parte, iatacul gazdei nu corespundea decât cu iatacul tinerei perechi găzduite, printr'o singură uşe. Până şi oglinda, rămasă numai ramă, credeau ei că e o dovadă, că a fost scotocită pe semne, întru cât se ştie că unii bătrâni, mai ales, păstrează bani şi acte după privazul ei. Sabia fusese oprită ca un corp al delictului. Ofiţerul nepot al moartei, mutat la Bucureşti, aflase poate din gura bătrânei că nu era el moştenitor al averii ei şi, împins de nevoi, ucisese. Poate că pusese mâna pe testament şi-l nimicise. Procurorul căutase urme de cenuşe prin sobe. Toate bănuie-

lile erau cu putință. Rada poate că era amestecată. Totuș, medicul legist avea cuvântul.

— Crezi dumneata, o întrebaseră magistrații pe servitoare, că ofițerul a ucis-o pe mătușe-sa?

Bătrâna holbase ochii, pe când judele urma:

— Ca s'o meștenească mai de grabă!

— Ferit-a sfântul! așa oameni! își mușcă buzele biata femeeee. Mare păcat faceți!

Medicul, om vârstnic, vechiu în meseria lui, după ce constată moartea, stătu îndelungă vreme aplecat asupra rănii dela gâtul cadavrului. Nedumerit, enervat, se dădu în lături în cele din urmă și, întorcându-se către judecătorii de față, întrebă:

— Dumneavoastră ați găsit ceva? Aveți oarecari presupuneri?

— Da, răspunse procurorul, crima a fost săvârșită cu o sabie, pe care stăpânul ei a avut grija s'o ia de-aici, înainte de venirea noastră. Dar sabia e acum în posesia instrucției. Asasinul e un ofițer de roșiori....

— Crima n'a fost făptuită cu sabia, ci cu dinții! Și dacă ofițerul a comis crima, trebuie să aibă niște dinți mici ca mărgăritarele și foarte ascuțiți. E ciudat! e ciudat! Sunt medic legist de douăzeci de ani și așa ceva n'am mai întâmpinat.

Urmă o tăcere de regulegere. Bătrâna servitoare lăsată liberă în interiorul casei, pe care însă nu avea voe să-o părăsească, răsări în

pragul ușii, căutând cu ochii cu tot dinadinsul.

— Ce cauți, mătușe? o întrebă procurorul izbit de înfățișarea ei, streină cu desăvârșire de crimă și de vinovăție.

Rada își aduse aminte de pisică. Nu-i dase de mâncare de două zile. Sluga credincioasă era cu lacrimi în ochi, gândindu-se cât ar fi dojenit-o cucoana pentru greșala ei: să-l lase pe cotoi flămând! Cât de iubit și alintat fusese motanul! Nu-i rămăsese Radei în sarcină purtarea grijii lui? Nu era datoare față de sufletul cucoanei, să-l iubească, să-l ocrotească și să-i dea de mâncare? Sufletul moartei poate că încă plutea în odaia aceia...

— Il caut pe motanul nostru! zise ea. Un motan mare, mare și frumos, cum nu s'a mai pomenit de voinic și de frumos! Așa-l iubea stăpână-mea!.. Dacă mă credeți dumneavoastră, mânca cu el la o masă!

Și bătrâna plângea, aducându-și aminte de viața tihnită de odinioară, de nu mai departe de trei zile. Il căuta mereu și vorbea.

— Și de când a venit nepotul cucoanei, l'a uitat toată lumea! Nici mâncare nu i-am dat.

Ascultară cu toții, distrași, spusele bătrânei, când o văzură că se pleacă la pământ, ca să se uite sub pat. Rada se așezase pe brânci, ca să poată vedea mai bine. Cotoiul era sub crivat. Sta acolo, sburlit, cu ochii peste măsură de cășcați, strălucitori, firoși. Doctorul se plecase iarăș deasupra hoitului, în cercetarea ră-

nii ciudate dela gât. Se pleca mereu și nu se dumirea.

— Sunt dinți ascuțiți ca de motan... Moartea se prea poate să fi provenit și din spaimă. Rana nu e adâncă, ea singură n'ar fi putut aduce moartea. Sgârciul gâtlejului m'a fost străpuns prea tare, n'a cedat, nu s'a spant ca un tub.

— Pisica cucoanei, pisică! chema bătrâna stăruitor. Ce urât se uită!

Judele de instrucție tresări, auzind deodată și spunele medicului și ale mătușii. Simți un frig în spate, se scutură, și cuprins cu totul de gândul care-l copleșise de-odată, îl luă de braț pe procuror și-i șopti ceva.

După ce șopăcăiră împreună, îl chemară și pe doctor între ei. Bătrâna sta să plece.

— Mătușe! strigă judele de instrucție. Pe unde ți-a dormit craiul de motan, ieri noapte și astă noapte?..

Și judele se prefăcea că zâmbeste.

— Cine-a mai știut de el, mititelul? Aici lângă stăpână-sa, că nu se despărțea de ea niciodată!

— Bine, mătușică! făcu magistratul și o lăsă să plece.

Rămași singuri, vorbiră totuși încet; toți trei se priveau și vorbeau cu sprâncenelle îmbinate, cu fețele prelungi și palide. Aflaseră fără să întrebe anume, dela bătrâna servitoare, obiceiurile casei, dragostea filială a ră-

posatei pentru motanul ei, spargerea oglinzii, bătaia pe care o îndurase mâta, ca nealtdată, dela stăpână-sa, după ce că nu fusese poftită și servită la masă ca oamenii, ca de obicei. Pătrunși de aceeași senzație de mister, se gândeau cu toții la mijloacele de cercetare posibilă.

Procurorul părea nemulțumit de ușurința cu care ceilalți doi presupuneau că motanul e ucigașul.

— Un om ucide, zicea el, are interese, speră în viclenia lui, are putere; dar un animal plăpând, o pisică? Ce va zice lumea? Cine poate crede?

— Constatarea medicală e de față! se sbuciuma judele de instrucție. Nu sunt urme ome-nești...

— Nici strangulare, nici înăbușire, urmă doctorul, nici urmă de funie, nici de mâni ome-nești. Sunt dinți și ghiare de pisică!

— De ce și lăsase ofițerul, întrebă procurorul, sabia aici, și de ce a avut grije să și-o ia înainte de venirea noastră? Poate că a omorât-o cu garda săbiei? Dumneata, doctore, spunei că bătrâna a sucombat mai mult de spaimă... Când l'a văzut pe locotenent noaptea, cu sabia în mână... Nu trebuie să uităm interesul pe care-l avea roșiorul, ca să moară baba mai de grabă. Ii trebuia o casă în București...

Judecătorul de instrucție zise:

— Ofițerul a trebuit în dimineața crimei să dea alarma. Un ofițer însă nu poate eși fără

sabie pe străzi. Că și-o lăsase în ajun în odaia mătușe-si,—nimic mai lesne de admis!

— Cât despre gardă, urmă legistul, nu este o potrivire între gardă de spadă și ghiarele de pisică, ori niște dinți.

Desbaterea urma dârje. Procurorul bătut în argumente, începea să se lase convins.

— Poate că e la mijloc, doctore, spuse el, hipnôtism, sugestie. Poate că animalul a fost numai o armă a locotementului... Un om poate hipnotiza un animal și să-i poruncească? Te întreb pe d-ta?...

— Un diavol de pisică? făcu medicul, imposibil!

*

În sfârșit judecătorul de instrucție se înviorase: întocmise o capcană. O spuse în șoaptă tovarășilor de cercetare. Ei o primiră și în cumpenele speranței, se mai înviorară.

Se asigurară mai întâi că pisica e tot sub pat. Cerură bătrânei Rada o sfoară lungă și bățul cu care fusese bătută lighioana bănuită. Medicul puse în mâna dreaptă a moantei bățul, și legă brațul cu sfoara adusă. Deschise fereastra care venea aproape de căpătâiul crivatului și petrecu lung sfoara până afară, pe fereastră.

Urmă iarăș o lungă conversație între cei trei bărbați, singuri ei de față.

După ce se înțeleseră, cele două personaje judecătorești eșiră din încăpere și veniră în

dreptul ferestrei deschise a odăei mortuare. Doctorul, în vremea asta rămas singur, privi mai întâi în toate părțile, ca nu cumva motanul, eșit de sub pat, să fi văzut ceva, să le urmărească mișcările. Apoi medicul trase de lângă fereastră sfoara legată de mână dreaptă a moartei, mână pe care reușise s'o ridice în sus, amenințătoare, mai cu seamă că strângea în pumn bățul cu care Rada se ajuta la ștersul sticlelor de lampă. Magistratii priveau manevra curioși. Mulțumiți, aprobau dând din cap, păstrând tăcere. Bățul din mâna țepănană, ridicată 'n sus, se sbătuse în aer, ca și cum o mână vie, o mânie adevărată îl scuturau în văzduh.

Apoi medicul legist eși din cameră, închise ușa după el și veni să privească alături de judecători.

Stăteau toți trei ascunși după fereastră, dar așa ca să poată zări și urmări, nevăzuți, ceiace presupuneau că s'ar petrece.

Nu așteptară prea mult. Rămas singur cu răposata, motanul vârgat, uriaș, după ce se asigurase, de sigur, că nu mai e nimeni în odaie, tâșni în cârca spătarului înalt al unui vechi fotoliu. De acolo, ca un demon, domina toată încăperea. Ochii sălbătăciunii, enormi, rotunzi, plini de foc galben și de ură, se opriseră asupra moartei.

La vederea bățului ridicat, a nuelei amenințătoare, părul de pe motan se ridicase țepos,

ca ghimpii ariciului. Bățul se mișcă, bătut aerul, tras de sfoara al cărei capăt era afară, în mâna judecătorului de instrucție.

Șase ochi urmăreau lacom jarul privinilor pisicii. Dintr'o țâșnătură, motanul trecu prin văzduh ca o părere și se prăbuși în crivatul moartei. Cu botul întins se repezi la gâtul bătrânei, pe când mâna bătaia, înviată de cei de afară, trasă de sfoară. Ca un mârâit de câine, ca un răget de fiară, mică față de furia clocotitoare, imensă, se înăbuși în beregata bătrânei. Și ghiarele scurtau în carne, și sgâr-ciurile gâtlejului trosneau.

Judecătorul de instrucție nu se mai putu stăpâni, și sări în casă pe fereastra deschisă.

Asasinul fusese fără îndoială descoperit.

ÎN MICA CEASORNICĂRIE

Ca să intri în ceasornicăria lui Herșcu Blum, trebuia să treci prin ceainăria lui Ițic. Ceainarul închiriasse lui Herșcu o fereastră privitoare la drum și la marginea localului, până la peretele care privea prin fereastra aceea. Un zid, adică mai de grabă un paravan de scânduri nevopsite, abia geluite și o ușe aminată în două bucăți de piele, despărțeau cele două negustorii, atât de deosebite.

Dealmenteri, în cartierele evrești sărace, tovarășia a doi și a trei inși, în aceeași odaie, fiecare cu negustoria sau meșteșugul lui, e lucru obicinuit. Într'un restaurant, de pildă, sunt două trei capitaluri necontopite, trei tejghele, trei inși, — pe seama unuia sunt supele și mâncările cu sos, pe a altuia fripturile, iar un al treilea ține cârciumă și rachiuri cu vinat. Din trei, unul dacă are moroc, le merge tuturor bine. Lipsa i-a dăruit cu superstiții și i-a povățuit să se unească.

Herșcu Blum era un omuleț slab, îmbătrâ-

nit de timpuriu. Fata lui veștedă, boțită toată, mărturisea o vecinică enervare, o silință de toată clipa, nerodnică și tristă. Ochiu nu-l slujeau bine și el avea mereu nevoie de ei. Mănuile îi tremurau pe micile unelte, și el numai cu acestea lucra toată vremea. Blum se strâmba toată ziua, purtând într'un ochi lupa, ca pe un monoclu monstros și se chiordărea avan de-asupra mesuței lui de ceasornicar.

Singurul geam al prăvăliei lui Blum era așezat spre soare răsare. În diminețele de vară, lumina nestăvilită și bogată năvălea pe sculele mărunte, pe căpăcelele de metal, pe roțile și pe sticlele lucitoare.

Razele dădeau în ochii fără gene ai omului, îi ardea fruntea; puținii peri roșii de pe capul pleșuv păreau că ard, ca niște văpaite; lumina involburată și nepăsătoare scotea scânteii și raze jucăuse din toate lucrurile de pe masa îndărătnicului lucrător.

Putea Herșcu să lase maghernița și să plece unde 'l imbia și 'l isgonea tot deodată lumina? Omului nevoieș nu 'i ardea de plimbare. De mic copil muncise ca să trăiască—numai pentru atâta ce 'i drept!—și nu era în stare să priceapă măcar dorul de odihnă. Nu privea în stradă de cât supărat de șgomotul care 'i turbura liniștea.

După prânz fierbintele soare de vară își muta bătaia pe celălalt trotuar. Dar Blum nu era mult mai folosit. Toți drumetșii începeau a tre-

ce pe unde era umbră. Și forfotea prea multă lume pe Calea Văcărești! Mesele ceainării se întindeau până la fereastra lui, în fața căreia câte o ceată se așeza și sta de vorbă, dând din mâini, strigând și sbuciumându-se, câte un ceas. Plecau unii, veneau alții! Și avea mare nevoie de lumină și de liniște adâncă, ochii și nervii lui Herșou Blum.

Gras, cu bustul puternic și cu picioarele scurte, ceia ce'l făcea mic și borșos, Ițic, încet și rar își muta capul de pe un umăr pe celălalt, de pe la douăsprezece ziua, până la trei patru dimineața, când în sfârșit închidea prăvălia. Sta pe scaun, la bufet, sau își târa papucii de la o masă la alta, cu atât se îndeletnicea.

Multă vreme între Blum și Ițic n'a fost nici un fel de prietenie. Ceasornicarul era sărac. Își castiga cu mult neceaz pânza lui, a nevastă-si și a lui Adolf, baiat de șaptesprezece ani.

„Pentru flăcăul meu mă chinuesc! spunea cu mândrie Blum clienților lui. Adolf al meu e tare învățat pentru vârsta lui! Zău, mi-e și frică, ia gândește-te: știe nemțește, știe franțuzește, românește, le scrie și le vorbește toate ca pe limba lui!

Vestea deșteptăciunei lui Adolf ajunse într-o zi la urechea ceainarului. Ițic veni de câte-va ori în îngrăditura de scânduri a ceasornicăriei și, prefăcându-se că privește la uneltele de pe lângă fereastră, trase cu urechia. Adolf, ghemuit și el și un altul, băiat de liceu, în fun-

dul încăperii strâmte, da lecții de limba franceză.

Ceainarul nu avea nici un copil, Avea însă un frate în Huși, cărător de apă cu cofele pe la casele oamenilor. De multe ori se gândise la el, și cu dragoste și cu greutate, ca la un frate netrebnic, care nu fusese în stare să se ridice în rândul negusturilor. Iar fratele acesta avea un fecior, un flăcău ca de douăzeci de ani, care nu știa carte.

Îțic s'a gândit o zi, s'a gândit două, și-a spus și neveste-si părerea, iar peste două săptămâni nepotul său din Huși era la București, ca să învețe carte. Profesor, bine înțeles avea să-i fie Adolf. Nepotul nu avea când să învețe limbi străine și științe înalte și folositoare, dar cititul, scrisul și socoteala, neapărat că trebuia să le deprindă de la fiul ceasornicarului.

Herșcu Blum sta drept de mândrie și ochii îi străluceau ca două pietre prețioase, pe când ceainarul, proprietarul dughenei lui se tocnea cu fiu-său și hotăra ce anume va avea de învățat nepotul de la Adolf.

Nepotul era un vlăjan nalt și trupeș, cu umerii pătrați, cu pieptul ca o masă. De multe ori luase și el meseria lui tată-său, cărase apă cu cofele, cu o umbră de pălărie pe creștetul capului, desculț. Rândaș la cai, covrigar prin târg, abia aducea la casa părinților câțiva gologani. Când părinții lui primiseră scrisoarea rubedeniei din București,—un vecin de trea-

bă le-o citise,—plânseseră și, strălucind cu toții de bucurie, n'au pregetat, ci l'au trimis pe flăcăul lor la Bucureștii cei bogăți, ca să învețe carte, până nu va implini douăzeci și unu de ani, până avea să tragă sortii.

În fundul chichimeței ceasornicarului, nepotul se trudea cumplit, să țină degetele lui grosolane pe subțirile condeie de piatră. Și tot așa de greu i se părea să țină minte: că pântecele literii *d* de tipar, vine la mâna stângă, pe când al lui *b* vine la dreapta, iar că *p*, deși seamănă leit și cu *b* și cu *l*, e cu coada în jos. Literile de tipar mari, litere de tipar mici, litere de mână mari, litere de mână mici, atâtea și atâtea semne mărunțele ca miște picioruse de gânganie, toate asemănăte între ele, i se păreau fostului rândaș peste puțință de ținut minte, ca să le scrie și să le știe botezul fără greș.

Era iarnă. În ceasornicărie nu se făcea foc și nici n'ar fi fost loc de o sobă. În latura aceea a ceainăriei toată ziua era frig. Ceasornicarul lucra după o veche deprindere, încălzindu-și mâinile la răstimpuri mari cu suflarea gurii lui, Adolf suferea de frig, mai mult și de cât elevul lui, acesta fiind obicinuit să îndure îndelug până și pleznela crivățului. Nici lumină nu era destulă la măsuta celor doi. Ceasornicarul sta ca un perete în fereastră, ca să poată întrebuița micile lui scule la dresul ceasornicilor.

Odaia lui Ițic era întunecoasă ca un beci,

și la ea nu se gândise ceainarul, pentru că simțise că nevastă-sa, care avea și ea neamuri sărace de pricopsit și nu făcea nimic pentru ele, nu-l vedea cu ochi buni pe nepot. În cafenea mesele erau puse pentru negoț; în cafenea era gălăgie și era mai bine să nu știe fite cine, ce fel de nepot are Ițic ceainarul.

Școlarul se străduia amarnic să învețe. Profesorul care știa atâtea lucruri, stârnea în cugețul flăcăului un respect fără de pereche. Elevul se ferea să-l atingă cu gheata, ghemuiți cum stăteau amândoi în fundul chiliuței, cu picioarele sub masă,—și n'ar fi fumat nici pentru un galben! Când vlăjganul se simțea stăpân pe încă o literă două, sau pe încă un secret al împreunării lor, (căci mintea lui subîmpărțea totul), și lecția se sfârșea, flăcăul puternic ar fi vrut să sărute mâna plăpândă și galbenă, care scria pe placă așa de frumos, grelele slove.

Ițic venea tot mai des la lecții. Se mișca mereu, greu cum era, ceiace arăta mare neastâmpăr, între cele două mese, a ceasornicarului și-a lui Adolf. Nu avea loc, ca'ntr'o oușcă, și, în sfârșit, întreba:

— Cum merge, domnule Adolf?

— Are să învețe!

Cu tot frigul, broboane mari de sudoare țâșneau pe fruntea fostului rânduș la cai. Codițele slovelor se păreau peste puțință de ținut minte, chiar toate!

Intr'o zi erau de față toți patru, cei cari erau interesați ca nepotul să învețe carte. Lecția se sfârșise. Itic se rezemase cu spatele de subreda ușe de scânduri. Nepotul, neavând ce face în clipita aceea, se apropie de calendarul din perete, îl privi cu uimire, nepricepând la ce poate fi bună legătura aceea de hârtioare. Iși apropie ochii și, văzând litere, citi tare, ca or ce școlar de clasa întâia primară:

— „J - o - i. Joi!“ strigă el, din răspuțeri, cu tot sângele suit în obraji, de teamă, de rușine și de fericire.

Intoarse capul în toate părțile, biruitor. Ceaimarul râdea, mângâiat pe inimă, înduioșat, fericit.

— Să trăești, domnule Adolf! strigă el, și nu se putu împotrivi sieși: apropie cu o mână sfioasă capul profesorului și i sărută fruntea.

— Are să învețe! are să învețe bine! bolborosea Adolf, mirat, mișcat, luptând rușinat cu înduioșarea lui, pe când tată-său își ștergea ochii cu mâneca.

M O A R T A

Preoteasa își culcase mai de vreme copiii și nu se deslîpise de lângă patul lor, pînă'îi furase somnul. Clătina din cap muma tristă, frîntă și buzele i se mișcau în neștire, fără să rostească, fără să murmure; iar sufletul și mintea ei, ca învăluite erau într'un zăbranie des.

Sănătoși erau amândoi copilașii, dar, cime știe? mâine, poimâine molima care se întin-sese în tot satul, se putea să dea o raită și pe la casa preotului, precum intrase în căminul cu străjnicie apărat de belșug și de orânduială, al moșierului.

Copii, oameni în putere, mulți, prea mulți pentru un biet sat, secerase lingoarea.

Nu! nu! nici popa, nici nevastă-sa, nu se bucuraseră de câștigul adus de atâtea înmor-mântări și ar fi fost bucuroși să aibă parte de nunți și de boteze.

Iată, aci era cimitirul, în prejma casei paro-hiale. Bocetele străbăteau pînă 'n odăi și era destul să eși pe prișpă, să-ți întorei mai tare capul, ca să zărești o sumedenie de cruci, de

noi moșoroae de cârtițe cât ursul, de cununi și mănunchiuri de flori vestejite de curând.

Părintele Miron ședea singur, aplecat pe masă, cu capul lăsat în palma mâinii stângi. Preoteasa stătu în ușe, își privi îndelung soțul. Incepuse să se înopteze. Ca sub o povară, preotul părea tot mai apăsător în scaun și ai fi zis că nu vede nimic înainte-i.

Nevasta pricepu că omul ei nu poate înlătura din naintea ochilor priveliștea din ziua aceia: a fecioarei de optsprezece ani, fiica moșierului, albă ca de ceară, frumoasă ca o cadră, și-a părinților ei. Muma și tatăl răposatei își eșiseră din minți. Voiseră să fie îngropați de vii, cu moarta. Cu ochii uscați, cu fețele frământate și strâmbe, parcă și cu ele priviseră cât-va din marginea gropii, neînțelegând vădit ce se petrece. Apoi ca o furie îi apucase, și a fost nevoie de multe brațe tari, care să-i țină departe, când bulgării de pământ au început să cadă pe sicriu. Pe când preotul citea, plângând, în casa moșierului, tatăl și muma fetei o gătiseră pe moartă, zâmbind, — încât înghețase lumea care îi privea, — cu toate giuvaericele lor, ca și cum moarta ar fi putut să se bucure de strălucirea aurului, a diamantelor și-a mărgăritarelor.

Atât copil avuseseră și-l iubiseră fără seamăn. Fără el, nu mai pricepeau bieții oameni de ce dăinuiesc pe pământ, de ce au agonisit; de ce mai este lume, soare și Dumnezeu,

Covârșit de tristețe, încătușat în cugetări asupra nestatorniciei binelui pe pământ, era părintele Miron. I-ar fi priit să plece din casa lui, alăturată bisericii și țintirimului, să vadă drumul pe care trec oameni nepăsători, să vadă zări depărtate, verdele câmpiei. Dar se lăsase noaptea și se făcuse întuneric orb. Cerul era tot înorat fără semne de ploae. Nici o adiere nu chema auzul. Ostenit, se ridică oftând și trecu de-adreptul în odaia de culcare.

De când cu molima, satul avea doi gropari. Aceștia văzuseră multele inele de pe degetele moartei, diadema de nestemate așezată pe creștet, un colan de mărgăritare. Li se umeziseră și lor ochii la o vreme, răzbiți de jalea tuturor; dar gândul că o avuție întreagă va fi îngropată și că ar putea să fie a lor, fără ca să afle vreodată cineva, li se încuibase în mințile, de cum începuseră să acopere cu pământ cosciugul de brad. Lumea plecase toată,ducând cu ea, târând mai mult pe părinții moartei, istoviți, sfârșiți și năuci.

Rămași singuri, groparii încetini ră lucrul, uitându-se unul la altul, iscodindu-se. Iși ghiciră lesne gândurile, aceleași la amândoi.

— Nu-i păcat să zacă aicea atâtea scule... nestimate?

Celălalt zâmbi dintr'un colț de buză, gânditor:

— Parcă fata ar mai putea să se fudulească cu ele!...

— De! făcu cel dintâi. Boerii ăștia pe semne că n'au văzut niciodată ce s'alege din om, dacă'i mort!..

— N'au nici o chibzuială!.. ăștia chiar că-și pierduseră mintea...

— Parcă i-am face vr'un rău sau vr'o pagubă răposatei.

— Nici lor...

— Nimănui, adevărat. Numai nouă bine. Am trei fete de măritat și tu ai două... De la o fată moartă, ar trăi cinci vii.

— Și la câte să venim? Să lăsăm pământul mai afânat...

— Ca să ne fie mai lesne treaba... După miezul nopții. Trec eu să te iau de-acasă.

— Da... Oare n'o să dăm de bănuț?

— De mine, ar pune părintele mâna 'n foc!.. Până într'amurg, groparii își făcură de lucru pe lângă proaspătul mormânt. Nimeni, nici preotul nu se mai abătu în ziua aceia prin lăcașul morților și se lăsă noaptea, neagră.

Cortul cerului de nori se mai spărsese peste noapte; lumina stelelor răzbătea până jos, arunca o searbădă paloare în văzduhul nemăsurat.

Cu un ceas mai nainte de miezul nopții, veniră groparii în cimitir, zoriți să înceapă și să sfârșească înaintea zorii zilei, scoaterea lutului mult din groapă și punerea lui la loc, ca nu cumva să dea de bănuț.

Dihuiseră locul, pipăiseră cu mâinile lor bă-

tătorite marginile gropii, și începuseră să dea pământul afânat în lături, cu cazmalele. Rare ori, în bezna dintre trupurile lor apropiate, aplecate, li se atingeau cazmalele, înfiorând tăcerea grea. Nu auzeau decât un țârâit de greer departe și răsufierea lor, stăpânită.

Aveau spor la lucru. Dumnezeu îi ajuta. Slab luminata noapte le era prielnică. Ar fi fost nevoie de mai multă lumină. Se rugau în gând de Maica Domnului, să 'i ocrotească. Puterea cu care lucrau îi încălzise, îi asudase, ca și înțelegerea isprăvei lor groaznice. Munceau fără preget însă, plini de râvnă.

Era mult mai ușoară munca asta, de cât cea de peste zi, când săpau în țelină vârtoasă. În două lungi ceasuri ajunseră să dea de sicriu. Se opintiră să scoată numai decât capacul, cu degetele cângi în dreapta și în stânga lui. Dar nu săpaseră bine de jur împrejurul cosciugului. În fundul gropii, amândoi, cu răbdare, păiră. În partea de către picioarele răposatei era mult pământ pe cutia de lemn. Parte îl scoaseră afară, parte îl dară în lături, orbește, zoriți.

N'aveau loc unul de altul, ca să tragă dintr'oa singură parte capacul, din partea unde odihnea capul moartei, amândoi.

Cu picioare răschirate, un picior în dreapta, altul în stânga, apropiați tovarășii unul de altul, traseră de capac cu putere, cu fărâmarea dinților strânși cu desnădejde.

Cuele cu care bradul era prins în brad, scârțâiră, scrâșniră, în desprinderea de la locul lor. Groparii stătură câtva înlemniți, cu bătaii de inimă pripite în piept. Cumplită ispravă săvârșeau! se gândea fiecare din ei. „Ajută-ne Doamne! nu ne lăsa! ce-i folosește moartei o avere?“

Și mâna unuia din ei se întinse spre celălalt, ca să-l simtă că e acolo, ca spre un sprijin.

— Tu m'ai atins? întrebă tovarășul.

— Mă! oftă înăbușit celălalt. Mă, hai încă odată, că izbutim...

Și traseră iarăș, cu degetele de astă dată pe sub capac, ajutorate.

Capacul eși din cue pe o mare întindere, căscat tare în partea dinspre creștetul moartei, dar rămase bine prins în celălalt capăt, unde încă mai era mult pământ deasupra.

Acum aveau să cotrobăiască în sicriu, s'o vadă pe răposata și s'o prade. Or cât ar fi cine-va de obișnuit cu dușii de pe lume, îi trebuie mult curaj ca să'i despoae, de ceea ce li s'a hărăzit, chiar în groapa lor, în tăcere și noapte... Oamenii își așezară spinările, mișcându-și-le, ca să-și pună mușchii la loc;—se spetiseră trăgând.

Chiteau să treacă pe după sicriu, făcuseră anume loc cu sapa, și să se chinacească așa ca să poată scotoci. Ca să culeagă tot ce era de preț pe brațele și la gâtul moartei, aveau să aprindă o făclioară păstrată din săptămâna

Patimilor. Dintre pereții apropiați ai gropii, lumina firavă n'avea să dea afară, să fie zărită.

Erau încă în picioare, hotărâți, când un gemăt porni din cosciugul deschis. Un gemăt!

Groparii se izbiră cu spatele de pereții gropii, cu mintea oprită scurt, înțepenită. Un oftat omenesc purcesc din sicriu, încă odată.

Profanatorii, ca repeziți de locul pe care călcau, țâșniră afară din mormântul adânc de un metru, prin partea unde se repauzau picioarele moartei.

Sgomotul călcării lăcașului său de scânduri și al scurgerii de pământ de sus, în mormânt, ajunse într'un fel la urechea celei care fusese numai leșinată.

Trecu o vreme, fără ca îngropata de vie să se miște, să murmure, să ofteze. Aerul rece al nopții pătrundea până la ea; pieptul începuse a se mișca, fața a se înviora de nevăzuta mișcare a vieții.

Capacul sicriului se mai închisese puțin, de când hoții îl călcașeră.

Ca un fior străbătu corpul sortit putrezirii. Mădularele își simțiră parcă legătura dintre ele. Porunca minții sosea greu, în istovirea de îndelungată zăcere și de somn sub țărână.

Fără judecată, sub înrâurirea numai a aerului, trupul se mișcă încet pe locu-i și simți de odată nevoia să se ridice, la mai mult aer. Viața biruia singură, fără călăuzitor. Ochii

se deschiseră; dar nu văzură de cât negru, și atunci mâna se întinse ca să afle de ce este atâta beznă înaintea văzului. Pipăitul înțelese că e o piedică. Atât,—care? n'o știa! Simțurile se ajutau între ele, ca doi bețivi căzuți într'o hrubă, în medumerire și buimăceală.

Tot mai mult, pentru tot trupul, cu fiecare clipă ce trecea, respirau plămâni. Și precum se face totdeauna mai mare întunericul pe lume înainte de ivirea treptată a zorilor, așa fu copleșit trupul de o nouă și totală nesimțire, zăcere, până să se trezească mintea.

Pleapele căzură grele, mânilor, întinse câtva moi, se odihni ră iarăș dealungul trupului, fără pipăit. Numai respirația se urma, lung, încetă, sorbitoare.

Ca într'un beci o searbădă rază de lumină, începu să se lămurească în mintea copilei. Și iarăș mânilor se mișcară, simțiră vecinătatea tare a cutiei de brad, și pleapele se întredeschiseră.

Ca o nemulțumire începea viața. „Mamă...“ îngână copila. Și întrebarea, semu că viața aceea avea un trecut pe lume, nu începea acum, se ivi: „Unde sunt?...“

Și îndată, trupul, tot sub porunca grijii, a minții, prinse putere, se încordă destul de tare, se ridică pe jumătate. Capul împinse capacul aplecat și îl deschise mai mult. Sunete se iscară: al cuelor ce se desprindeau lesne acum și al țărâni ce curgea stânjenită de pe capac.

„Unde sunt?...“ se repetă, cu tărie de astădată, întrebarea, și, pentru că fata simțea mereu capacul la creștetul ei și, melămurit, închi-soarea strâmtă în care se afla, se ghemui pe genunchi, scoase capul, dădu de pereții reci, ciudați, se strecură în sfârșit afară, în groapă, pipăind mereu cu mânele pământul din juru-i, gâfâind, cu ochii în zadar holbați, căci nu vedeau.

Făptura omenească înțelese unde se află. Minte ei fu năvălită dintr'o dată de amintirea zăcerii pe patul de moarte. Se prea putea să fi fost îngropată de vie, să fi fost crezută moartă! Par'că un an trecuse, de când zăcuse, de când știa că este în casa părinților, în camera ei...

Tremurând din tălpi până în creștet, în picioare acum pe sicriul ei, gata să cadă mototol în mormântu'i, să moară! se încordă totuși de spaimă, ca să iasă din groapă.

Era până la brâu eșită afară, în adierea de aer întremăitoare. Intinsese brațele la moroc, căutând să apuce cu tărie ceva, ca să se tragă afară de tot. Nu găsea; gemea clănțanind din dinți. Mormanul de pământ de lângă groapă cădea treptat, se scurgea sub brațele ei sbătute de-asupra'i și ea îl simțea curgându-i peste rochie, intrându-i în pantofii albi de atlas, trecându-i de glesne. Țărână mărunță, bulgăni, cădeau peste fostul ei locaș de veci, cu sgomot înfiorător. Ea își trăgea mereu picioarele din

țărâna ce i le îngropa și, ajutată de sporul de pământ căzut peste cosciug, se înălța.

În sfârșit mâna ei dreaptă găsi și se prinse de un trunchiu de pom, gros abia de două degete. Mâna stângă veni și ea să se prindă și, sleindu-și puterile greu încercate, fata izbuti să se tragă afară din mormânt.

Rămase câtva acolo, întinsă pe jos ca o scândură; era istovită. Dar șederea pe pământul reavăn, înrouat, în aerul viu al nopții răcoroase, nu ținu mult și fata se trezi iarăș.

Copila se simți pătrunsă de frig până la măduvă. Tremura ca sgâlțaită de friguri. Știa limpede însă că trebuie să fugă, să se ducă de acolo, că acolo'i cimitirul. Fiorii care o cutreerău, puteriile cheltuite, nu'i îngăduiau să fugă precum ar fi vrut ea. Cu voia ei închidea ochii ca să nu vadă cum va locul de spaimă.

Se sculă în picioare, slujindu-se ca de un razim de șovăelnicul pom, care îi folosise atâta. Fu nevoie de vedere: deschise ochii, ca să se îndrumeze. Noaptea nu mai era de tot neagră. Fata începu să-și dea seama în ce parte se află. Recunoscu biserica împresurată de arbori, după turlele ei de întuneric; recunoscu numai de cât casa parohială.

Și o speranță, ca o bucurie, îi învălui mințea și făcu să'i bată inima. Voi să se repeadă dar se clătină, se poticni în fusta ei de mireasă, căci era gătită ca de nuntă, și o bucată mare din poale i se rupse dinainte.

Se rezemă de alt copac, înalt și puternic acesta. Se odihni. Frigul din oase i se părea că o va ucide. Încet, cu opreli dela pom la pom mereu către casa preotului, ajunse fata în prispă locuinței omenești.

Se gândi însă că oamenii din năuntru, către care ea venia ca la un liman de mântuire, n'aveau s'o primească, aveau să se sperie de ea. Să șadă pe prispă până la ziuă, ar fi înghețat, i se părea și s'ar fi îmbolnăvit de moarte. Să scapi odată, chiar din mormânt, și să te întorci de grabă de unde-ai plecat? nu! Avea să strige! În casă era lumină mică de candelă... Preotul era un om bun, cucernic.

„Părinte!“ strigă ea, culcată pe trepte, sprijinindu-se pe mâini, cu capul întins către ușe.

Dar vocea ei abea se auzea! „Părinte!“ dar nici de astă dată nu se auzi vocea, precum socotea că se poate auzi.

Ingropata de vie se târâ pe trepte, veni până la ușe. Ușa avea geamuri, după cari nu se vedea nimic înăuntru, în antreu fiind întuneric. Se rezemă de zid, și după o răsgândire, bătu cu degetele în geamul ușii. Ascultă. De foarte departe străbătea un scârțait de car. Deci se auzea! nu asurzise în groapă. Din casă însă nu venea nici un răspuns, nici un sgomot.

Ciocăni iarăși mai tare. Gemuchii i se înco-

voiau. Fata se simțea că leșină. Și-acu parcă se auzea o mișcare în casa locuită!

Preoteasa se deșteptase la bătaia a doua în ușe. Se mirase, se întrebese cine să fie. Se putea foarte bine să fie un câine pe prispă, — dar acesta n'ar fi ajuns până la geamuri. Ciocănea un om! Poate'l chema care-va pe bărbatu-său; un creștin trăgea să moară...

Femeia se frământa în pat, nehotărâtă, încă înfiorată de jalea și de temerea, semănată în sufletu'i de îngroparea fiicei moșierului și de primejdia tifosului.

Părintele Miron se trezi și el.

— Ce'i? întrebă dânsul.

— Parcă-a bătut cineva la ușa din față.

În clipa aceea se auzi deslușit o bătaie. Înviata ciocănea a treia oară.

— Vezi cine e... făcu Miron.

Preoteasa se dădu jos din pat, își luă în picioare papucii puși la îndemână. Intră în antreul care avea geamuri spre drum. Ochii ei cercetători găsiră la prima aruncătură pe moșafirul de noapte.

Repede femeia închise ușa la loc, țipând, dând buzna înapoi peste bărbatu-său.

— O stafie, Miroame!

— Taci, că sperii copiii! se răsti bărbatul. Noaptea tocmai începuse să și înălbească zăbrănicele negre.

Părintele se sguduise la țipătul soției, dar se împotrivi pe dată fiorilor și roști certăreț:

— Muerea'i tot muere!

— Am văzut-o Miroane! Nu te duce!

Se făcu tăcere. Părintele pregeta, trăgea cu urechea. Ca un geamăt slab veni de afară.

— Auzi! Nu te duce!

În lumina de candelă din iatacul lor, soții se vedeau unul pe altul. Preotul era întunecat, gânditor, dar îmboldit să nu stea locului, ci să vadă ce este. Ca să tacă nevastă-sa și să audă scâncetul dureros de afară, el puse un deget la gură: „sst!“ Întoarse apoi capul către icoană făcu două cruci și cu pași mari se îndreptă către antreu.

Deschise ușa fără șovăială, cu capul întins înainte.

— Cine'i? bubui vocea lui aspră, tare, îngroșată de temere.

Și în gându-i, preotul zicea:

„Doamne, tu ești stăpânul cerului și al pământului și al duhurilor rele, iar fără voia ta nimic nu se face..“

Părintele văzu stafia albă. Nu mai păși, se simți încleștat locului, în antreu. Dar numai decât își aduse aminte de îngropata din ajun, fata moșierului. Erau oare pe lume stafii?

Arătarea se sleise de ușe, gema slab. Cine și ce putea să fie ea? Ziua începea să se arate, cântaseră cocoșii... Totuș, cu tot ajutorul Domnului în spirit, părintele Miron șezu un crâmpoi de vreme ca o stană de piatră, în antreul cu geamuri.

— „Pă... rin...” desluși bine auzul încordat.

Preotul se repezi afară; era chemat ca slujitor al Domnului, așa cum Satana și duhurile rele nu cutează a chema într'ajutor, iar vocea era hotărît omenească și jalnică.

Ochii lui scormonitori se înfipseră asupra stafiei. Se putea să fie Miorița, fata moșierului.

— Cine ești? întrebă răgușit, preotul.

Mânele lui se grăbiseră să prindă trupul arătării și să aducă încredințarea că e om cel cuprins de ele. Răspuns la întrebarea lui nu venea, stafia cădea istovită! capul i se frângea pe spate.

Un strigăt grozav eși din pieptul parohului, de o bucurie în care încă era spaimă, și de cumplită nedumerire. Brațele lui cuprinseseră trupul fetei; îl ridicară. Omul puternic sufla ca înăbușit și, ținând strâns la pieptu-i trupul copilei, izbuti, în sfârșit, să strige:

— Marando! nevastă! Dumnezeu a făcut o minune! E Miorița!

— Vai de mine, Miroane! se spăimântă soția, care șezuse pe aproape.

— Este ea, și e vie! Numai să trăiască...

DRAGOSTE DE ÎNGER

Limba de pământ, dintre gârla Slănicului și iazul morii, era destul de încăpătoare, ca să aibă loc pe ea școala comunei Pecinega și storiștea oilor boerești. Ba chiar, printre școlă, cu ogradă în față, și storiște, despicându-se din soseaua satului, un drum de care trecea, iazul pe pod și gârla prin apă, către Sărățeei.

De-alungul gârlei, dealurile se țineau lanț, când depărtate, când cu poalele în apă sărată și cu undele plumburii.

Școala și storiștea se priveau, se priveau singure, răsnite de sat pe limba cea de pământ neted, între ape și ntre dealuri.

Revărsatul zorilor zilei, rumene ca macii; rozalbe ca florile merilor, nu se puteau vedea de-acolo. Lumina, după ce se vestea voioasă în câmpie, departe, unde șesul cu cerul se îmbină, se cernea alburie în albia strâmtă a Slănicului, ca de sus, din senin. Amurgul și el, ca fără părere de rău, nesărbătorindu-și plecarea cu maldăre de roșii trandafiri, scuturați, pierrea de-odată pentru cei din valea îngustă,

¹⁾ Această nuvelă este publicată aici în formă definitivă.

după vr'o muche de colină, ca tras de cine-va după un perete. Mâhmit rămânea văzduhul deasupra văii, parcă presărat cu cenușe.

Primăvara, dela cinci dimineața, ușa școalei se deschidea, și învățătorul, cu un șervet într'o mână și o bårdacă cu apă într'alta, ieșea pe pridvor; privea curtea, drumul de care, storiștea și dealurile. Se apleca înainte dela mijloc, își turna în pumn cu ulcica, se spăla. Se ștergea pe obraz, pe mâni, intra iar în casă, ca să-și ducă bårdaca și prosopul, și venea să se întepenească în cerdacul nălțuț. Slujba lui începea. Copiii, de cum intrau pe poartă, puneau bărbia în piept, înaintau, drept și stângaciu, ca pe o bână îngustă, spre profesor, până la zece pași de el, și strigau:

— Bună dimineața!

Făceau toți așa, fără dragoste, fără plăcere. Dascălul, fără să clipească, tăcea și privea nu'i scăpa din ochi pe nici unul.

După ce dau ziua bună, băieții se trăgeau spre poartă și stăteau acolo, umăr în umăr, pe două rânduri, jos pe pământ, cu cărțile în mâni. La răstimpuri, glasuri pițigăiate de-ale școlarilor se auzeau de pe podișca iazului.

Atunci, numai atunci, învățătorul tușea, întindea gâtul, întorcea într'acolo capul, cu ochii măriți, fulgerători, și aștepta. Copiii din curte își îngropau mai adânc capetele în ceasloavele deschise. Dacă sgomotul nu se potolea până la poartă, vocea învățătorului, groasă și răstită,

plină de fiori pentru ortacii lui, se desfășura lungă și tunătoare:

— Ce 'i acolo? Care turbură liniște? Care?

Larma se stingea ca un cărbune cu o găleată de apă. Vinovații veneau tremurând până la zece pași depărtare de profesor și, mai tot totdeauna, cel mai vinovat rostea un „Bună dimineata!“ plin de plâns, după care era cunoscut ca vinovat, oprit în pridvor și pus pe loc în genunchi, acolo sub ochii judecătorului aspru.

În storiștea oilor nu se aflau decât două clăi mari de pae de grâu și patru căpițe de fân țuguiate, îngrădite toate pe sfârșitul limbii de pământ, unde iazul se împreuna la loc cu gărla, după ce trecuse pe sub roata morii. Averele asta era despărțită, printr'un gard de nuele ghimpoase, de storiște, pe care nu se afla nimic alta decât o colibă prăbușită, stând, ca în două cârji, în doi stâlpi ai prispei. Mai se aflau acolo un adăpost de ploae lung, numai coperiș, fără îngrădituri pe de laturi, un puț cu cumpănă, un uluc pentru adăpatul vitelor.

N'apuca să se ivească ziua, să se limpezească văzduhul, și Pârveu Văduva, oierul, își făcea de lucru.

Când își pornea turma din „arman“, cum îi zicea el storiștei, păsările își deschideau ochii prin cuiburi, și 'i închideau iar, înfrigurate de roua multă a dimineții și speriate de schimbarea din neagră în vânătă a nopții

Pârvu, schiop de nu mai ținea minte de când, își aduna și 'și fugărea din urmă oile, șontâc, șontâc, cu măciuca în mână. Fusesse bouar, tot la boer ca și acum, optsprezece ani, și se deprinsese să 'și spargă pieptul răgind și să dea cu ciomagul ca la fasole. Totuși, îl înduioșau și pe el mieii mici șubrezi, abia fătați, și 'și vâra câte doi în sân, la trecutul oilor pe deal, la pășune. Dar parcă lua anume cu el mielușeii de cari îi era milă, ca să n'aibă ce'l mai înfrâna, ci mai cu sârg și mai vârtos să răcnească și să zorească oile.

Așa cum îi venea lui să bată, n'avea pe cine, decât numai pe măgar. Dar măgarul era vrednic de toată cinstea înălțimii lui printre oi; nu era nici odată codaș, nici pentru vr'o tufiță de iarbă mai răsărită, nici pentru vr'un braț de fân mai verde. Pârvu Văduva avea mai des prilej să 'și svinte câinii în bătae. Măgarul era botezat Domolea, dar câte odată, spre ușurință sau din rezezeală, numai Molea.

De obicei Domolea se cucuia pe vârful dealului de peste gârlă și din fața școalei, când turma păștea pe aproape.

Inconjurat ca un hogo, de o lume pitică de drept credincioși cu fruntea la pământ, el sta nemișcat. Ceasuri întregi nu 'și clinea copitele din loc, nu 'și muia grumazul. Uita pe semne să mănânce, dobitocul, cufundat în gânduri. Nu 'și asouțea, nu 'și încorda privirea, căci netăgădujit că era destul de înțelept, ca să

nu aibă nici o curiozitate și să priceapă zădărnicia cunoașterii pe de-asupra a lucrurilor. Nelămuritul din sufletul lui, cu acela al sufletului finii, se făceau una, contemplându-se între ele. El era acelaș totdeauna, ca o oglindă a coprinsului, a gârlei care curgea fără să 'și clinească pietrișul, a dealurilor de pe care rar se rostogolea și curgea în apă o pânză de țărână, o mână de nimic. Urechile lui drepte și lungi și-le închisese aproape, și-le făcuse două suluri, parcă înadins, ca să n'audă orce svon i-ar abate întâmplării să-l-scornească și să 'l poarte.

Câte odată ai fi zis, în sfârșit, că gândul lui Molea cearcă să sboare, atât de drepte și ca niște aripi ale capului i se întindeau urechile. Dar de grabă și-le înțeпоșa iară, plictisit. Rareori își împrăpăta privirea de brahman cu două trei clipiri de pleoape, când muștele îi veneau în gene.

Intr'o zi Pârveu, care luase năravul să călărească măgarul, se duse călare la o stână din apropiere. Avea ceva de pus la cale cu baciul Manole, din partea locului.

Acolo, la stână, Domolea făcu o cunoștință neașteptată, poate nici bănuită. E de crezut că el se socotea singur pe lume, în felul lui. O măgăriță cenușie ca și el, înconjurată de un norod de oi, adâncea aidoma lui, nesfârșitul pustiu.

Molea o ochii de două trei ori, mai de de-

parte, i se așeză apoi în față și o privi lung, cercetător, duios și plin de pătrundere, precum nu mai privise nimic până atunci, nici pe el, în oglinda fugară a plumburiilor ape ale Slănicului.

Pârvu, după ce 'și isprăvi vorba cu baciul, încălecă și, pentru că 'și socotea lung drumul, își zori cu călcăele vita. Când ajunse la oile lui, se înserase. Căinii lui păziseră bine, dârji. De-a călare, șchiopul își adună turma o coborî pe deal. Oile poposiră în cosițele de apă ale gărlei, se adăpară, linsură sare pe pietrele uscate și albe, ca ninse. Ca să nu se risipească turma, ciobanul își repezea mereu dobitocul, și 'și îndruma oile către storiște. Când închise porțile armanului, noaptea se lăsase printre dealuri, ca într'un hamac de hodină.

A doua zi, după ce 'și urcă turma, ca 'n de obște, pe deal, Pârvu se așeză mai la o parte, ca să 'și lege nojițele opincilor. Ii venise 'n gând să 'și mute oile de-acolo, și se întreba unde. Movilele mai toate erau sterpe, sărate și nisipoase; pășunea grasă lipsea.

— La cârd, mioară! zise el unei oi lătoase, care nu se îmbulzea în celelalte.

Uitându-se așa peste turmă, pe tot dealul, nu'i veni să 'și creadă ochilor, nevăzându-și măgarul.

Nu 'l găsi nicăieri pe Domolea. Scotoci tot satul, întrebă garda primăriei, în zadar! Nu știa încotro să alerge și pe cine să întrebe, de

nu l-a zărit. Sta și fluera a pagubă, cătrănit, căci nu era de glumit, măgarul fiind boeresc. Iși alunga Pârvu din minte gândul, că s'ar fi putut duce dobitocul lui până la stâna baciului Manole. Văduva era și greoi și schiop și ostenit de alergătură; dar nu avu cum să cârmească, vedea bine că tocmai acolo putea să găsească vita boerului, pierdută.

Dacă l-ar fi putut căuta pe Molea, călare pe Domolea, ce călcâe i-ar fi tras! Se mângâie cu gândul că, la întoarcere, n'are să mai vie pe jos, ci călare, și că are să 'i tragă o bătae!...

— Măi Pârvule, îl primi baciul de pe un tugu de colină, și-a învățat socru-tău drumul

— Aicea e? întrebă ciobanul, suflând greu.

— Aici!

Dobitocul boeresc sta față în față cu noua lui cunoștință, cu măgărița. Neclintiți ședeau amândoi, ca într'o visare tristă, după o istorisire dureroasă.

Pârvu, când ajunse la măgar, îl croi de-a lungul trupului cu măciuca. Molea se mișcă din loc, păstorul îl croia mereu, să-l răstoarne, să-l nimicească. Apoi îl încălecă, îi dădu călcâe și se depărtă spre casă, fără să' și ia ziua bună.

A treia zi, cu toată bătaia suferită, Domolea pieri iar. Pârvu când a luat seama, își smulgea părul de pe cap, de necaz și răgea ca un turbat. Pe drum se mai potoli, gândin-

«du-se că măgarul e boeresc și că de-acum n'are să 'l mai lase slobod.

— Dobitocul tot dobitoc, Pârvule, nu înțelege de bătae.

— De ce'i place lui mai mult aici, hai?

— Unde nu e singur!

— Atâta numa?

— Atât! Dar nu-l bate aici, căci te pomenești că nu te mai duce.

— Se poate?

— Păi!

— Măcar cu pumnii!

Ciobanul se repezi cu pumnii în coastele vitei, și înghioldi atât, până când își juli pielea de pe încheeturile degetelor. Iși luă ziua bună de la baci, încălecă și plecă.

Cum ajunse acasă, luă măgarul la bătae. Cu ciomagul lui noduros, îl lovi de-a lungul și de-a latul peste coaste, peste șira spinării, pe pân-tece, peste șolduri. Animalul fugea prin storiștea îngrădită, zăpăcit de lovituri, de durere. Pârvu șonticăia după el, și da de istov.

Pâruiala ținu multă vreme; omul parcă înebunise, serâșnea din dinți, înjura cumplit, răgea dezmetic. Căminii începuseră și ei să urle, văzând că se petrece lucru neobișnuit, văzându-și stăpânul fugind, auzindu-l urlând. Domolea sbiera din răspuțeri, da din picioare, ca să scape sau să 'și izbească dușmanul.

În sfârșit, ud de nădușeală, sleit de putere, ciobanul se mulțumi să înjure. Apoi intră în

colibă, din care aduse o funie. Legă pe Domolea, care se ferea de el, de un par înfipt în mijlocul armanului.

A doua zi, la mânatul oilor către pășune, Pârveu deslegă măgarul, dar luă frânghia cu el, și mai luă un țaruș și bâta lui de totdeauna. Când încălecă pe spatele căptușit de lovături, Molea se înfioră până la copite, tremură, sbieră de durere și de frică, dar îl purtă cuminte pe stăpân.

La pășune, pe deal, ciobanul descălecă, bătut țarușul în pământ și legă de el cu funia pe măgar.

— Ți-am venit de hac! zise el vitei și o privi pe trup: amândouă șoldurile îi sângerau, jupuite pe os.

Dar chiar în ziua aceia, încăpățânatul Domolea roase odgonul cu dinții, și se duse. Pârveu făcu spume la gură, când îi văzu lipsa. Pentru că era spre seară, nu putea pleca îndată după el, și-apoi știa că nu îl pierdut, ca să-l mai caute. Știa unde se află.

A doua zi, Pârveu era încă departe de stâna baciului Manole, când auzi sbieretele măgarului lui.

Molea își privea nefericit rubedenia, cu tot sufletul în ochi. Era o dragoste scump plătită, o iubire adevărată și neprihănită, ca a unui înger, în corpul umflat de ciomăgeli, al măgarului.

Nu e de loc de crezut că el nu înțelesese din

care anume pricină îndură ruperea oaselor. Și totuș, venea să stea în apropierea căuzașului de rele, dar care era semenul lui drag. Și poate că fiecare bătae primită, era prilejul și „subiectul“ unei spovedanii. Fiecare schingiuire, el da fuga s'o istorisească prietenei sale, care poate că'l mângâia cu graiul ochilor sau cu sbieratul ei.

Când baciul Manole îl văzu pe Văduva venind, îi eși înaintea și îi spuse dojenitor și prieteneste:

— Nu te lua după mintea lui îndărătnică: prea l'ai ciondănit!...

— A ros fumia boaita!

— Leagă-l cu un lanț...

Ciobanul, posomorît, încălecă măgarul, și plecă. Ajuns acasă, nu se putu înfrâna, și își sără mânia pe șalele vitei, cu încă o droae de măciuci.

Dar pielea lui Molea nu mai era suferitoare, coaptă cum ajunsese de umflături. Vita sbiera, parcă tăia cremene cu un fierăstrău ruginit, da din picioare, se apăra desnădăjduit.

Pârveu făcu rost de un lanț lung de fier, cu care să lege pe încăpățânat de țaruș. În storiște, ca și la păscut, măgarul era priponit ca un țap. Răcnetele lui jalnice sfâșiau tăcerea dealurilor.

Când ciobanul se încumetă să-l încalece, el îl duse numai o bucată de drum și îl trânti să-i rupă junghetura. Bine înțeles, suferi altă

bătae. Ca să'și răzbune, Pârveu nu'l priponea pe deal, pe muche, unde știa că'i place lui Domolea, ci pe coastă, în mijlocul oilor.

Dobitocul încercase să roadă fierul lanțului, dar fără folos! Muștele se adunau purcoae pe pielea lui sfârticată, pe care și-o înfiora și și-o cutremura de-a surda.

În zadar se încăpățâna el neîncetat să se îndrumeze spre prietena lui neuitată; lanțul nu se rupea, nu se rodea, țărșul nu eșia din pământ. Știindu-i povestea și privindu-l cum se dea pripunit, înțelegeai că singur nu mai poate trăi! De multe ori ostenea, tot stând în picioare, și se trântea jos. Trimetea departe strigătele'i caraghioase și privea în nepătruns, adânc.

În a cincea zi de pripon, de suferință, de lipsă de libertate, își dete sufletul, cu capul în spre stâna dorită.

Netăgăduit că din puțina lume de oameni și dobitoace cari trăiau pe limba aceia de pământ, Domolea era făptura cea mai de soi.

Avusese un suflet Domolea! În mijlocul norodului îmbulzit al oilor, mereu în căutarea mănunchiului de iarbă grasă; în mijlocul căinilor supuși prosteste lui Pârveu Văduva, ca și altuia, pentru un codru de mămăligă; de-asupra școalei, în care dascălul își înțelegea meseria pe dos, Domolea a murit de dor și de suferință.

VERIFICAT
2017

CUPRINSUL

	Pag.
① Pentru părerea lumii	3
② Ulmul bunicului	23
③ Tovarășii	28
4. Sinistra farsă	33
— 5. Blana	39
6. Indoliatul	50
7. 30.000 de lei	55
8. Werther al lui Goethe	102
9. Sisinica	105
10. Motanul ucigaș	114
X 11. In mica ceasornicărie	135
12. Moarta	146
X 13. Dragoste de inger	160

VERIFICAT
2007

